

הישיבה השישים וחמש של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, י"א באדר התשמ"ה (4 במרס 1985)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה ראשונה מטעם הממשלה - הצעת חוק לתיקון תקנות שעת-חירום (רישום ציוד וגיוסו), התשמ"ה - 1985.
לדיון מוקדם - הצעת חוק לתיקון פקודת סדר-הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) (נוסח חדש) (מס' 3).
התשמ"ה - 1985 - מאת חבר הכנסת דוד ליבאי: הצעת חוק הקצבות ממשלתיות למוסדות ציבור, התשמ"ה - 1985 - מאת חבר הכנסת מרדכי בר-און.
החלטה בדבר תיקון טעות בחוק שמירת הניקיון, התשמ"ד - 1985 (לפי סעיף 10 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח - 1948).

היו"ר ש' הלל: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
הודעה למזכיר הכנסת.
מזכיר הכנסת ש' יעקבסון: ברשות יושב-ראש הכנסת, אני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:
דין-יחשבונו על מעקב אחר תיקון ליקויים שהועלו בדיונים-יחשבונו השנתיים מספר 33 (חלק שני) ו-34 של מבקר המדינה, מטעם משרד הכלכלה והתכנון.

ב. הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון), התשמ"ה - 1985 * (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

המשפטים קבע בצו, באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, ובכבוד שבעו ייקבעו סוגי המידע והידעיות שהגוף יהיה רשאי למסור ולקבל.
החוק התקבל במליאת הוועדה פה אחד, לא הוגשו לו כל הסתייגויות, ואני מבקש, אדוני היושב-ראש, להביא אותו להצבעה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, תודה.
היו"ר ש' הלל: תודה. לפיכך, אני מעמיד להצבעה בקריאה שנייה את כל סעיפי החוק להגנת הפרטיות (תיקון), התשמ"ה - 1985. מי בעד - ירים את ידו.

ה צ ב ע

סעיפים 1 עד 5 נתקבלו.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שהחוק עבר בקריאה שנייה, אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

ה צ ב ע

חוק הגנת הפרטיות (תיקון), התשמ"ה - 1985, נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שחוק הגנת הפרטיות (תיקון), התשמ"ה - 1985, נתקבל בקריאה שלישית.

היו"ר ש' הלל: אנחנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום, יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט יביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק הגנת הפרטיות (תיקון), התשמ"ה - 1985. אדוני יושב-ראש הוועדה, בבקשה.
אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד כזה להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק הגנת הפרטיות (תיקון), התשמ"ה - 1985. הצעת החוק הוגשה לכנסת בקריאה ראשונה כעקבות המלצה של ועדה ציבורית שמינה היועץ המשפטי לממשלה לבדיקה מחודשת של הנושאים, שחוק הגנת הפרטיות עוסק בהם, דהיינו, נושא מסירת מידע לאזרחים, בין גופים ציבוריים לבין, עצמם ובין גופים ציבוריים לאנשים שהמידע עוסק בהם. בראש הוועדה הזאת כיהן מר חיים קלוגמן, האחראי לחקיקה במשרד המשפטים, והוא גם ליווה את ועדת החוקה, חוק ומשפט בדיוניה.

ועדת החוקה, חוק ומשפט דנה ארוכות בחוק הזה והכניסה בו שינויים מספר. בדברי אני רוצה להתייחס לשינוי משמעותי אחד, והוא ההגדרה של גוף ציבורי. אנחנו שינינו את ההגדרה של גוף ציבורי, כפי שהופיעה בנוסח הכחול שהוגש למליאת הכנסת, והוספנו סעיף בהגדרת החוק, השארנו את ההגדרה של גוף ציבורי כפי שהופיעה שם, וקבעה שגוף ציבורי פירושו משרדי ממשלה, מוסדות מדינה אחרים, רשות מקומית וגוף אחר, הממלא תפקידים ציבוריים על-פי דין. להגדרה זו נקבעה בוועדה התוספת, שגוף ציבורי הוא גם גוף ששר

ג. הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה:

הצעת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר), התשמ"ה — 1985 *
(קריאה ראשונה)

ה"ר ש' הלל:

חודה רבה. אנחנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לראשון הדוברים — חבר הכנסת דוד ליבאי, ואחריו — לחבר הכנסת אוריאל לין.

חבר כנסת שאקרא בשמו והוא לא יהיה נוכח באולם, אמחק את שמו כאילו כבר ניצל את זכותו לדבר והוא לא יוכל לנצל אותה שוב.

דוד ליבאי (המערך):

כבוד היושב-ראש, חבר הכנסת, ראשית, אני מבקש לכבד אישית את שר המשפטים שהביא לפנינו חוק-יסוד נוסף. חוק-יסוד: מבקר המדינה. כשלעצמי, מאחר שאני תומך בחוקה כחובה למדינה, אני רואה בכל חוק-יסוד נוסף שהממשלה מביאה לבית הזה כרכה, באשר יש בכך משום קידומו כעצד אחד לקראת הכללת חוק-היסוד במסגרת חוקה כחובה.

שנית, נראה לי שדיון בהצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה הוא הודמנות נאותה לומר דבר הערכה למבקר המדינה ולעובדי משרדו. נראה לי, נכבדי מבקר המדינה, שאתה ואנשי משרדך עושים עבודה מצוינת, אמינה ונאמנה, בחריצות, בהגינות וביושר, ללא משוא פנים, ללא מורא, באומץ רב וכאחריות רבה. נראה לי שאתם, אתה מר טוניק ועובדי משרדך, מקור גאווה לכנסת ולעם בישראל. זו הודמנות לומר גם לך אישית דבר הערכה והוקרה חמים.

בכל שבוע מזדמן לנו בוועדה לענייני ביקורת המדינה לחזור וללמוד היטב פרק מביקורתו של המבקר, ונראה לנו שטוב היו עושים לא רק חברי הכנסת אלא גם אלה הממונים על הביצוע — השרים חברי הממשלה, סגניהם והמנכ"לים של משרדי הממשלה — אילו הקפידו לקרוא ולשנן לעצמם את הפרקים הרלבנטיים בדוחות האחרונים של מבקר המדינה לגבי משרדיהם. לא אחת בפרספקטיבה ובראייה לאחור אנו רואים כמה חוליים ניתן היה למנוע, כמה פגעים אפשר היה לחסוך, כמה מכשלות אפשר היה להסיר אילו איננו מבעד זמן את נקודות התורפה ופעלו בהתאם להערות מבקר המדינה.

חברי הכנסת, עלינו כאן בכנסת לפקח על הרשות המבצעת. ניתנת האמת להיאמר, שלא חמד ישר לנו מידע מספיק על מה שקורה. לא מעטים מאתנו לומדים על הדברים המתרחשים מתוך קריאה בעיתונים, ומוכן שגם מקורות אחרים מצויים. אך קשה למצוא מקור לא אכזב, נאמן ומלא, כמו דוח מבקר המדינה. שכן, מבקר המדינה הוא הזרוע הארוכה שלנו, של הכנסת, עינו צופיה בתוך רשויות הממשל, אנשי חוקרים ובדוקים, שואלים ומחפשים, ואנו מקבלים ממצאים, דוחות גדושים ומפורטים. אנו מזמינים את נציגי הנופים אלינו לבניין הכנסת, אנו שומעים מהם את התגובות ומקיימים אתם את הביקורים במעמד מבקר המדינה והזווית שלו, ומתוך עין חדר ונשנה בדוח מבקר המדינה, אנחנו לומדים על סגולותיו וסגולות הביקורת שלו.

המבקר הוא עצמאי. הוא מפעיל את שיקול-דעתו האישי. הדוחות שלו הם אוניקטיביים, ללא כל שיקולים מפלגתיים, פוליטיים או פניות כלשהן. אנו רואים כיצד הגוף שהוא עומד בראשו מסוגל לחקור, חקור ובורק, והממצאים שלו הם מדויקים. חברי הכנסת, אני עומד לפניכם לאחר שהטלחם עלי

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום — הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה והצעת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר), התשמ"ה — 1985, בקריאה ראשונה. את שתי הצעות החוקים הללו יביא שר המשפטים. אדוני השר, בבקשה.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא בפני הבית חוק-יסוד נוסף, הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה. הצעה זו המובאת בפני הבית היא נדבך נוסף בסדרה של חוקי היסוד, שבבוא היום, כך אני מקווה, יאוגדו לחוקת המדינה. יום זה קרב והולך, והוא יקדים לבוא ככל שנשכיל להתגבר על הברלי גישה בכמה נושאים מרכזיים. עם חקיקתו של חוק זה — אני מקווה — ייוותרו שניים-שלושה חוקי יסוד, כדי להשלים את אותן מגילות של חוקי יסוד, אשר הכנסת הראשונה התחילה עליהם, ואז נתחיל במלאכה של הכנת החוקה למדינת ישראל.

בנושא של מבקר המדינה אין מחלוקת בכנסת. הדעות לתכונות ולחשיבות של מבקר המדינה דיר זיגפרד מוס, זיכרוננו לברכה, וייבולו לחיים ארוכים דיר נבוצל ומר טוניק, התבסס המוסד הממלכתי הזה לתפארה ואין לנו אלא להתברך בו.

הצעת חוק-היסוד שלפנינו באה לתת ביטוי חוקתי לאופיותיו של מוסד הביקורת, ולצורך זה בחרנו בגישה, שלפיה חוק-היסוד יכול רק את העיקרים היסודיים, ואילו פרטי ההוראות הנוגעות לביקורת המדינה, יהיו חשובים כאשר יהיו, ייקבעו בחוק רגיל.

בין אבני היסוד של ביקורת המדינה ניתן למנות את אי-תלותו של מבקר המדינה במקור סמכותו. הדבר בא לידי ביטוי בסעיף 5 לחוק המוצע, האומר: "מבקר המדינה יפעל מכוח הכנסת, ימלא את תפקידיו, לפי שיקול דעתו בלבד ולא תהא עליו מרות הממשלה". בכך סטינו במקצת מן הנוסח של החוק הקיים, אך לא מרחו. כוונתנו היא להבטיח ששום גורם לא יאמר למבקר כיצד למלא את תפקידו. בעניין זה יחליט המבקר בלבד, לפי הידע המקצועי שלו ולפי הכנתו את צרכיה של הכנסת, אשר מכוחה הוא פועל.

בהתאם לכך אנו מציעים לשנות גם את המחכונת הקיימת לבחירת מבקר המדינה, ולפי המוצע הוא ייבחר בידי הכנסת, ולא בידי נשיא המדינה על-פי המלצת ועדת הכנסת. בחוק המעבר אנו מציעים שסדרי הבחירה יהיו כאלה הנהוגים בבחירת נשיא המדינה. הצענו גם שהמבקר יוכל לכהן רק שתי תקופות כהונה סמוכות זו לזו.

שאר ההוראות של חוק-היסוד תחודות בעיקרן על החוק הקיים.

כאמור, אין בציבור מחלוקת לגבי חיוניותו של המוסד לביקורת המדינה ודרכי פעולתו. בהכנת הנוסח של החוק המוצע נעזרנו בהערותיו החשובות של מבקר המדינה, וכן בעבודה הרבה שנעשתה בכנסת השמינית על-ידי ועדת החוקה. חוק ומשפט, אשר הגישה לכנסת ההיא הצעת חוק במליאתה.

אני מציע, אדוני היושב-ראש, להעביר את הצעת חוק-היסוד ואת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר) לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

דוד ליבאי (המערך):
כן.

שר המשפטים מ' נסים:

אתה יודע שהממשלה אחראית בפני הכנסת. מה זאת אומרת — אחראית בפני הכנסת? מוצע להשתמש במושג הזה, כדי להבטיח את עצמאותו המוחלטת ואת אי-תלותו האמיתית של מבקר המדינה.

דוד ליבאי (המערך):

לדעתי, כאשר הממשלה אחראית בפני הכנסת, היא חייבת לדווח לכנסת. היא בסך הכול חייבת לקבל את אמונה של הכנסת. הכול בהתאם למסגרת החוקית הרלבנטית.

כאשר הנוסח הוא שמבקר המדינה יהיה אחראי בפני הכנסת, הרי מאחר שהוא נבחר על-ידיה, הוא מרווח לה. אין פרוצדורה של הבעת אי-אמון למבקר המדינה, אם כי, כמובן, יש תמיד האפשרות למנוע, בהתאם לחוק, את המשך כהונתו.

מכל מקום, הנוסח "אחראי בפני הכנסת" כפי שהוא קיים היום, נראה לי נוסח שהוכיח את עצמו כנוסח נכון. מבקר המדינה בא ומדווח לכנסת, הוא מופיע לפני הכנסת ונותן את ההסברים הדרושים, ואני חושב שהנוסח הזה, אדוני השר, עדיף מהנוסח "יפעל מכוח הכנסת".

אני שואל, אדוני השר, מדוע לשנות את נוסח הקיים האומר "והוא לא יהיה תלוי בממשלה", ולהחליפו בנוסח: "שלא תהא עליו מרות הממשלה"? מדוע הנוסח החדש הזה עדיף? אם תתקבל ההצעה כפי שהממשלה מציעה עכשיו, "ולא תהא עליו מרות הממשלה", איך יהיה סעיף 21 לחוק מבקר המדינה התשי"ח בשלום עם חוק-היסוד הזה? מדוע? סעיף 21, סעיף חשוב, לעניות דעתי, בחוק מהתש"ח קובע ש"המבקר חייב בהכנת חוות דעת בכל עניין שבכתחום תפקידיו, אם יתבקש לכך מאת הכנסת, מאת הוועדה או מאת הממשלה". היום, על-פי חוק, הממשלה גם היא רשאית לבקש חוות דעת ממבקר המדינה. והמבקר חייב למסורה. ואילו בחוק-היסוד נאמר, שאין עליו מרות הממשלה. הממשלה מחליטה לבקש חוות דעת, והוא יכול שלא לתת לה את חוות הדעת? לכן הביטוי "לא תהיה עליו מרות הממשלה", לעניות דעתי, אינו מוצלח. אינו הנכון הוא דווקא הביטוי הקיים היום בחוק: "ולא יהיה תלוי בממשלה".

זה מזכיר לי את הביטוי המפורסם על "אי-תלות" השופטים. כשם שנאמר על מערכת המשפט שהיא אינה תלויה, ואנו מפרשים זאת שהיא עצמאית, כך נאמר כיום בחוק, שמבקר המדינה לא יהיה תלוי בממשלה. ואני מבקש להשאיר את הנוסח הזה כדי לשמור על עצמאותו.

שר המשפטים מ' נסים:

דוד ליבאי (המערך):

אני מעיר את הערותי, אדוני השר. נשמע את תשובתך. אני חושב שבמקרה זה הביטוי "אי-תלות" הוא ביטוי שקנה לו שכיחה, מהלכים ומשמעות, ועצם השינוי עלול לתת מקום לפירוש אחר, לכן, מוטב להשאיר את הנוסח הקיים. ואולי — אם בחוק אחר שינוי, והחוק ההוא איננו עומד לנגד עיני — יש לחזור אליו ולתקן אותו, ולא דווקא לתקן כאן את הנוסח המוצלח בגלל הרצון לאחידות.

אשר לתיקון שיש בו חידוש בהצעת החוק הנדונה — הזכיר אותו שר המשפטים, שמבקר המדינה ייבחר להבא, על-פי חוק-יסוד: מבקר המדינה, על-ידי הכנסת, הכנסת כולה,

לשבת כמשך כמה חודשים כוועדה לענייני ביקורת המדינה ואומר לכם, על דעת חברים אחרים של הוועדה היושבים כאן, שלא נתקלתי במקרה אחד שבאו נציגים של גוף מבוקר לכנסת, לוועדה, והוכיחו או הראו לי שממצאים בדוח המבקר אינם מדויקים ואינם נכונים. והרי זה דוח שמקיף כל כך הרבה פרטים.

דן תיכון (הליכוד):

כבר היו דברים מעולם.

דוד ליבאי (המערך):

הדוחות של המבקר מצטיינים באיפוק רב, בזהירות, בהתרחקות מכל נטייה לסנסציה, והכול נאמר באומץ לב הנובע, לעניות דעתי, מכוח מוסרי רב, מרצון להפעיל נורמות כלליות אחידות, מחוץ כך שהמבקר מודע היטב להוראות החוק ולהלכות של בג"ץ.

ואם אלה הם פני הדברים, אדוני השר, אני מציג שאלה לגבי חוק-יסוד: מבקר המדינה. שמעתי את דברך, שאף הם היו בשבב המוסד. כיוון שאני מסכים אתך, ואתה אמרת בדברים נכונים כאשר לאופן מילוי התפקיד עד עתה על-ידי מבקר המדינה, למה לשנות את הסעיף המרכזי בחוק-היסוד ולהציע לו נוסח חדש?

בחוק מבקר המדינה, התשי"ח — 1958 (נוסח משולב), בסעיף 5 נאמר: "במילוי תפקידו יהיה מבקר אחראי בפני הכנסת בלבד ולא יהיה תלוי בממשלה". זהו נוסח שעמד במבחן, ולעניות דעתי, זהו נוסח מוצלח. באה הצעת החוק היום ומשנה את הנוסח. על-פי הצעת החוק: "מבקר המדינה יפעל מכוח הכנסת, ימלא את תפקידיו לפי שיקול דעתו בלבד ולא תהא עליו מרות הממשלה".

נאמנים עלי דברך, אדוני השר, שהממשלה רוצה ביקור של מוסד מבקר המדינה, ואולי גם אינה רוצה לשנות בהצעתה באופן מהותי מהמצב הקיים. אם כך, מדוע בכל זאת השונו? אנחנו יודעים שכאשר כנסת מתקנת סעיף בחוק, כאים אחר כך ושואלים למה תוקן הסעיף, מדוע שונו המלים, מדוע לא נוח היה למחוקק בלשון הקודמת? אני חושב שהתיקון המוצע — עם כל הכבוד — אינו רצוי ואינו מוצלח.

ראשית, מלות הפתיחה: "מבקר המדינה יפעל מכוח הכנסת" במקום המשפט הקיים: "במילוי תפקידיו יהיה המבקר אחראי בפני הכנסת בלבד". אם יאמר "מכוח הכנסת", ניתן יהיה לחשוב שהמבקר הוא שליחה של הכנסת. שהוא פועל מכוחה, ושמה היא יכולה לתת לו הוראות. אומנם אחר כך כתוב: "ימלא את תפקידיו לפי שיקול דעתו", אבל תיתכן כמרוצת השנים פרשנות, שהכנסת או ועדת הכנסת, או משהו כן, גוף שהוא חלק מהגוף הפוליטי-המפלגתי, יכול להטיל עליו משימות, ובגבולות אותן משימות הוא יפעל לפי שיקול דעתו.

לכן השאלה נשאלת: האם באמת השינוי בנוסח רוצה לפתוח פתח לפגיעה בעצמאותו של מבקר המדינה, אותה עצמאות שעליה גאוונו, אותה עצמאות של מבקר המדינה שמנתקת אותו מהשיקולים הפוליטיים-המפלגתיים? הרי זה כאילו הצעת, אדוני השר — ואני פונה אליך כנציג הממשלה, כמובן — שיהיה כתוב בחוק, שהיועץ המשפטי לממשלה יפעל מכוח הממשלה. במרכיב המקרים היועץ המשפטי לממשלה אינו פועל מכוח הממשלה, הוא פועל מכוח החוק. גם מבקר המדינה פועל מכוח חוק-היסוד ומכוח החוקים. מדוע יהיה כתוב "מכוח הכנסת" כמוצע?

שר המשפטים מ' נסים:

אתה מכיר בוודאי את חוק-יסוד: הממשלה.

הציבורי והכנסת חייבת לפקח על פעולותיו ולבצע את ביקורתה בהתחשב בנעשה על-ידו.

אינני רוצה לגעת בכל השאלות, כי בסופו של דבר אנחנו נדון בחוק זה בוועדת החוקה, חוק ומשפט — ואני מבקש לרשום זאת — מאחר שזה אחד מחוקי-היסוד. שם נעיר את כל ההערות המשלימות. אבל, הייתי רוצה לראות יחס גומלין הדוק יותר בין מוסד מבקר המדינה לבין הכנסת כולה, ולא רק בין לבין הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת. אני חושב שחבר הכנסת בכללה ממד הביקורת המקצועית, ומבקר המדינה יכול בהחלט להשלים זאת.

אין שום ספק, שהשינוי הקובע שבחירת המבקר תיעשה במליאת הכנסת בהצבעה חשאית הוא שינוי חיוני ביותר. יכול להיות שאני טועה, אבל אינני מוצא בחוק שגם העברת המבקר מכהונתו כרוב של שני שלישים צריכה להיעשות בהצבעה חשאית. אם אני טועה, אני מבקש סליחה. אבל נדמה לי שזה לא בא לידי ביטוי. אני חושב שצריך להיות איוון, שהבחירה תהיה חשאית וההעברה מכהונת כרוב של שני שלישים תהיה אף היא בהצבעה חשאית.

חברי הכנסת, המינהל הציבורי, במוכן של משרדי הממשלה, היום הוא במצב הדורש שיפור רב. הייתי אומר שבהרכבה מבוזבז הפך המינהל הציבורי להיות מעין חממה של נוחות. זה איננו אותו מינהל שאנחנו רוצים לראותו במדינת ישראל, שחייב לעמוד במשימות לאומיות בעלות היקף וגודל כאלה שלפנינו היום. חסרה חשיבה מקורית, חסרה רעננות, חסרה יעילות. מינהל ציבורי שאינו מתפקד כפי שצריך משמעותו היא בזבוז משאבים לאומיים וגם התרחקות מהרבה מאוד יעדים חשובים, שאותם אנחנו צריכים להשיג באמצעותו. משום כך, אין ספק שזו משימה לאומית ראשונה כמעלה לשפר את המינהל הציבורי. אני חושש מאוד שבלי מוסד ביקורת יעיל לא נוכל להשיג את היעד הזה. חשוב מאוד מקומו של מוסד מבקר המדינה במסגרת זו של שיפור המינהל הציבורי.

הייתי רוצה לראות במוסד מבקר המדינה שימוש רב יותר בעיקרון של טוהר המידות. בהרכבה דוחות ביקורת של מבקר המדינה אני מבחין בבדיקה מעמיקה ויסודית של צד היעילות, מידת ההתאמה לחוק ומידת ההתאמה לחקציב, וגם של נהלים בקבלת החלטות. לא די בא לביטוי הממד של טוהר המידות, שחייב לעמוד למבחן בקפידה רבה יותר.

יש עוד ממד, שאני סבור שהכרח לחזק אותו, והוא ממד הביקורת האישית. איננו מתלהבים מהצבעה ישירה על אנשים במקום שבו אנחנו מוצאים מחדלים, אולי בגלל מסורת מסוימת של ביקורת. אולי בגלל אי-הנעימות והנוקשים שהדבר יכול לגרום למי שיהיה מבוקר אישית. אבל יש להציב באופן ברור את האינטרס הלאומי שלנו בשיפור המינהל מול הנוק שבביקורת האישית הספציפית. אינני רואה שום פסול בכך שמוסד ביקורת רציני ומעמיק, כמו מוסד מבקר המדינה, מגיע למסקנה, שכשיש מחדלים אישיים הוא מצביע עליהם בשם המפורש. שום דבר לא יקרה, ובדרך זו גם נחזק את הביקורת.

לדעתי, כדאי שבכל דוח ביקורת יפרש המבקר, באופן ספציפי, מה הם התיקונים שהוא מציע באותו תחום שבוקר על-ידו. אני מציע שהשר, שצריך להשיב על הביקורת, יתייחס עניינית לכל אחד מסעיפי הביקורת ולכל אחת מההצעות של מבקר המדינה ויאמר מפורשות, כטרום הובא הנושא לדיון בוועדה לענייני ביקורת המדינה, איזה סעיף בהמלצות הוא מקבל ואיזה סעיף בהמלצות הוא דוחה. ואם הוא דוחה סעיף

ולא על-פי המלצת ועדת הכנסת — אני חושב שזה תיקון מוצלח, ושיש לקדם אותו בכרכה.

אתייחס בהערה אחת לחוק מבקר המדינה (הוראות מעבר) — אשאל שאלה ואורה שליוון שאני נוגע בדבר, אני יכול לצפות שהשאלה תובן כך. ההערה מתייחסת לסעיף 29. הסעיף קובע פרוצדורה למינוי ממלא מקום למבקר המדינה, ואומר: "נבצר ממבקר המדינה למלא תפקידו. תמנה ועדת הכנסת של הכנסת ממלא מקום המבקר לתקופה שלא תעלה על שלושה חודשים".

דן תיכון (הליכוד):

מדוע לא הוועדה לענייני ביקורת המדינה?

דוד ליבאי (המערך):

נכון.

אני מסכים עם קריאתו של חברי הנכבד דן תיכון, כי מי שמכיר את מוסד מבקר המדינה בפעולתו ונמצא אתו במגע שוטף מטעם הכנסת ועל-פי תקנונה, מבין גם מי יכול למלא את מקומו לאותו צורך ולאחר זמן שבו מדובר. אני סבור, שמכל ועדות הכנסת הוועדה ההולמת לעניין זה היא הוועדה לענייני ביקורת המדינה. והייתי מבקש שהוועדה שתטפל בחוק את התיקון בסעיף זה תשקול זאת.

עוד שאלה לי — ואני מציג זאת כשאלה — האם כאשר באים לחוק חוק-יסוד: מבקר המדינה, האם אין מקום להכניס בחוק את חובת הגופים המבוקרים להתייצב בפני הכנסת או ועדה של הכנסת להגביע ולהשיב שם על ממצאי הדוח? דעתי נוחה מהמצב הקיים מבחינה זו, שאני רואה היענות של הגופים המבוקרים, של מנהליהם, גם של השרים לבוא אל הוועדה ולתת הסברים. אבל, כשבאים לחוק חוק-יסוד אפשר גם לחזות מצבים משתנים ואולי מוטב לכלול הוראה מעין זו בחוק-היסוד.

לסיים אין לי אלא לומר, שאני תומך במוכן בחוק-יסוד: מבקר המדינה, בכפוף להערה שהערכתי. אתמוך בהעברתו לוועדה. זו הודגמה טובה להודות בשמי לכל חברי הוועדה לענייני ביקורת המדינה, לכל חברי, שלעניות דעתי עושים בוועדה זו עבודה רצינית מאוד ומסורה מאוד בביקורת על הגופים המבוקרים ועומרים בכך, עם מבקר המדינה, על משמר ביקורת המדינה.

היור"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת ליבאי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אוריאל לין, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

אוריאל לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני סבור שחוק-יסוד: מבקר המדינה הוא אחד החוקים הטובים, אשר משרד המשפטים יזם לאחרונה, ואנחנו מצווים לברך עליו. כאשר אנו באים לדון בו.

אני רוצה לגעת בקצרה בכמה נושאים עקרוניים. קודם כול, לא מצאתי סיבה מיוחדת להסתייג מהביטוי שמבקר המדינה יפעל מכוח הכנסת. אינני רואה בכך בעיה אמיתית. נכון שיש כאן שינוי לעומת הנוסח הקיים, אבל חריגה מתחום הפירוש הפורמלי אינני רואה כאן. אני חושב שהכנסת, כמוסד מבקר, חסרה לה באמת הורע המקצועית האובייקטיבית לעשיית עבודת ביקורת יסודית. טוב, לדעתי, שאנו מאמצים את הגישה שמבקר המדינה הוא כעצם, כמוכנים רבים, הורע הארוכה של הביקורת של הכנסת: זאת אומרת, אותו יסוד מקצועי אנליטי רציני שצריך לבצע עבודות ביקורת בתחום

להאיץ את השלמת החוקה. אף שאינני נמנה עם מי שסבורים שאי-אפשר לקיים שלטון חוק במדינת ישראל כלי חוקה, וגישתי העקרונית דומה יותר לגישה האנגלית בנושא זה, מאחר שהכנסת כבר החליטה את אשר החליטה בשנת 1950. אני חושב שיאה יהיה אם נסיים את התהליך, נחבר חוליה לחוליה, וכבר בכנסת האחת-עשרה נשלם את תהליך כינון החוקה בישראל, אשר חוק-יסוד: מבקר המדינה יהווה בה, ללא ספק, חוליה חשובה.

אני מצטרף לברכות שבירכו כאן קודמי, חברי, ברכות למבקר המדינה על הדרך שבה הוא ממלא את תפקידו, למידה הגדושה של החרצות, התקיפות, ההוכמה והטקט שהוא מגלה. אני חושב, שנתברכנו במוסד חשוב, ואלה שנושאים בתפקיד הזה מעניקים למוסד הזה את המקום הראוי לו במשטר ובחברה בישראל.

אעיר כמה הערות עקרוניות, כי אכן הדיון בחוק-יסוד הוא עקרוני, ואלו הדיון בפרטים יהיה, כאמור, בוועדה.

הערה ראשונה — אני סבור, שבטיפול בדברים-יושבונות של מבקר המדינה יש ליקוי כלשהו ופגיעה בוועדות הכנסת האחרות. מה שקורה הוא, שהוועדה לענייני ביקורת המדינה אמורה לטפל בדיון-יושבון אף שהוא מתייחס לביקורת על משדרי ממשלה רבים, משדרי ממשלה שוועדות הכנסת השונות מטפלות בהם ררך קבע. מדרך הטבע, ועדת הביקורת, עם כל חריצותה ומרצה, איננה מצליחה למעשה לטפל בכל הדיון-יושבון. היא בוררת מתוכו נושאים חשובים מאוד. אני משוכנע שדרך הבחירה היא הוגנת ותהליך קבלת ההחלטות של ראש הוועדה הוא בוודאי סביר, אבל היא הרי איננה יכולה לטפל בדיון-יושבון כולו והיא איננה צריכה לטפל בדיון-יושבון כולו.

לא הייתי חבר כנסת בעת שהוקמה הוועדה לענייני ביקורת המדינה. לוא הייתי, אני משער שהייתי עולה על הדוכן הזה וממליץ מאוד שלא להקים ועדה כזאת, משום שהיא ממלאת תפקיד של ועדות הכנסת האחרות. הכנסת בעיקרה היא אורז מפקחת על הממשלה. מבקר המדינה הוא המוסד, אשר מסייע לכנסת לקיים פיקוח אפקטיבי מאוד על פעולות הממשל. הדיון-יושבון שלו על פעולות האוצר צריך לעבור לוועדת הכספים. הדיון-יושבון שלו על פעולות של משדרי הממשל — לוועדת החוקה, חוק ומשפט. הדיון-יושבון על מערכת הביטחון — לוועדת החוץ והביטחון. אלה ועדות שממילא עוסקות, תוך כדי פעילותן, בביקורת על הממשל והן צריכות לעסוק בה. עד עצם היום הזה אני מבין מדוע הוקמה הוועדה לענייני ביקורת המדינה. אני מבקש שחברי, הפרופסור ליבאי, לא יראה בדברי, חס וחלילה, הערה המתייחסת לדרך שבה הוא ממלא את התפקיד. הוא עושה זאת כאופן יוצא מן הכלל. הוועדה שוקקת חיים, אפקטיבית וחשובה. זאת ההערה שלי לגבי המבנה עצמו.

יכול להיות יתרון מסוים לעובדה שהעיסוק בנושא הביקורת מרוכז בוועדה אחת. מאחר שאינני מתיימר לשנות את מבנה ועדות הכנסת, אני רוצה להפנות תשומת לב מבקר המדינה ואת תשומת לב חברי יושב-ראש הוועדה ליתרון היחסי הטמון בכל זאת בריכוז בוועדה אחת. יש יתרון בהוצאת מסקנות כוללות, אפילו בדבר רפורמות מסוימות בקטעים כאלה או כאלה של המינהל הציבורי, יש לפחות היתרון האינטגרטיבי הזה. אני פונה למבקר המדינה ולוועדה, שמרי פעם בפעם, תוך כדי הביקורת השוטפת והחשובה, יקדישו בדיון-יושבון פרק לסוגיה מסוימת. בדיון אחר כבר הבאתי את הדוגמה של השלטון המקומי. מבקר המדינה הראשון, באחר

— יפרש מדוע. אם ננהג כך, דומני שהדיונים בוועדה לענייני ביקורת המדינה יהיו הרבה יותר יעילים והרבה יותר ספציפיים.

אני גם סבור שהמסלול שדוח מבקר המדינה עובר היום, דרך שר האוצר ושר הכלכלה, הוא מסלול ניתוב מיותר ובלתי יעיל. הרי אנחנו יודעים שבסופו של דבר לא שר הכלכלה ולא שר האוצר יכולים ללמוד את דוחות הביקורת על המשדרים האחרים לעומקם. עדיף היה שהביקורת תופנה ישירות אל המשדרי שכתחומם נופלת הביקורת, ושיתהיה חשובה ישירה וספציפית של השר על הצעות המבקר. בדרך זו לא יסכול הנושא מסובל מיותר אלא יוכא לדיון ענייני בפני הוועדה לענייני ביקורת המדינה בטרגם היא מינהל את המלצותיה.

ברצוני לשוב לנושא המסקנות האישיות, או הטלת האחריות האישית. אני יודע שיש רתיעה מהדבר הזה. כאשר מוסד כלשהו שאינו בית-המשפט מוסמן קובע בצורה ברורה ומטיל אחריות אישית על אדם, יש לכך תוצאות. גם אם התוצאות אינן פליליות, הן יכולות להיות משמעותיות וחמורות. משום כך אנחנו נרתעים מלעשות זאת. עם זאת, עלינו לזכור שאם אנחנו שואפים לשנות את הנורמה במינהל הציבורי, וזה לדעתי חייב להיות יעד מרכזי, לא נוכל להשיג זאת אם נרתע מלהטיל אחריות אישית ברורה. אי-אפשר להשיג שינוי כנורמה על-ידי תקיפה מכלילה של כללים או נהלים, או על-ידי ביקור תחומי פעולה. שינוי כנורמה נוצר כאשר יש קביעת אחריות אישית מפורשת. לדעתי, אנחנו חייבים לעשות זאת, משום שבסופו של דבר אין מרובר באחריות פלילית אלא באחריות ציבורית, וזו שונה לחלוטין מזו. במקרים רבים אנחנו מטילים אחריות ציבורית על אנשים, גם כאשר הבדיקה ותהליכי הבדיקה שקדמו למסקנות לא היו כה מעמיקים ויסודיים כמו אלה שנעשים על-ידי מוסד מבקר המדינה. משום כך אינני רואה שום סיבה לחששנו מפני הטלת אחריות אישית בדוחות מבקר המדינה. רק כך נשיג שינוי נורמות מהיר יותר.

ההערה האחרונה מתייחסת לנציב תלונות הציבור. כאשר נציב תלונות הציבור, שהוא גם מבקר המדינה, מוצא שנעשתה לאזרח עוולה, ושלעוולה זו נדרש תיקון, אני מציע שהוא יוכל לקבוע מפורשות גם מהו הפיצוי שצריך להיתן, או מהו התיקון שצריך להיעשות, ושקביעתו תחייב את המשדרי הממשלתי שאליו היא מתייחסת.

הוידר ש' הלל:

ללא בית-משפט? במקום בית-משפט?

אוריאל לין (הליכוד):

זה אינו בית-משפט, זה נציב תלונות הציבור. כדי שאותו אזור אומלל, שמוסד מבקר המדינה עסק בעניינו זמן לא מועט והגיע למסקנות נכונות, לא יצטרך שוב לרוץ לבית-המשפט ולאבד את עניינו, אני סבור שממצאי הביקורת של נציב תלונות הציבור הם יסודיים די הצורך כדי שנוכל לבקש על בסיסם תיקון המעוות שנגרם לאותו אזור, ולא ניפגע מכך. אני בטוח שכן יבואו על תיקון הרבה עוולות שנגרמות לאזרחים כתוצאה ממחדלים של המינהל והשירות הציבורי.

הוידר ש' הלל:

תודה. רשות הדברור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסת תופיק טובי.

שבח וייס (המערך):

אדוני הושב-ראש, חברי הכנסת, אני מבקש לברך את משדרי המשפטים ואת שר המשפטים על הבאת החוק, כפי שהזכיר חברי, חבר הכנסת הפרופסור ליבאי, אנחנו נדרשים

שבח וייס (המערך):

אני מפנה את תשומת לבם של ועדת החוקה, חוק ומשפט לעניין הזה. אני משוכנע שלא יקרה דבר כזה, ושיושבי-ראש הכנסת ימנעו תמיד התנהגות שערורייתית כזאת, אבל כדאי לפרט יותר. בכל זאת, השעיה של מבקר המדינה אינה עניין של יום ביומו.

הערה אחרונה, שוב לא ברמה העקרונית, אלא ברמה של פירוט, ואולי באמצע — בין שתי הרמות. יש הוראה מפורשת ששרים חייבים לדרוש, בדיון-וחשבון שהם מוסרים לכנסת, על ביצוע המלצותיו של מבקר המדינה. חלק מן השרים מקפידים על כך, חלק אחר אינם מקפידים על כך. נשאלת השאלה האם לא כדאי לשלב עניין זה בחוק, כדי שיהיה מחויב על-פי החוק. אני מעלה זאת כשאלה, ואני מציע שוועדת החוקה, חוק ומשפט תתמודד אתה. אינני חבר בוועדה זו, אבל אני מקווה שהערתו זאת תובא בחשבון בצורה זאת או זאת בעת הדיון. תודה רבה.

היוזר ש' הלל:

תודה רבה לחבר הכנסת שבח וייס, ורשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, ואחרי — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

תופיק טובי (החית הרמקונית לשלום ולשוויון):

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה, כאשר קבעה הכנסת את המושג חוק-יסוד, שבבוא העת יעובדו לחוקת המדינה, חשבו שדי לקרוא לחוק "חוק-יסוד" והוא כבר בעל מעמד מיוחד בספר החוקים. אך, עם מרוצת השנים התברר שאין השם משנה דבר והוא לתפארת המליצה, ללא כל משמעות, ומשנים חוק-יסוד כל יום שני לנוחיות השלטון. את חוק-יסוד: התקציב, למשל, הפכו לחוקא ואיטלולא, כשביטלו לפני שבועיים את חוקת הנחת התקציב 60 יום לפני שנת הכספים החדשה. מתברר אפוא, שאין משמעות מיוחדת כשאומרים על חוק שהוא חוק-יסוד. ואם היום מבשר לנו השר שבקרוב יקובצו לחוק כל החוקים שנחקקו בחוק-יסוד, ספק רב אם יש להתייחס להודעה כזאת ברצינות, כאשר אין שום מעמד חוקי מיוחד המשריין חוק-יסוד אלה והופך אותם לחוקת המדינה.

עם זה, אני מברך על החקיקה שבאה לחוק את מעמדו של מבקר המדינה. אנחנו רואים כמסד הזה מוסד חיוני למינהל חקן, עוז למאבק נגד שרירות לב המנגנון השלטוני ומשענת להגנת זכויות האזרח. אנחנו מעריכים ומכבדים את תפקידו ופעילותו של מבקר המדינה וחבר עוזריו ומוכנים לחמוך בכל צעד לחיזוק מעמדו ולהגברת סמכות הביקורת, היקפה וכיבוד מסקנותיה.

הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה יש בה, למעשה, רק דבר משמעותי אחד לגבי החקיקה הקיימת בנושא הזה, והוא: שינוי דרך בחירת מבקר המדינה והעברת האקט הזה באופן מעשי לסמכות הכנסת כולה. לגופו של דבר אנו תומכים בצעד הזה, אף שמעשית הוא אינו משנה הרבה מן הקיים. גם קודם היתה בחירת המבקר נעשית בהמלצת ועדת הכנסת, ונשיא המדינה היה ממנה את מבקר המדינה. עתה באים לקבוע שמליאת הכנסת תבחר בו. זה אולי מחזק יותר את מעמדו ועצמאותו של המבקר ואנו תומכים בכך.

אנחנו מציעים, בסוגיה זו, שלא להגביל את מספר חברי הכנסת שיכולים להציע מועמד לבחירת המבקר. אני מציע, לאפשר לכל חברי הכנסת להציע מועמד ולא רק לעשרה חברי כנסת, כפי שהחוק מציע.

הדינים והחשבונות שלו, ב-1956 או 1957, הציע רפורמה כוללת בשלטון המקומי. הוא הגיע למסקנה זו כתוצאה מביקורת אפקטיבית ושוטפת על העיריות השונות. רפורמה זאת מצאה, בחלקה, את מקומה אחר כך בוועדת זנבר, בחלקה מומשה ובעיקרה לא הוגשמה.

לעניין זה — הערה שנייה, יש מדינות, שבהן מוסד מבקר המדינה בווריאציה כלשהי משמש גם מבקר המדינה וגם אומבדוסמן, והמבקר משתתף בישיבות הממשלה. רובן או חלקן, העניין הזה נפוץ בארצות סקנדינביה; אם אינני טועה, בשבדיה. אני ממליץ על יישומו של הרעיון הזה אצלנו. בעיקר כגורם שיכול, ברמה של ההחלטה הממשלתית, להשפיע עליידי עצה טובה על חלק מן ההחלטות בשלב עשייתן. אולי ניסיונו הרב וסמכותו הרבה יכולים לגרום לכך שהממשלה תימנע מכמה וכמה מעידות.

הערה שלישית מתייחסת לדברים מפורטים קצת יותר, שאינם ברמה עקרונית. בסעיף 11 לחוק-היסוד כתוב: "מבקר המדינה לא יועבר מכהונתו, אלא על-פי החלטה של הכנסת. ברוב של שני-שלישים מן המצביעים". וראי שבחוק-יסוד לא צריך לפרט את הפרוצדורה של תהליך ההשעיה, אבל בגלל רגישות העניין הייתי מפרט זאת בחוק עצמו. נדמה לי שקיים פירוט בחוק הקיים. שם יש עדיין פרוצדורה של דיון ראשוני בוועדה ואחרי-כך במליאה. אני מבין שהפרוצדורה הזאת כטלה, אדוני שר המשפטים, האם זה נכון?

שר המשפטים מ' נסים:

בחוק-יסוד כוללים רק את העיקרון.

שבח וייס (המערך):

אני מבין את זה. אני יודע שבמצב הקיים היום יש בחוק תיאור מפורט. הדיון הראשוני יהיה בוועדה, ואחר כך הוא עובר למליאה.

דן חיכון (הליכוד):

המלצות הוועדה עוברות לאישור המליאה.

שבח וייס (המערך):

אני מבין את זה. זה לא עניין של חיטוט. בדיון על חוקי יסוד אני נמנע מחיטוט, שהוא חשוב כשלעצמו. מה יכול לקרות? אביא לדוגמה מקרה שהוא כמעט שערורייתי — אינני מעלה על דעתי שמישהו יעשה את זה — שמישהו כחטף, בגלל העדר פרוצדורה של הוועדה, יפתח את המליאה, ימצא שלושה חברי הכנסת ויסדיר ששניים מהם יצביעו בעד השעיית מבקר המדינה, והסיפור נגמר. אני ממליץ על מחשבה שנייה בנושא הזה.

שר המשפטים מ' נסים:

זה כתוב היום בחוק.

שבח וייס (המערך):

אלא שבחוק היום זה קשור בפרוצדורה קודמת.

שר המשפטים מ' נסים:

כתוב בחוק שהכנסת יכולה להעבירו מכהונתו על-פי החלטה ברוב של שני-שלישים. זה הועבר לחוק-היסוד.

שבח וייס (המערך):

אני יודע. אבל לפי הפרוצדורה הקודמת, לא יכולה להיות הפתעה כזאת, משום שעל-פי החוק הקודם היה מחויב דיון קודם בוועדה. האם זה המצב המחויב גם היום? — לא.

שר המשפטים מ' נסים:

היום קבענו רק את ההעברה.

הקצבות לשירותים מוניציפליים, עיכוב אישורן של תוכניות מתאר, ביצוע חוק התכנון והבנייה, סמכויות הרשות המקומית, שירותים ממשרדים בכפריים העריכיים, כמו שירותי טלפון, דואר, הקצבת מים, פעילות הסירות הירוקה ועוד. יש הרבה מה לבקר ולחשוף במחדלי הממשלה או בפעילותה בקרב האוכלוסייה הערבית, והמחללים או הפעילות מבטאים מדיניות של אפליה לאומית. אנו יודעים, שהטחת שוויון זכויות לאוכלוסייה הערבית היא עניין של מאבק ציבורי בראש ובראשונה, אך ביקורת בלתי משוחרת גם היא יכולה לעזור למאבק צודק זה.

ובסיום, אנחנו נתמוך בהצעת החוק המוגשת, אך לפי דעתי, טוב היה אילו חוק-יסוד: מבקר המדינה היה לא רק חוק הצהרתי, כמובא לפנינו, אלא שילוב של חוק זה עם חוק מבקר המדינה, שלמעשה הוא החוק העיקרי, המתחיל לעבודתו של מבקר המדינה. מוטב ששניהם יוקבעו בחוק אחד. תודה רבה.

היו"ר ש' הלל:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון.

מתתיהו פלד (הרשימה המחקרית לשלום):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מקווה שהכנתי נכונה את דבריו של שר המשפטים, שהציג את החוק ואמר שעם תום הכנתה של סדרת חוקי-היסוד חיצה הכנסת לגיבוש חוקה. אני מניח שהכוונה אינה רק לצירוף טכני של חוקי-היסוד, אלא למסגרת רחבה יותר, שתעניק למדינת ישראל, חוקה, דבר שחשיבותו וחיוניותו הבלתי ניתנים לדיון יותר ויותר ככל שעובר הזמן. אם אומנם הבנתי נכון את דבריו של שר המשפטים, כרצוני להביע בזה את תמיכתי ואת אהדתי המלאה למהלך זה. זכויות האזרח בישראל ופרשת היחסים שבין האזרח למדינה הגיעו לשלכ, אשר מחייב הגדרה במסגרת של חוקה, שתחייב הן את משרדי הממשלה, הן את בתי-הדין בפסיקותיהם.

אשר לחוק המוצע לפנינו: קודם כול אני רוצה להצטרף לכל קודמי, שדבריו בשבח מבקר המדינה למן יום ייסוד המוסד של מבקר המדינה. כל המבקרים העניקו לחפקיד זה יוקרה והערכה, ודומני שאין חולק על כך.

עם זאת, מדי פעם מורגשת העובדה שמבקר המדינה נעדר מה שקרוי "שיניים", הרוחות שלו יכולים להיות חומר מעניין מאוד לקריאה, אבל לעתים קרובות אין בהם כדי לדרבן לנקיטת הצעדים המתחייבים מן הממצאים. נדמה לי שיש בציבור ציפייה כללית לכך, שהחיסרון הזה יתוקן ונוכל לראות בידי מבקר המדינה קצת יותר כוח, אשר יחייב התייחסות מעשית יותר לממצאיו, כמובן באותם מקרים שהממצאים מחייבים נקיטת צעדים.

אם אומנם ניתן לעשות זאת על-ידי הכנסת תיקון לחוק-היסוד, או שלשם כך יהיה צורך להציע תיקונים לחוק מבקר המדינה — על כך עוד צריך יהיה לתת את הדעת. מכל מקום, דומני ששלושה אמצעים היו יכולים לחזק את האפקטיביות של דוחות מבקר המדינה. האמצעי אחד הוא, שיהיה מובן למבקר המדינה לכל מוסדות השלטון שיש ציפייה, כי כרגע שמתהווה בחברה תופעה, שהיא חריגה, שהיא יוצאת דופן, שהיא מעוררת ספקות ואי-נחת, ושחופים לה מוסדות הממשלה, גופים פרטיים, גופים ציבוריים, רשאי המבקר להפנות את תשומת הלב אל התופעה הזאת ולחקור אותה גם אם נראה שקיימת הסכמה בשתיקה בין כל הנוגעים בדבר, שמוטב להניח לתופעה בלא חקירה.

היו"ר ש' הלל:

אבל אתה מציע מבקר מדינה אחד, בכל זאת.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לעת עתה.

אדוני היושב-ראש, גם יושב-ראש הכנסת יכול להציע את אותו חבר הכנסת.

היו"ר ש' הלל:

אם כן, נרגעתי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

חוג ממלהך זה של בחירת המבקר על-ידי הכנסת אין בהצעת חוק-היסוד דבר המזכה את הצעת החוק המוגשת בשם חוק-יסוד.

כל מה שיש לומר על מבקר המדינה, סמכויות, שטח הביקורת שהוא פועל בו, סדרי הביקורת, הרוחות שלו, המבקר כנציג תלונות הציבור — כל אלה נקבעו בחוק מבקר המדינה (נוסח משולב) הקיים, ולפיו פועל ומתקיים המבקר. נוצר מצב שחוק-יסוד: מבקר המדינה המוצע הוא למעשה חוק הצהרתי בלבד, והדברים המהותיים השייכים לפעילות המבקר מצויים בחוק אחר. כמצב שנוצר יהיו א"אלה א"התאמות ופערים בינוניים, ואלה אולי יישבו דברים במקום להבהירם. אם נשווה את סעיף 2, למשל, של הצעת החוק המונחת לפנינו לסעיף 1 וסעיף 9 לחוק מבקר המדינה, 1958, ניווכח שחוק-היסוד המוצע מצמצם בעצם את שטח פעילותו של המבקר לעומת החוק הרגיל. בשני החוקים יש שרובם נושאים וקביעות לא זהות בנושא זה או זה.

כיום יש הרבה גופים ומוסדות שהמדינה משתתפת בניהולם — סעיף 7(9) לחוק מבקר המדינה — או תומכת בהם — סעיף 8(9) — אך הביקורת עליהם אינה חובה. היא מתקיים רק אם החליטו עליה המבקר או ועדת הביקורת של הכנסת. האם כל המוסדות והגופים המקבלים, למשל, תמיכה מן המדינה בשווי של מיליוני דולרים לפי השיטה הפיאודלית, לפי קביעתם של חברי כנסת יחידים סגולה, האם מוסדות אלה נמצאים תחת שבת הביקורת? אנוחם בדעה שיש לקבוע ברורות בחוק שכל מוסד הנתמך על-ידי המדינה נתון לביקורת המדינה. זהו דבר אלמנטרי וחיוני למען יהיה ניהול ופיקוח עצמי כלשהו בטרם בוא הביקורת.

אחד החסרונות, שהיה תמיד נושא לביקורת הכנסת כשהיוו דגים על מבקר המדינה, הוא מעמדן של המלצות המבקר או מסקנות נציג תלונות הציבור לגבי מוסדות, משרדים או אישים שהתגלו כעיווניהם א"י-דרים, או שנקטו התנהגות ראויה לגינוי ולביקורת. המבקר מעיר, מבקר, חושף ליקוי, אפילו מציע וממליץ, אך העובדה היא שאין מתחשבים כלל בהמלצותיו, וזהו מצב שעוררתי. אם רוצים לחזק את מעמד הביקורת ומבקר המדינה יש, לדעתי, לתת חוקף — או, כפי שאומרים, שיניים — להמלצות המבקר ולמסקנות נציג תלונות הציבור.

בסיום אני קורא לחזק את מנגנון נציג תלונות הציבור. מתחבר פגיעות השלטון, משרדי הממשלה והמשרה בזכויות האזרח, ועל מבקר המדינה להרחיב את הביקורת ולהעמיקה. לא מעט נושאים לתלונות ולביקורת נשארים ללא טיפול מהאים.

הערה אחרונה: אני רוצה לקרוא למבקר להגביר ולהרחיב את הביקורת על פעילות משרדי הממשלה במגזר הערבי בתחומי החינוך, פיתוח הכפר הערבי, השלטון המקומי,

מכל מקום, כדי להסיר ספק וכדי שלא נזדקק פעם נוספת לאותו הליך שהזדקקנו לו לאחרונה, אני חושב שצריך למצוא דרך להבהיר שהמלצה כזאת של מבקר המדינה היא במקומה והיא תספיק ליועץ המשפטי לממשלה על-מנת להיכנס לפעולה.

הי"ר ש' הלל:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים רמון, ואחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, רצוני להצטרף למברכים על הצעת חוקי-סוד: מבקר המדינה. אני רוצה לברך את משרד המשפטים ואת שר המשפטים על כך שהגישו את החוק במתכונת של חוקי-סוד, על-מנת להדגיש את החשיבות של מוסד מבקר המדינה במדינת ישראל.

אני רוצה להתייחס לטיב הביקורת. במדינת ישראל הביקורת נעשית בצורה רצינית, אולם היא כחובה בסגנון אנגלי, ב"אנדרסטיימנט", וייתכן שבמצב הזה ההתייחסות למעשים חמורים מאוד, הנחשפים על-ידי מבקר המדינה, אינה רצינית דיה. עם כל הצער והכאב אין מנוס, לדעתי, אלא לפנות בבקשה למבקר המדינה. מובן שאפשר רק לבקש, שהרי אנחנו כוחרים מבקר מדינה ואנחנו רוצים שהוא יהיה עצמאי ובלתי-תלוי, והתפתח ויכוח בין יושב-ראש הוועדה לבין שר המשפטים עד כמה הוא צריך להיות עצמאי ובלתי-תלוי. אי-אפשר לומר לו איך לכתוב את הדוח, אבל רצוי בהחלט שמבקר המדינה יהיה הרבה יותר חקיף, פסקני ותור-משמעי בדוחות.

שכח וייס (המערך):
"כסאח"

חיים רמון (המערך):

אניי אומר "כסאח", אבל עובדה היא — וגנברתי ככמה דוחות של מבקר המדינה — ששנה אחר שנה מופיעה אותה ביקורת על אותם משרדים באותם נושאים, בלי שדבר נעשה, בלי שדבר בא על תיקונו, ועובדה זו נובעת, לדעתי, גם — כמובן, לא רק — מהאופי האנגלי מדי של הביקורת. הדבר המרכזי שהייתי רוצה — —

דן תיכון (הליכוד):

ראית את החוברת הזאת שהונחה היום על שולחננו?

חיים רמון (המערך):

לא ראיתי.

דן תיכון (הליכוד):

יש כאן מעקב אחר תיקון ליקויים.

חיים רמון (המערך):

עדיין לא ראיתי. על שולחני זה לא הונח.

שכח וייס (המערך):

ביקורת אלימה במקצת.

חיים רמון (המערך):

התיקון המידי, שלו הייתי מצפה בדוח הביקורת, הוא ציונם במפורש של שמות האנשים הגורמים לליקויים במנגנון הממשלתי והציבורי. זה האל"ף-ב"ת. בלעדיו הדוח הוא דבר ערטילאי. אנונימי, אין יודעים מי, אין יודעים מה. ייתכן שמדובר באותו פקיד שיושב מספר לא קטן של שנים ומדי שנה בשנה עושה מה שהוא רוצה בלי לתקן. לו היינו כותבים: זה האיש, וכל שנה היה שמו מופיע, היה קשה להתעלם מכך. כאשר לא מופיע שום שם, הדבר אינו לא ברור.

כמובן, הדוגמה שאני חושב עליה ברגע זה היא תופעת ריסות מניות הבנקים. כמשך שנים היה ברור, שמשוהו שאיננו כשורה מתרחש שם, אבל משום שהיתה הרגשה שכל הנוגעים בדבר מסכימים ביניהם שיש להמשיך בתהליך אף שאיננו חקיין מבקר המדינה לא ראה צורך ולא הרגיש שמצפים ממנו להיכנס לעניין הזה, ורק לאחר המפולת, ורק לאחר שנתבקש, פנה לחקר התופעה.

אני חושב שמבחניה זו צריך להבהיר למבקר המדינה, על-ידי ניסוח הולם בחוק, שיש ציפייה שהוא אומנם ייזום חקירות כאלה, אפילו יש רושם שהנוגעים בדבר מוכנים בינם לבין עצמם להשלים עם הדבר.

אמצעי שני — והוא כבר הוזכר, ואני רק מצטרף למי שהציע זאת — הוא שמבקר המדינה, בדוחות שלו, כאשר ימצא לנכון, יציין בשם בעלי תפקידים הנושאים באחריות לפגמים או לליקויים שהוא מצביע עליהם. הדבר חשוב באופן עקרוני, על-מנת לתקן מצב שאיננו רצוי. כיום עניינים יכולים להתרחש בצורה מאוד כלתי-מניחה את הדעת ואיש איננו מתייבץ לשאת באחריות. זוהי תופעה כללית והיא מאפיינת את משרתי הציבור למן הדרגים הגבוהים ביותר ועד הנמוכים. לפי דעתי, הצבעה על האחראי לאותה תופעה שהמבקר מוצא שהיא ראויה לביקורת, שהיא ראויה לתיקון, תתרום לא רק לכך שהנושאים בתפקיד יגלו יתר רגישות ואחריות, אלא אף לפיתוח התודעה של הנשיאה באחריות אישית לדברים שמתרחשים בתחום אחריותם של בעלי תפקידים.

ואמצעי שלישי שעד כה, עד כמה שיכולתי להבחין, מבקר המדינה נמנע מלנקוט, הוא המלצתו על פתיחה בהליכים משפטיים במקרה שהנתונים מצביעים שאומנם יש מקום לכך. ואם, שוב, נביא את הדוגמה של — — —

חיים רמון (המערך):

כאשר יש סעיף, צריך לתת פומבי לכך על-מנת שלא להכשיל אנשים, כלומר, יש מכשיר, משתמשים בו, אולי לא עושים בו שימוש מופרז, אבל כזה — — —

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

טוב, אני מקבל את התיקון הזה. אני חושב שאם זה נעשה, אין טעם להשאיר את זה בסוד. בדרך כלל, כשנפתחים הליכים אין זה נחשב לצעד הנעשה בסודיות, אבל אם נתייחס שוב למקרה שכבר הוזכרתי, על ריסות מניות הבנקים, הדוח הסתיים למעשה בחסר של משפט אחד, וזו המלצה להעמיד את האשמים לדיון. משום שהדבר לא צוין בדוח, הזדקקנו לתהליך המסורבל מאוד של הקמת ועדה, שצריכה לבדוק האם יש מקום להעמיד לדיון.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

יש היבטים פוליטיים ויש היבטים אזרחיים.

חיים רמון (המערך):

מבקר המדינה פנה ליועץ המשפטי לממשלה והעביר לו את החומר. עניין החקירה הוא נושא אחר — — —

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני זוכר את הדיון שהיה כאן על הקמת ועדת החקירה. הבעתי אז את דעתי שאין מקום להקים ועדת חקירה, כי די כממצאים של מבקר המדינה על-מנת שהיועץ המשפטי לממשלה ייכנס לפעולה ויברר את הדברים: ללא צורך באמצעי נוסף, בשלב נוסף של ועדת חקירה. אני חושב שלו היה הדבר נעשה כך, זה היה מקנה לרוח של מבקר המדינה ממילא, באופן אוטומטי, את התוקף שאני מרגיש שחסר לו במצב הנוכחי.

האחרון שהוגש — ואנחנו רוצים לעבור לדוח 32, לדוח 28 וכו' וכו', אנחנו צריכים שלושה-ארבעה ואפילו חמישה עוזרים פרלמנטריים. פה אני מגיע לנושא כאוב. באמצע שנות השמונים של המאה העשרים צריך גם נושא המחשוב להגיע לכנסת. חבר כנסת שאין לו אמצעים, שאין לו מנגנון, שאין לו כמעט עוזרים מלבד העוזר הפרלמנטרי, המועסק בשעות מוגבלות, ויכול באמצעות המחשב להוציא את כל החומר הדרוש לו לגבי נושא מסוים. אם אנחנו רוצים לדעת מה אמר מבקר המדינה במשך עשר השנים האחרונות על הקצבות למוסדות דת — — —

יאיר צבן (מפ"ם):

צריך מחשב גדול בשביל זה.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

חיים רמון (המערך):

הסכומים קטנים אבל הביקורת גדולה, חבר הכנסת שאקי. ייתכן שהסכומים נמוכים, אבל הביקורת משתרעת על עמודים לא מעטים.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אני מזדהה עם העיקר.

חיים רמון (המערך):

אני חושב בהחלט, שבמסגרת המאמצים למחשב כמה אלמנטים בכנסת — זה הנושא המיידי שאנחנו זקוקים לו: שנוכל לשלוף מה שיותר מידע מרות הביקורת של המבקר. דוחות אלה אינם זוכים לשום טיפול מלבד זה של חברי הכנסת. אין זה משרד ממשלתי, שיש לו פקידים שמשתמשים בחומר הזה. רק אנחנו משתמשים בו. הוא מיועד לנו ואנחנו לא עושים בו שימוש.

אני רוצה להתייחס להערה שהעיר ירידי חבר הכנסת ליכאי, שוועדת הכנסת תבחר את ממלא המקום. אני חושב שזה אנכרוניזם, שמי שהגיש את החוק לא שם לב אליו. אין תקדים, לפחות על-פי מיטב ידיעתי, שוועדה אינה מחליטה לגבי הנושאים הקשורים לחוקים שבתחום טיפולה. ועדת הכספים מאשרת את כל התקנות הקשורות בכספים. ועדת החוקה, חוק ומשפט מאשרת את כל החוקים הנוגעים לענייניה. אותו דבר בנוגע לוועדת הכלכלה, וכדומה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
יש עוד כמה ועדות.

חיים רמון (המערך):

לדעתי, זה אנכרוניזם, פשוט מישהו לא שם לב לכך. הוא היה רגיל שכתוב "ועדת הכנסת" והוא המשיך לכתוב "ועדת הכנסת". אין לי ספק שצריך לתקן זאת. אני מניח שבוועדת החוקה, חוק ומשפט, אם אנחנו הולכים לאור העקרונות של החקיקה — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
איוז ועדה אתה מציע? אתה מציע שהוועדה לענייני ביקורת המדינה תאשר?

חיים רמון (המערך):

אני מציע שאם בוחרים ממלא מקום — כפי שנהוג בוועדות אחרות. הוועדה לענייני ביקורת המדינה תבחר את ממלא המקום של מבקר המדינה. אילו היתה הוועדה לענייני ביקורת המדינה קיימת בזמן שנתקבלה ההחלטה — זה היה מסור להחלטתה.

היו"ר ש' הלל:

אתה מתעלם מהעניין של האחריות המיניסטריאלית. בכל זאת אנו, בתור הכנסת — ואיני אומר זאת בקשר ישיר לדברך, אלא לגבי עבודת הוועדות — הביקורת שלנו צריכה להיות ביקורת לשר, דרך השר. איני חושב שזה יהיה מצב כל כך נוח שיחלילו להופיע שמות בספר שמוציא מבקר המדינה. מה יעשו אותם עובדי המדינה, גם הם יכתבו ספר?

יאיר צבן (מפ"ם):

אין איסור על — — —

חיים רמון (המערך):

אותם מבוקרים מגיבים, אדוני יושב-ראש הכנסת. הם גם מופיעים. הם יוכלו בהחלט לכתוב תגובה על הביקורת, ואכן הם מגיבים. בוועדה לענייני ביקורת המדינה אנחנו מקבלים את התגובות. אין זה כך שמבקר המדינה כותב מה שהוא רוצה ובה מסתיים העניין, אלא הם בהחלט מגיבים. אני מבין את הפרובלמטיקה הקיימת בנושא של פרסום שמות, אבל מצד אחד אי-אפשר להתעלם מהמצב ומהתחושה המלווה רבים מאתנו, שהמבקר מבקר והשיירה עוברת — מפאת כבוד מבקר המדינה לא רציני לומר שהמבקר נובח והשיירה עוברת. התחושה הזאת משותפת לחברים לא מעטים בוועדה הזאת וכבית הזה, וצריך לחשוב על כך, שאולי הישנות חלק מהליקויים נובעת מאופן הגשת הדוח.

בתגובה לדברי חברי, חבר הכנסת הפרופסור שבח וייס, אני שמח על כך שהוקמה ועדה לענייני ביקורת המדינה. תיאורטית אולי אין לה מקום, אבל מעשית, לא היה שום סיכוי שהוועדות יגיעו לדיון ברוח מבקר המדינה במרוצת עבודתן, כמשך הזמן שהן מקדישות לנושאים השוטפים. הוועדה לענייני ביקורת המדינה עצמה, שכל ייעודה הוא בכך, אינה מספיקה לדון בענייני ביקורת המדינה. אני חבר ועדת הכספים. האם יש סיכוי מינימלי שוועדת הכספים תגיע לדון ולו בנושא אחד של דוח מבקר המדינה הנוגע לענייניה? והרי חלק גדול מהנושאים שבהם עוסק מבקר המדינה נוגעים לעניינים הקשורים לוועדת הכספים. אין לכך שום סיכוי שבעולם, חבר הכנסת וייס. אם כן, אני מסכים בהחלט שתיאורטית ייתכן שאין לוועדה מקום וכל נושא צריך להיות נדון בוועדה הנוגעת בדבר, אבל מעשית אין מנוס אלא לקיים את הוועדה הזאת.

אני רוצה להתייחס גם לנושא שעלה לכותרות — הביקורת המיוחדת שהיתה ברוח דבר מפולת מניית הבנקים. למעשה נזקקנו להקמת ועדת חקירה בגלל מצב מיוחד, שבו רבים מהגופים הציבוריים במדינת ישראל אינם גופים מבוקרים, שהרי לו הבנקים, בעיקר הציבוריים שבהם, היו מבוקרים, באמת לא היה מקום להקים ועדת חקירה והעניינים היו מבוקרים במלואם על-ידי מבקר המדינה. אני יודע בדיוק איזו הצעת תיקון יש להכניס לחוק מבקר המדינה בנושא הזה, אבל ניתן בהחלט לחשוב, לנוכח הלקח הזה, שכאשר מחקיימת חקירה גדולה ורצינית בוועדה לענייני ביקורת המדינה, לפי סעיף מסוים שהוא סעיף מיוחד, תהיה למבקר המדינה הסמכה לבדוק גם גופים ציבוריים, כגון חברות הבטחות בבורסה, שאינם גופים מבוקרים לפי המשמעות של חוק מבקר המדינה. צריך לחשוב על הנושא הזה, צריך לראות אילו "שינויים" אפשר לתת למבקר.

אני רוצה להתייחס לדוחות מבקר המדינה ככלי לעבודת חברי הכנסת: היום מגיע דוח, והדוח הזה מיועד לחברי הכנסת: אנחנו צריכים לפקח על הכנסת לפי הדוח הזה. כמעט שאיננו יכולים לעשות בו שימוש, כיוון שהוא מקיף עולם ומלואו. אם אנחנו רוצים לבדוק נושא ספציפי המופיע בדוח 34 — הדוח

הנימוק האחרון לכך שהקואליציה מצד ימין מסרבת לאשר את ראשות הוועדה ואת הקמת הוועדה הוא היותה של חברת הכנסת שולמית אלוני ישיבת לאופוזיציה. מאז קיימת הוועדה, תמיד היא היתה בידי האופוזיציה, וזו הכנסת הראשונה, ככל שידוע לי, ואני ותיק מאלו בכנסת, שהנהלת הקואליציה, המקיפה 97 חברי הכנסת, החליטה שאין מקום שחברי אופוזיציה יכהנו בתפקידים, שמטבע מהותה של הדמוקרטיה חייבים להיות ברשות ובראשות חברי אופוזיציה. זה חלק מהפאסדה שאנחנו מצויים בה כיום. בזה רציתי לפתוח.

יש לי הרגשה, שבדין זה על חוק-יסוד: מבקר המדינה אנחנו משחקים משחק של פאסדה, שאינו נאה לחברה דמוקרטית. שנים רבות, שעה שהייתי מעלה את התביעה לקבלת חוקה למדינת ישראל, רחו את דברי בקש ואמרו: מה יש, לברית-המועצות או לבולגריה יש חוקה יפה, האם יש שם דמוקרטיה? האם בעניין החוק שלפנינו בחרנו ללכת בדיוק באותה דרך? הכנו חוק-יסוד שהוא נאה והשפעתו אפס. יש לי הערות מספר, ואפשר ללכנן בצורה מכובדת בוועדה החוקה, חוק ומשפט. לבדוק אילו חלקים מהחוק הרגיל המשלים כדאי להעביר לחוק-היסוד, איך לעצן יותר את אחריותו של מבקר המדינה כלפי הכנסת בעליל, ועוד כמה הערות, אבל לא זאת הנקודה. החוק טוב, והמעשה?

רבותי, בעצם הימים שהובא החוק הזה לפנינו, עשתה הממשלה מעשה שהוא מנוגד לדוח ביקורת המדינה מספר 33, להחלטות הכנסת בנוגע לביקורת דוח מספר 33 ולביקורת על דוח מספר 34. כוונתי ליחסים שקיימים — ויש על כך החלטות, ואם תסתכל בהחלטות הכנסת, חבר הכנסת דן חיון, תראה שבדקתי, אין פה שום תיקונים בנושא הזה — בעניין חלוקת הכספים למועצות הדתיות בין משרד הדתות למשרד הפנים. השאלה היא, מי קובע את התקציב הזה, שיוצא מתקציב המדינה. למרות הביקורת, למרות החלטות הכנסת, למרות העובדה שכל שר נשבע אמונים לחוקי הכנסת ולהחלטותיה, אותה ממשלה נכנעת לצרכים לוחצים כאלה או כאלה, במקום לכוב ולומר: רבותי, עם כל רצוננו להעניק לכם משפעת תקציב המדינה ככל אשר כסיסים ויריכים ורצים, אין אנחנו יכולים לעשות זאת. לא שמענו שהממשלה אומרת, שהיועץ המשפטי לממשלה אומר, שיושב-ראש הכנסת אומר עלי-פי החלטות הכנסת: אינכם יכולים לעשות זאת כי החוק אוסר. מבקר המדינה קבע, הכנסת קבעה, החלטות הכנסת היא בבחינת מחסום. כי מה ערך יש לחוק ומה ערך יש לביקורת ומה ערך יש לדיבורים על סדרו של משפט מתוקנים, כאשר מי שאחרים לסדרי השלטון והמשפט אינם מתייחסים אליהם כאל סייג. נדמה לי, שהיום כבר לא קיימות מדינות שבהן המלך או השליט הוא מעל החוק. על כל פנים, בהיסטוריה היהודית לא היה דבר כזה. סיפתי פה כן בכנסת, שאפילו אצלנו, כשרצתה לקחת את כרס נבות, לא העזה להתניעב מעל החוק אלא ביימה: משפט והביאה עדים וזממים, וכלבר שהמעשה יהיה במסגרת החוק.

באים לכאן, עוד לא יבש הדיו, יש יושב-ראש חדש בוועדת ביקורת המדינה והוא עומד על הדוכן הזה וזועק: רבותי, אינכם יכולים לעשות זאת. וידידי, המביא ומחבר את המנוגדים, השר משה שחל, שהיה שנים חבר בוועדת החוקה, חוק ומשפט, ודיבר נאה מאוד על הצורך לשם סייג גם כפני המחוקק וגם כפני הממשלה, אומר: נו, טוב, היו צריכים להסדיר את העניין הזה. מה זה? אינני נכנסת לצד הפרולטי, האם צריך היה לחלק מועצות דתיות לאלה ומשרד דתות לזה, אני מדברת רק על רישום התקציב המבוקר, משום שזה תקציב

שבת וייס (המערך):

בכל הכבוד, לא. ועדת הכנסת היא מעין כנסת-זוטא. אני סבור שהכנסת תקבע זאת.

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת וייס, אילו הציעו את הכנסת — לא הייתי מתווכח כלל. ייתכן שצריך בהחלט לתקן ולכתוב "הכנסת", עם מינוי של הכנסת אין לי ריכות. אבל, אם מוסרים זאת לוועדה כלשהי — יש למסור רק לוועדה לענייני ביקורת המדינה ולא לוועדה אחרת. אין לראות בוועדת הכנסת כנסת-זוטא. אינני רואה בוועדת הכנסת כנסת-זוטא, ודאי שלא לעניין זה. אם למליאה — אין לי ויכוח, אבל אם לא למליאה — ודאי שלא לוועדת הכנסת: בשום פנים ואופן אין לעשות זאת.

הדבר האחרון שאדבר עליו הוא נושא חוקי היסוד. מצב חקיקת חוקי-היסוד כמדינת ישראל הוא כפי רע. בכנסת הקודמת ישה ועדה בראשותה של חברת הכנסת שולמית אלוני ועשתה עבודה גדולה וחשובה והביאה לגמר כמה חוקי יסוד חשובים מאוד. עם כל הכבוד ועם כל החשיבות שאני מייחס לחוק-יסוד: מבקר המדינה, הם בוודאי חשובים יותר. חוקי-יסוד: זכויות האדם חלק הובא עד היום למליאת הוועדה. החוקים האלה נסחבים על-ידי הכנסת חודשים ושנים. אני סבור שעל הכנסת האחת-עשרה לעשות מה שלא עשו עשר הכנסות שקדמו לה ולהביא לידי גמר את חוק-יסוד: זכויות האדם. הוא צריך להיות חוק יסוד היסודות של כנסת ישראל. לצערי, בכנסת הזאת, אפילו הוועדה לחוקי יסוד עוד לא הוקמה. זאת שעוריייה בפני עצמה.

אני מציע לחברי — אומנם זה לא נהוג, אבל לא צריך להעניש את מי שעשה עבודה טובה בכנסת הקודמת — להתגבר על חילוקי דעות קטנוניים ולאפשר לחברת הכנסת שולמית אלוני להמשיך בעבודה שעשתה בכנסת הקודמת. אני רוצה לומר שחברי, חבר הכנסת שבח וייס, שהוצע על-ידי סיעתנו להיות מועמד, אמר: לא, רצוני למסור תפקיד זה למי שכבר עשה עבודה טובה וחשובה.

אני פונה אל חברי הבית להתאחד בנושא הזה ולקדם את נושא חוקי היסוד.

יאיר צבן (מפ"ם):
כמי זה תלוי?

מרכזי וירשובסקי (שינוי-מפלגת המרכז):

— נושא קואליציוני — — —

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת וירשובסקי, כשאדבר על ענייני משטרה אתייחס לנושא שלך. אני מדבר על חוקי יסוד. אני רוצה שחברי הבית לא יתייחסו לנושא הזה כאל נושא קואליציוני, אלא כאל נושא מהותי, מעבר לחילוקי הדעות בתוך הקואליציה. יש לאפשר את המשך העבודה החשובה של חקיקת חוקי-יסוד. תודה רבה.

הי"ד ש' הלל:

תודה לחבר הכנסת חיים רמון. רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת יצחק ארצי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, הרשו לי תחילה להודות על דבריו החמים והנלכבים של חברי, חבר הכנסת חיים רמון. אני מודה לו על ההערכה לעבודה. מישוהו שאל, מרדע לא נקבע עדיין יושב-ראש לוועדה לחוקי יסוד. ובכן,

להביא לכס שורה ארוכה של מקרים, הרי ישבתי בוועדה לביקורת המדינה — — —

דן תיכון (הליכוד):

מספר המקרים הולך ומצטמצם בשנים האחרונות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זה לא נכון. אתה יודע באילו תחומים כן ובאילו תחומים לא. על־פי הרוכ לא נעשה דבר באותם תחומים הנוגעים לכל אדם, גם בדני נפשות לא נעשה דבר, לרבות מה שאחיה הייתה שותף לו. שאנשים שיושבים בדיון צריכים גם לרכוש השכלה כללית, וגם לדון בדיון שווה את כולם לפני החוק. לא נעשה דבר וגם עברתי על כך. אף שישבנו ודנו בדברים אלה. לא נעשה דבר, וזה דיני נפשות של כל אדם, אך לך ולי אין מעמד לחקן את הדברים האלה. לכן אני אומרת, שיש לפנינו פארכה בנושא שנצטרך להתגבר עליו וכו' אני רוצה שיהיה לי מעמד.

אברהם כ"ץ־עוז (המערך):

חברת הכנסת אלוני, סליחה שאני מעיר לך או שואל אותך באמצע דברייך. הנקודה שאת מעלה היא, בעצם, לא נקודה ספציפית בעניין מבקר המדינה, אלא החלטות הכנסת בעניין מבקר המדינה, וזה נכון לגבי כל החלטות הכנסת, שהיא נותנת כאשר היא מנוגדת לביצועי של שר או לחוק כלשהו. זו בעיה והשאלה הזאת מופיעה לא רק בקשר למבקר המדינה. זה נכון כמקרה הזה, אבל כדאי שתרחיבי את השאלה הזאת ולא תצמצמי אותה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מסכימה אתך. אחד הנושאים שבגללם דנו, ולמעשה גם הכנו חוקי־סוד בעניין חוקי־סוד: החקיקה, הוא הבעיה הזאת. אני לוחצת על הנושא הזה כל הזמן ופתחתי את דברי בעניין החוקה. אבל, לא הרי הדברים האלה כהרי אותו סינון כפול ומשולש שאנחנו עברנו בדברים הספציפיים של הביקורת. הן פה יש לך מבקר המדינה, שהוא זרוע נוספת במערכת השלטון שלנו. האחרות בפני הכנסת — — —

היורד ש' הלל:

עליך לסיים, משום שיש כאן מספר קטן של אנשים שיש להם הרגשה שאנחנו יושבים בוועדה. בכל זאת, כדאי שחלק מן הדברים יידונו בוועדה ופה נקיים את הדיון העקרוני.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני תיכף מסיימת. אנחנו דנים דווקא בנושא עקרוני מאוד, אדוני היושב־ראש, מפני שהחלטות הכנסת מתקבלות פה, ומעל הבמה הזאת הממשלה מראה לנו אצבע משולשת.

מאיר כהן־אבידן (הליכוד):

איהו ביטוי זה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זה ביטוי ספרותי יפה מאוד.

אדוני היושב־ראש, אני רוצה להעיר עוד שתי הערות וכהן אסיים. אני מבקשת להביא אותן לדיון ולדון בהן. לדעתי, במקום דוח אחת לשנה, יהיה דוח רבע־שנתי. כך קיים גם במדינות אחרות. הפרסום הוא הכלי היחיד היום — ולעיתונות, שבבית הזה אנחנו מרבים להשמיע אותה יש חלק חשוב בזה — הכלי האחד והיחיד, שיש בו ביקורת אפקטיבית נגד שירותו לבו של השלטון ולזולו באמות המידה של סדרי שלטון ומשפט.

נקודה שנייה — למדנו שבמדינות שבהן יש אומבוסדמן יש הרבה יותר פתיחות לציבור משיש אצלנו. ואני הייתי בין

של מדינה ועל כן הוא חייב להיקבע לא על־ידי מועצות במקומות שונים, המחלקות בהסתר ובנגלה — וכדאי שתעשו פעם סיוור ואני אגיד לכם היכן, איך הולכים למשפחות, מפני שיש מפלגה חדשה שעדיין אין לה מוסדות והיא צריכה להקים מוסדות, ואומרים למשפחות, אתם תרשמו את הילדים אצלנו, וכבר נותנים להן מפרעות של סיוור זה, כדי שיהיו מוסדות עם גולגולות ויתקבלו כספים בלא ביקורת. ריש לי עדרות על כך.

כאים ואומרים: בניגוד להחלטת כנסת בעניין מבקר המדינה, ואנחנו דנים בחוק יפה של מבקר המדינה. לכן השאלה העומדת לפנינו עכשיו, רבותי חברי הכנסת, איננה האם החוק הזה שבפנינו הוא מתוקן וטוב. הוא מתוקן וטוב ויש כמה תיקונים שאנחנו המשפטנים נשכיל להכניסם בוועדת החוקה, חוק ומשפט, באותם מקומות שיש לגביהם הערות הן לחברי הכנסת, הן ליועץ המשפטי לממשלה והן למבקר המדינה, שיהיה בודאי אורח שישב אתנו בעת החקיקה של החוק הזה. כמו כן, אני שמחה לראות בחוק, שאותם דברים שדנו בהם כעבר — ואני השווייתי את התיקונים לנאומים שהופיעו בפרוטוקולים של הדיונים שהייתי שותפה בהם — אכן הובאו בחשבון, ואני מברכת על כך. אבל, מצד אחד יהיה לנו החוק ומצד אחר איש יעשה כרצונו?

משום כך אני שואלת את עצמי ואני שואלת אתכם, חברי: מבקר המדינה אמר את דברו ופרסם את הדוח. הוועדה ישיבה וביקרה, הוועדה בדקה ושמעה את כולם, ויש לנו החלטת כנסת — והממשלה מצפצפה, ורשום דבר לא קורה. לא זו בלבד ששום דבר לא קורה, אלא אף ממשיכים באותו עניין. מהו המעמד שלי כחברת הכנסת, מהו המעמד של כל אחד מאתנו, מהו מעמדו של האזרח? האם מישהו מאלה יכול לחבוט שיוגשם מה שהוחלט, ושיחול מה שהוא חוק? אני רוצה מעמד, לאחר שיש דוח, לאחר שיש עליו ביורר בוועדה המתאימה, ויש סיכומים ויש החלטת הכנסת, הנה מתעלמים מזה לחלוטין, ומתעלם מכך לא פקיד פלוני או אלמוני, שנגדו אפשר להגיש תביעה כשהוא חוזר מסמכות או נוהג בשרירות, אלא מי שיש לו חסינות ושדררה, מכוח רוב כזה או כזה — ועל־פי רוב זה אף לא מוכא לכנסת — רוב פנימי כזה או כזה בממשלה או בכנסת, ששם לאל את כל העבודה הזאת.

מה מותר לנו לאשר בחוק? האם מותר לאשר בחוק שמעשים לא־חוקיים נעשים חוקיים לנוחיותנו? האם מותר לנו לאשר בחוק מעשי מרמה, גנבה והוצאת כספים שלא כדיון לנוחיותנו, ולסתום אפשרות ללכת לבית־המשפט העליון או לכל בית־משפט אחר? איפה המעמד שלנו כחברי הכנסת, כאשר במקום כלשהו מתקבלת החלטה או יש הסכם המנוגד להחלטת הכנסת — בלא השלב שמביאים את זה לחקיקה, כי אז אנחנו שותפים ב"בלוף" — כלומר, אין מעשה חקיקה? אילו היתה הממשלה מביאה את ההסכם שעשתה בין המפלגות לבין ש"ס בעניין של המוצעות ההחלטות — אני לוקחת את זה כדוגמה, כי סימנתי לי כמה דברים של ביקורת — אילו היתה הממשלה מביאה את ההסכם הזה כחוק לכנסת עם שלוש קריאות, הייתי אומרת, שאנחנו חבורה של צבועים או חבורה של אנשים אמיצים, והיינו אומרים שאת החוק הזה אנחנו נוריד, כי אנחנו, הכנסת, קבענו בוועדה עם מבקר המדינה, בהחלטת הכנסת, נורמה אחרת, ואיש לא טען נגדה כאשר הכאנו את הנורמה הזאת לאישור הכנסת. אבל, אם הממשלה לא עשתה מעשה חקיקה — מה המעמד שלנו? מדוע הדבר הזה יכול להתקיים? אם כן, מה שורה לי, רבותי, שהחוק נהדר. יפה, על־פיו אנחנו נשב שוב בוועדה ונעשה את כל הביקורת — ויבואו לפנינו מקרה אחר מקרה אחר מקרה, ואני יכולה

מגיעה ברכה למבקר ולעובדיו, אבל גם לוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת. שידעה אף היא, במסגרת הדו"שיח הבלתי פוסק, לשמור על כך שהביקורת במדינת ישראל חישאר מאוזנת. לא רבים המוסדות במדינה הנהנים מהיוקרה שיש למוסד זה בעיני הבריות, וגם זו הוכחה לכך שאכן זה מוסד חשוב.

אני מתייחס בחיוב לתיקון שבסעיף 6א (בדבר בחירת המבקר על ידי הכנסת. אומנם הכנסת היא גוף פוליטי-מפלגתי ושיקולים מפלגתיים לגיטימיים עומדים לא אחת לנגד עיני חברי הכנסת. עם זה, אני משער ומקווה שבמבקר של בחירת מבקר המדינה הכנסת תראה בראש ובראשונה את הסגולות האישיות, תבחן את משקלו של המועמד ולא את השתייכותו המפלגתית ותבחר את הטוב ביותר. שיטת בחירה זו מתוזקת את עצמאותו ואת סמכותו של המבקר.

לפי סעיף 3, מבקר המדינה מהן גם כנציב תלונות הציבור. וכאן אני רוצה להרהר בקול רם לגבי האוניה-פרסונלית, האיחוד האיש. שכן שתי הפונקציות האלה, לכאורה הוא טבעי, אבל, במרבית מדינות העולם יש הפרדה בין שתי הפונקציות האלה. מבקר המדינה ממונה על הביקורת של המערכת הגדולה והמסופת של המדינה. הבעיות הן מסוככות ומורכבות, וטבעי הדבר שהוא יקדיש את עיקר תשומת לבו לנושאים אלה. במקביל קיימת אדמיניסטרציה אשר נמצאת בהתמודדות בלתי פוסקת עם האזרח, או שהאזרח נמצא בהתמודדות בלתי פוסקת עמה — שיטפון של חוקים, שיטפון של תוראות, והאזרח הקטן בורע תחת נטל ההוראות והגזירות היוצרות עליו. יש לו אמצעי בדוק אחד להתגוננות, והוא הפניה אל מבקר המדינה.

במצב הנוכחי יש לי הרושם שבהעדר נציב תלונות עצמאי ובעל סמכות, אשר מקדיש את עיקר עתותיו לנושא הזה, לא אחת גם הביקורת נופלת קורבן למידת היעילות של האדמיניסטרציה, של המנהל. בדרך כלל, הביקורת מבססת את בדיקותיה על תשובת המנהל, והיא מקבלת בדרך כלל את התשובה של האדמיניסטרציה ומשלימה אתה. אין לה כלים לבדיקה, לירידה ליסוד של העניין, ויש לי הרושם, שהדרך הזאת יוצרת נכיצור אשליה לגבי האפשרות לעשות צדק. לא תמיד הצדק נעשה בצורה המושלמת ביותר, לכן סבורני שטוב תעשה ועדת החוקה, חוק ומשפט אם תשקול אפשרות של חזרה לסדר הקיים במרבית המדינות בעולם, שבמבקר מדינה הוא אישיות נפרדת מהאומבדוסמן. מנציב התלונות, ועל-ידי אישיותו, על-ידי נוכחותו הבלתי-פוסקת של האומבדוסמן הוא יכול גם להרתיע את המנהל וגם להבטיח שהצדק ייעשה.

לא בכדי אנחנו עדים לתופעה שהרבה גופים ממנים היום נציבי תלונות. יש היום נציבי תלונות ליד הסוכנות היהודית, אני יודע שיש נציבי תלונות בקופסא-חולים, אני יודע שיש נציבי תלונות ברשויות המקומיות, ריבוי כעלי התפקידים האלה מעיד על כך שאנן הרבה עוולות מתרחשות ויש צורך לנקוט אמצעים. אבל מעל ומעבר לגופים אלה יש צורך בסמכותו של האומבדוסמן הממלכתי, אשר יוכל להבטיח שהצדק ייעשה והאזרח יוכל להיות בטוח שכל פעולה היא פעולה חוקית ולא פעולה שרירותית.

מקובל לדבר על הרשות המחוקקת, הרשות השופטת והרשות המבצעת. לפי מעמדו של מבקר המדינה והישיגיו במדינת ישראל, מן הראוי שמוסד מבקר המדינה יוכה לכינוי "הרשות המבקרת".

יאיר צבן (מ"ס):

כולם שייכים לרשות המבקרת.

אלה שלחמו והכינו את החוק הזה, זאת שיטת המקל והגור. מקרים רבים חוקנו בעקבות המקרה הספציפי, שממנו אתה יוצר בניין-אב, גוזר גזירה שווה, או קלי-הומור לגבי מערכת שלמה ומלמד מן הפרט על הכלל. הרברים האלה משתפרמים בעיתונות הם לא רק בכתיבת "תיקון דבר מסוים". האומבדוסמן אינו יכול להגיע לכל מערכת, כי הוא עוסק במשרד מסוים, ודברים אלה נותנים למערכת כולה אפשרות להבין את התיקון לפי אותו עניין.

הוא הדין בהחמרה ובכטייה. אילו היה לי זמן הייתי מספרת לכם כיצד נעשה שיקול דעת במבחן כללי, שהוא מנוגד לנומרות. מתוך חוסר ידיעה. על-ידי הערה ציבורית אחת אפשר היה להקן זאת. לכן, אני מציעה להביא את המעשה. לספר אותו ולשתף פעולה עם העיתונות. העיתונות צריכה להיות כלי. יש לאפשר לעיתונאים להיות קשובים לפניית היתיד לאומבדוסמן, שיוכלו להיפגש עם המבקר לעתים קרובות יותר ולהביא אל הציבור חלק מהסיפורים של עיוות ותיקונו. העיתונאי צריך להיות מיומן ולהיות מסוגל למצוא את המשותף בין סיפור זה ובין מקרים אחרים ולגזור גזירה שווה. אלה הם כלי עזר חשובים, ומשתמשים בהם במדינות רבות, בייחוד בארצות הסקנדינביות, ויש בהם תועלת רבה.

אני מצטרפת, כמובן, לאותם חברים הטוענים ומבקשים — אבל, זה נושא לוועדה — שבמקום שיש צורך לציין שם של אגף אחראי, ויש שם אחראי, יש לנקוב בשם. כשם שיש לנקוב בשמו של מי שהצטיין, או השיג הישג מסוים בתחום שיש בו משום חיסכון, תכנון יעיל וכיוצא באלה. תודה רבה.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה לחברת הכנסת אלונה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק ארצי, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

יצחק ארצי (המערך):

ארוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני שמח שעם הגשת חוק זה אנחנו מעשירים את נכסי החקיקה של מדינת ישראל בחוק-יסוד נוסף. אומנם טחנות חקיקת-היסוד טוחנות לאט, אלא שבכנסת האחת-עשרה ועדת המשנה לחוקי היסוד טרם הופעלה. אני מנצל הזדמנות זו כדי לקרוא לכנסת ולמרכיביה לעשות הכול, כדי לסלק את כל אותם מכשולים, עקבניים או פרסונליים, אשר עומדים בדרכה של הפעלת הוועדה, ולהפעיל אותה בהקדם האפשרי. חקיקת חוקי-היסוד אורכת הרבה מאוד שנים, ומדי פעם בפעם מיתוסף רובד נוסף, אבל, אסור לנו להשלים עם העובדה, שוועדה כזאת אינה עובדת ולמעשה שיתקנת את התהליך ששיין למלאכה הנחת היסודות, או לשיפור היסודות של החקיקה במדינה.

אגב הדיון בחוק-יסוד זה עלינו להתברך בקיומו של מוסד מבקר המדינה. הוא נולד בימיה הראשונים של המדינה ויזכר לברכה ד"ר יוגפריד מוזס, ויזכרו לברכה, שהניח את היסוד למחשבה ולפעולה בעניין זה. מוסד זה מרסן את האקסוקוטיבה, את הממשלה ואת הרשויות המקומיות. מוסד זה שומר על החוק, על טוהר המידות, מקפיד על ניהול תקין ומקדיש תשומת לב ליעילות ולחיסכון במינהל. ממשיכיו של ד"ר מוזס, ייכבדו לחיים ארוכים ד"ר נבנצל ויצחק טוניק, יצקו חונן נוסף במוסד מבקר המדינה. הם ידעו לצעוד עם הזמן, לא להתעלם מההתפתחות הדינמית של המדינה, ועם כל הדינמיקה הזאת להוסיף ולשמור על יוקרתו ועל מעמדו של המבקר. כמשך כל השנים הם שמרו על יעדי היסודיים של מוסד מבקר המדינה, כפי שהיו בזמן הנחת היסודות. על כך

שמעתי הרבה הצעות חדשות, לכד מהצעתו של קודמי, חבר הכנסת יצחק ארצי, להפריד את תפקיד מבקר המדינה מתפקיד האומבוסדמן, נציב תלונות הציבור.

אני תומך בהחלט בהצעה זו. אני חושב שיהיה טוב לשני המוסדות, גם למבקר המדינה וגם לנציב תלונות הציבור, אם הם יהיו שני מוסדות נפרדים והאזרח ידע שקיים נציב תלונות הציבור אך ורק כדי לטפל בתלונות שלו. מי שרואה כמה סובל אורח שרוצה להלין על משרד ממשלתי, או על רשות מקומית, או על גוף ממלכתי כלשהו, ולזכות בפתרון של צדק לבעייתו בלא לפנות לבתי־המשפט — שזאת פרשה בפני עצמה — יבין איזו חשיבות יש למוסד הזה של נציב תלונות הציבור. אילו היה גוף שיכול היה להתמסר אך ורק לתלונות אלה, אני חושב שהיינו מוצאים ברכה רבה בכך. זה גם היה מקל על מבקר המדינה להעמיק את הביקורת שלו על משרדי הממשלה ועל הרשויות המקומיות.

אדוני יושב־ראש הכנסת, לדעתי, המבקר עדיין אינו עושה ביקורת מספקת, בגלל העדר כוח. אני חושב שהביקורת של מבקר המדינה צריכה להיות יסודית יותר ונמרצת יותר, ואין היא כזאת לא מפני שהוא אינו רוצה בכך, אלא מפני שאין ביכולתו לעשות זאת. המערכת של השלטון המקומי היום היא מערכת גדולה מאוד, מסועפת ומסובכת, ואני חושב שחלק גדול מהמצב הנקלה שבו נמצאות הרשויות המקומיות, לעיתים קרובות שלא באשמתן, לא היה מתהווה אילו הופעלה לגביהן ביקורת יסודית יותר של מבקר המדינה. מבקר מדינה צריך לבקר את מוסדות המדינה הממלכתיים, הרבות הרשויות המקומיות. כפרט, באיש הקטן, אם מותר לקרוא לו כך, אף שהוא לגמרי לא קטן, יעסוק נציב תלונות הציבור. האבחנה שעשה חבר הכנסת יצחק ארצי היא אבחנה נכונה.

יש נושא הראוי לדיון בוועדה שתעסוק בחוק, תקופת כהונתו של מבקר המדינה היא חמש שנים ואפשר לחזור ולבחור בו פעם אחת. אני רוצה לבחון את הדברים. אומנם לא היו לנו תקלות בעבר, אבל אנחנו חיים במערכת פוליטית, אנחנו חיים בהתעצמות של האלמנטים הפוליטיים בתחומים שבעבר לא ידענו חדירת אלמנטים פוליטיים אליהם, או לא רצינו בחדירה, או הצלחנו למנוע חדירה של אלמנטים פוליטיים, אבל אינני יודע לאן אנחנו הולכים. מבקר מדינה כלשהו — חס וחלילה לי לחשוב זאת על אלה שקדמו למבקר הנוכחי, ובוודאי לא על המבקר הנוכחי — אבל, בתקופה מסוימת מבקר המדינה יהיה מועמד לתקופת כהונה נוספת והכנסת — הגוף הפוליטי — תצטרך להחליט על המשך כהונתו. אנחנו מבקרים במדינת ישראל בצורה רצינית ביותר את אופן מינוייה של שופטים בראשות הברית, השופטים המדינתיים, לא השופטים הפדרליים, שמתמנים ל־15 שנה ואפשר אחר כך להאריך את המינוי שלהם, ואנחנו אומרים שאם המינוי הוא פוליטי, מי יודע מה קורה שנה לפני הבחירה לתקופת כהונה נוספת. ייתכן מאוד שאנחנו צריכים לחשוב איך להתמודד עם הבעיה הזאת. לא צריך להתבייש בכך. האם אין צורך לקבוע פרק זמן של שש או שבע שנים למבקר המדינה? יכהן המבקר תקופה אחת, ובתקופה הזאת הוא יהיה בלתי תלוי לחלוטין, בלתי קשור לחלוטין כמורא כלשהו, שאם החלטותיו ישפיעו על היחס אליו. אנחנו חייבים לשקול גם את הדבר הזה, כי בסופו של דבר אנחנו עוסקים בפוליטיקאים ובכני אדם. יש להם רחשי לב, יש לחצים ואינטרסים שונים, אינני רואה שום סיבה מדוע מבקר מדינה, שמתמנה לתפקיד כה רגיש, שהעיוות בינו לבין מוסדות המדינה יכול להיות חריף ביותר, לא יהיה בלתי תלוי לחלוטין. אם נבצר ממנו למלא את תפקידו,

היו"ר ש' הלל:
גם הכנסת.

יצחק ארצי (המערך):

כן. החוק הנוון היום בניסוחו, הסופי יהווה ללא כל ספק תרומה נוספת למגמה הזאת.

היו"ר ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

יאיר צבן (מפ"ם):

האם השר ארנס אמור לסכם את הדיון בשם הממשלה?

היו"ר ש' הלל:

יכול להיות שהוא יסכם היום, יכול להיות שהוא יחליט לדחות, וכותו של השר ארנס שמורה לו.

יאיר צבן (מפ"ם):

בתחילה חשבתי שסגן שר החקלאות ישיב למתווכחים, עכשיו אני חושב שהשר ארנס ישיב.

דן תיכון (הליכוד):

ואתה עוד מאמין לתשובות?

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת וירשובסקי, אם לא תיטול את רשות הדיבור, יתנהל פה ריכות — — —

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני חונקתי להקשיב קשב רב לדברי חכמים, לכן אני מחכה. אדוני היושב־ראש.

היו"ר ש' הלל:

אתם מסיימים את חבר הכנסת וירשובסקי ממהלך המחשבה שלו.

מרדכי וירשובסקי (שינוי—מפלגת המרכז):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, העלאת החוק הזה היא ללא ספק הזדמנות נאותה לבקר את מבקר המדינה ואת מערכת הביקורת במדינת ישראל, הממלאת תפקיד חשוב וחיוני. איני יכול להתפעל מהחוק הזה ולברך עליו. גם אינני רואה רבותא גדולה בכך שהציעו חוק שאין בו למעשה שום חידוש, לבד מדרך מינויו של המבקר, וקוראים לו עכשיו חוקי־סוד. הוא אינו משורייני יותר, הוא אינו חזק יותר, הוא אינו טוב יותר, אבל עכשיו יהיו לנו שלושה דברי חקיקה: חוקי־סוד, מבקר המדינה, חוק מבקר המדינה (נוסח משולב), וחוק מבקר המדינה (הוראות מעבר). מכל אלה נצטרך ללמוד על מעמדו ועל פועלו של המבקר, כשעה שכל זה היה בחוק אחד.

גם איני רואה צעד קדימה לעבר חוקה בכך שאנחנו מגישים חוקי־סוד: מבקר המדינה, טוב יותר היה אילו עסקנו בחוקי־היסוד האמיתיים שצריך לחקוק אותם, וזה הוזכר כאן, ולא עשינו פעולות הסחה עם חוק שעובד יפה מאוד כל השנים ולא צריך היה לקבל את מלת ההגנה או את מלת התוספת "סוד". הרי אין בכך משום תוספת משמעות לחוק, גם לא מעמד מורם מעם או מחוקים אחרים.

כשאנחנו קוראים את הצעת החוק, אנחנו מוצאים בה חיקון ראוי בהחלט: מבקר המדינה יתמנה מעכשיו על־ידי הכנסת כולה ולא בוועדת הכנסת, כפי שהיה בעבר. אבל, את הדבר הזה אפשר היה לתקן על־ידי חיקון בחוק מבקר המדינה (נוסח משולב), ואילו לגבי דברים אחרים, חיוניים לפעולתו של מבקר המדינה, אין פה הצעות חידוש, וגם בריון כאן לא

את הצוות שלו, את העבודה, את האומץ, את התושייה ואת הדמות שהוא נותן לביקורת המדינה — שפיעל גם את הקשר שבין לבין היועץ המשפטי, שידרבן את הזרוע של התביעה הכללית, כאשר יש דברים שצריך לחקור מן הזווית הפלילית. אנחנו, חברי הכנסת שניסנו לעשות זאת, מוועים מכך. מבקר המדינה, על-פי החוק, יכול לעשות זאת. בכך הוא יכול לחזק עוד יותר את התועלת של הביקורת בחברה שלנו.

אני תומך, כמובן, בחוק. אבקש לדון בהצעות לעומקן בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר צבן.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אני שותף לברכות ליוזמה של משרד המשפטים ושר המשפטים בהכאת חוק-יסוד זה. אין ספק שמיחוסף חוק-יסוד, שבעתיד יהיה בוודאי חלק מן החוקה, הנאורה והדמוקרטית, כפי שכולנו מקווים.

אני גם מצטרף מעומק הלב לברכות למבקר המדינה הנוכחי. יש לי הזכות והעונג לשמוע אותו ולדון אתו בוועדה לענייני ביקורת המדינה זה כמה חודשים. בדינים-יחשבונוט שלו עד כה ובדינים הוא נתגלה לנו, לחברי הוועדה, כאדם הממלא את תפקידו בכשרון רב, בראייה חדה ובמקצועיות מרובה של משפטן מן השורה הראשונה. הוא ממלא את תפקידו גם כאומץ לב רב, והוא הזכית אותו בצורה יוצאת מן הכלל בדיון-וחשבון הנפרד והמיוחד שהוגש לאחרונה, שהביא להקמתה של הוועדה לבידקת מפולת מניית הבנקים. זו יצאה לדרכה וכולנו מלווים אותה באיחולי הצלחה, כפי שאפרט בהמשך.

הצעת חוק היסוד שלפנינו נועדה, אם כן, להוות חלק מן המבנה הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל, חלק אינטגרלי של המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל. מכלולת בח שנים היא, בתיאוריה ובפרקטיקה, במדעי המדינה ובמשפט: האם ביקורת המדינה היא רשות רביעית נפרדת, לצדן של שלוש האחרות, או שהיא רק זרוע, אם כי זרוע ארוכה וחשובה ביותר, של אחת הרשויות. על הכנסת. הדעה שנתקבלה בארץ, בפרקטיקה של הביקורת וגם בתיאוריה, היא שאומנם מבקר המדינה הוא הזרוע הארוכה של הכנסת לפיקוח על המינהל. כיוון שהכנסת איננה בנויה, לא מבחינת הכלים שלה ולא מבחינת הזמן שבידי חבריה, לעשות את עבודת הפיקוח בעצמה, הרי מבקר המדינה עושה את המלאכה הזאת, במיומנות, במומחיות ובדרכים הנאותות ביותר, ולמעשה בכך הוא משלים להפליא את עבודתה של הכנסת.

הקשר של מבקר המדינה עם הכנסת בא לידי ביטוי מיוחד בהצעת החוק שלפנינו בכמה תחומים: במינויו, ואני מבין על השינוי בדרך המינוי — לא עוד נשיא המדינה והמלצת הוועדה, אלא הכנסת כולה בתחרו את מבקר המדינה, כפי שהיא בוחרת את נשיא המדינה. הדבר מעיד על מעמדו המכובד של המבקר כמעמד של נשיא המדינה, אשר צריך ליכזת באמונה של הכנסת כולה. ההצבעה החשאית נותנת לבחירה הזאת את הממד הנכון שלה. גם הצהרת האמונים של יונתן כאן, מעל דוכן זה, בפני הכנסת, כך הוא לפי הצעה, וזה, כמובן, מיחוסף על אותו מעמד. גם תקציבו של מבקר המדינה נקבע היום וייקבע בעתיד על-ידי ועדת הכספים של הכנסת, דהיינו — על-ידי הכנסת.

או אם הכנסת מסיבה כלשהי מחליטה להעביר אותו מכהונתו. זה דבר אחר, אבל כל עוד הוא מכהן — הוא מכהן תקופה אחת. בהחלט יש בזה כדי לחזק את מעמדו ואת עצמאותו של מבקר המדינה, וכולם מדברים על כך.

אני גם רוצה לציין שאיני רואה בחוק — יאמרו לי שזה לא נושא לחוק-יסוד אלא לנוסח המשולב: אני מקווה שבוועדת החוקה, חוק ומשפט, שאליה החוק יועבר, נוכל לדון בכך — תקופת צינון. צריך להקפיד על כך שלא ימונה מבקר שלפני התמנותו לתפקידו עבר בצורה כלשהי בגוף מבקר. בעיה זאת ריחפה בחללנו בפעם האחרונה. אמרנו שלא ייתכן לקבוע חוק לגבי אנשים שמתמודדים. הפעם צריך לחשוב על העתיד. הנה אנחנו יכולים לחשוב על העתיד. אני חושב, שלמען ההיגיון והצדק ולמען הסדר הטוב ייתכן מאוד שצריך לקבוע שאי-אפשר להציע לתפקיד מבקר המדינה אדם שבמשך שנתיים קודם לכן עמד כראש גוף מבקר, אם משרד ממשלתי ואם רשות מקומית, כי יכולה להיווצר סיטואציה שאיננה טובה מבחינה ציבורית. הייתי רוצה שלא יהיו רינונים ולא תהיה כל אפשרות לקשר כלשהו בין תפקיד קודם לתפקיד הנוכחי.

בדברים האלה צריך לדון, אבל כיוון שהגישו לנו חוק-יסוד: מבקר המדינה, ובחוק זה מטפלים בעקרונות ולא בנושאים השוטפים, למעשה אי-אפשר לדון בנושא הזה. יהיה צורך לדון בו באופן פרטיקולרי בוועדה, כאשר נגיע לדיון.

דיבור כאן, ואני מסיים לזה, שמבקר המדינה צריך לציין שמות כדוח. חכרת הכנסת אלונה ציינה שאפשר גם לומר מלים טובות. אני רוצה לראות בדיון-וחשבון של מבקר המדינה התייחסות לאנוש כמערכת המדינה ומערכת הרשות המקומית. כאשר קוראים את הדיון-וחשבון רואים שהוא מעוקר, אנונימי וסטירלי בצורה בלתי רגילה. ייתכן מאוד שאלה הן נורמות טובות, אבל אחרי הדיון-וחשבון ואחר העבודה שנעשית, אחרי הביקורת של מבקר המדינה, חיים בני אדם. צריך להיזהר מאוד בכבודם ובשם הטוב של בני אדם. אמר לנו כאן יושב-ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה, שהוא לא מצא שום שגיאה, כלומר, יש זהירות בלתי רגילה מצד משרד מבקר המדינה לפני שהוא מכיע דעה. תהיה זהירות נוספת ותהיה גם אפשרות לתת לאדם להביע את דעתו לפני שמפרסמים את שמו כדי שיוכל להגן על עצמו. אם יופיע שם האיש, וייתכן שיופיע גם שם אדם שהוא אדם ראוי שמילא את תפקידו כהלכה, לדיון-וחשבון יהיה אימפקט גדול יותר על החברה. אנחנו צריכים לדעת שהדיון-וחשבון, בסופו של דבר, חוזר ומראה מדי שנה בשנה מחדלים מסוימים. אנחנו יודעים גם לשבח, אבל צריך להכיר את חומית הכוס הריקה שיש בדיון-וחשבון של מבקר המדינה.

גברתי היושבת-ראש, עוד משפט אחד ואסיים. הייתי רוצה לראות — זה לא שייך לחוק עצמו, אלא לפעולה — אקטיביות משולבת בין מבקר המדינה לבין היועץ המשפטי לממשלה. בדיון-וחשבון מספר 34 אני מוצא שערכו בדיקה והתברר שבמוסדות דת הצהירו על מספרים מסוימים של תלמידים שלומדים דתם, ואלה אינם נכונים. זה נתגלה לאחר בדיקה שערך מבקר המדינה. אם אלה עובדות בדוקות, יש בכך הונאת הציבור, והיה צריך לנקוט גם צעדים משפטיים פליליים. כאשר קראתי את זה בדיון-וחשבון פניתי אל היועץ המשפטי לממשלה קיבלתי ממנו תשובה, ובה הוא אומר: כידוע לך, לפי סעיף 14 (ג) לחוק מבקר המדינה, המבקר הוא שצריך לפנות אל היועץ המשפטי לממשלה ולהגיש תלונה. כדי שהיועץ המשפטי יפתח בהליכים פליליים, ולא חבר הכנסת יכול לפנות ליועץ המשפטי. הייתי פונה אל מבקר המדינה — ואני מבין

בסעיף 5 היה רצוי, כפי שכבר אמרתי, לבטל את המלים "מכוח הכנסת" ולהשאיר דווקא "אחראי בפני הכנסת". מהטעמים שעמדתי עליהם. הייתי מוסיף את המלה "בלבד", דהיינו "הכנסת בלבד", אף-על-פי שהדבר נובע מנוסח הסעיף, תוספת המלה "בלבד" תבהיר כי המבקר הוא הזרוע היחידה של הכנסת לעניין הפיקוח על המינהל, והיא זרוע רק של הכנסת ולא של הממשלה, או של בתי-המשפט או של גורם אחר כלשהו. חשוב שהדבר ייאמר במפורש, כדי למנוע כל ספקות שהם.

דוד ליבאי (המערך):
זה הנוסח הקיים.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
כן. אני מציע להשאיר את הנוסח הקיים ולא לקבל את ההצעה כפי שהיא. כמו כן — לגבי עניין המרות והתלות.

סעיף 10 אומר: "המבקר יקיים קשר עם הכנסת" — מושג אנמי. מושג רופס, מושג חסר תוכן. איזה קשר? האם אפשר לשנות אותו, את תכניו מפעם לפעם?

דן תיכון (הליכוד):
תלוי במשירי הקשר.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
תודה. אני מתכוון כאמת לכן, שתוכן הקשר, טיבו ומחלתו לא יהיו נתונים לשינויים אפשריים כעתיד. מדובר בחוק-יסוד. ששינויו יהיה טעון רוב מסוים. מן הראוי לחשוב בוועדה כבר עכשיו על מילוי קשר זה בתוכן מוגדר וברור, כדי שהקשר הזה יהווה את עצם המגע המחייב בין המבקר ובין הכנסת מבחינה משפטית ומבחינה מעשית.

נאמר בהצעה כי חמש שנים יהיו תקופת כהונה, וההצעה מדברת על שתי תקופות כהונה. משום מה נמחקו המלים "לפי הלוח העברי". רבותי, אני חושב שאיש לא יתנגד לנוסח רק מפני שהוא על-פי הלוח העברי. כבר יש מסורת בינינו בכמה חוקי יסוד: הדבר נאמר בחוק-יסוד: נשיא המדינה ובחוק-יסוד: הכנסת. חשוב שייאמר לאילו שנים הכהונה. אף-על-פי שיש בכך הבדל קטן, הרי זה מוסיף כבוד ללוח העברי, וכולנו צריכים לאמץ אותו לפחות בעניינים לאומיים מסוימים. עובדה היא שהדבר היה קיים עד כה, ומן הראוי שהקביעה לפי הלוח העברי תישאר.

אני רואה שבסעיף 8 בוטלה קביעת מועד למסירת הצהרת המבקר. נאמר קודם לכן: תוך שבעה ימים מן היום שבו הוא נבחר. מן הראוי להשאיר זאת, כדי שהדבר לא יהיה רופס ותלוי, אלא ייקבע כפי שנקבע בחוקים אחרים.

ואחרון — חסינות. רבותי, חבר הכנסת, המבקר עושה מלאכתו נאמנה ועל הצד הטוב ביותר, כפי שעושה זאת שופט, כפי שעושה הכנסת עצמה. חבר הכנסת חסין מפני ביקורת שיפוטית במילוי תפקידו. מבקר המדינה ראוי לאותה מידת חסינות במילוי תפקידו, ומן הראוי שהדבר יבוא לידי ביטוי בחוק-יסוד: מבקר המדינה.

אני תומך בחוק בעיקרו. מן הראוי שהוא יגיע לוועדה הנכונה, נדמה לי שזאת ועדת החוקה, חוק ומשפט. ושם יהיה אפשר לעמוד על הפרטים הנוספים. אני חושב שלפנינו הצעת חוק-יסוד שיכולה לחזק את מערכת חוק-היסוד הקיימים ולהעשירה.

היור"ח גרוסמן:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר כהנא.

ואולם, עיקר העיקרים הוא אחריותו של מבקר המדינה בפני הכנסת. כאן אני מבקש להצטרף להערתו של ידיד, חבר הכנסת דוד ליבאי, יושב-ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה. שהנוסח הקיים טוב מהנוסח המוצע. המלים "אחראי בפני הכנסת" טובות יותר בעיני וקולעות יותר מן הנוסח המוצע לנו: "פעל מכוח הכנסת". "מכוח" — יש בזה הפחתה ממעמדו של המבקר ושל המוסד, כי אחריות בפני הכנסת פירושה לאו דווקא תלות בכנסת. לאו דווקא קבלת מרות הכנסת במובן של התערבות הכנסת בעצם מעשה הביקורת, אלא אחריות בתחומים שהזכרנו, ובתחומים הללו בלבד.

לכן ברצוני להדגיש, שלמרות אחריותו של מבקר המדינה בפני הכנסת, אין פירוש הדבר בשום פנים ואופן, ובשום נסיבות שהן, התערבות הכנסת באופן עבודתו של המבקר, בגיבוש סדרי העבודה שלו, בהיקף העבודה שלו, בקביעת הדיפוזיות, במהלך עבודתו ובעיקר בתוכן הביקורת ובמהותה ובטיב ההמלצות הניתנות על-ידי המבקר ובמהותן. הורא אומר: מבקר המדינה, לפי הצעת חוק-היסוד שלפנינו, יהיה מוסד עצמאי לחלוטין במילוי תפקידו. עצמאות זאת קיימת הן כלפי הממשלה והן כלפי הכנסת. עצמאותו כלפי הממשלה מתבטאת בכך, שאין לממשלה כל מרות. עליו, גם כאן אני שותף לביקורת, שהנוסח המוצע טוב פחות מהנוסח הקיים. מוטב להדגיש את א-התלות, כי מבחינה משפטית א-מרות, כפי שנאמר כאן בצדק, מצינת זיקה ברורה פחות מא-תלות. א-תלות מצינת עצמאות, והרי לזה בפירוש הכוונה. אינני רואה מה רצו המציעים והמשיגים להשיג בשינוי הזה. אני תומך בהשאת הנוסח הקיים לטובת מעמדו של מבקר המדינה. זה יבטיח את האמינות שלו, והוא יוכל תמיד להיראות כמלוא מעמדו המוסרי הרם.

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לציין כמויחד דווקא את המאורע האחרון של מינוי ועדת חקירה על-פי סעיף 14 (ב) לחוק מבקר המדינה, ועדת החקירה לבדיקת מפורת מניות הבנקים, מינוי שנחקל בהחלטה פה-אחד של הוועדה, קואליציה כאופוזיציה, עובדה שהוסיפה יוקרה לוועדה, לכנסת ולמבקר המדינה, כי הוא הוא שיש למעשה, על-ידי המלצתו, את הקמתה. אמון ציבור היה מעורער מאוד בכל הסוגיה של מניות הבנקים. צורך היה להחזיר לו משהו מן האמון. לדעתי, עצם העובדה שהוועדה הזאת הוקמה ביוזמה מבקר המדינה ולפי מינוי שביקשה הוועדה לענייני ביקורת המדינה מנשיא בית-המשפט העליון היא שנתנה לוועדה שמונתה את מעמדה הנכון ולכנסת את מעמדה הפרלמנטרי הרם יותר מן הממשלה. כתקופה של כרסום במעמדה של הכנסת ובמעמדו של הפרלמנטריזם בהרכבה משטרים דמוקרטיים, חשוב מאוד שהכנסת תגן על מעמדה. ובהזדמנות זו דווקא, הסעיף הזה, לפי הפירוש שניתן לו בוועדה, בעזרתו של מבקר המדינה, הוסיף כוח ועוצמה מוסרית לכנסת.

לבסוף, הייתי רוצה להציע בקצרה כמה תיקונים לנוסח הקיים. אכנס לפרטים בוועדה. בעזרת ה', אבל בינתיים — כמה רמזים להצעות שהייתי רוצה להציע. קודם כול, לדעתי, חסר עיקר גדול מן הספר, בחוק-יסוד: נשיא המדינה, בחוק-יסוד: הכנסת, בחוק-יסוד: הממשלה ובחוק-יסוד: הצבא יש סעיף-על, סעיף המהות, הקובע את מהותו של אותו מוסד כמוסד ייחודי. לכן היה מקום, לדעתי, בסעיף המהות, סעיף 1, לומר: מבקר המדינה הוא מוסד הביקורת העליון של המדינה. זה מבטיח אחידות בחוק-היסוד, זה מבטיח כבוד למוסד הביקורת, וזה אכן נותן לו משהו מן המעמד הרם שאנו רוצים להעניק לו. באומרו "עליון" ביצרנו לו את המעמד שכולנו רוצים לו לטובת העניין.

יאידי צבן (מפ"ס):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להצטרף לאלה שביצרו על הגשתה של הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה ועל השינויים המחויבים ממנה בחוק מבקר המדינה, ולהצטרף גם לאלה, שבדברי הכרעה שלהם שזרו גם דברי ביקורת על כך שאין אנו מקדמים את השלמת חקיקתם של חוקי-יסוד יסודיים, שהחילונו בהליכי חקיקתם בכנסת הקודמת ובכנסות שקדמו לה.

אצטרף דברים של ברכה מכל הלב למבקר המדינה, עורך-הדין יצחק טוניק, שהיה לי הוכחה להכירו כמה שנים בטרם נבחר לכהונה הרמה ולעבוד במחיצתו בחודשים אלה במסגרת הוועדה לענייני ביקורת המדינה וגם כיושב-ראש ועדת-המשנה לעניין דוח נציב תלונות הציבור, הדברים שהושמעו כאן בשבחו, גם עליידי יושב-ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה וגם עליידי חברי אחרים, אני מעיד עליהם, שהם דברים שיצאו מלב כן וודאי יכנסו אל הלב.

צריך לומר כאן, שאותה מידה של חשש, שלא לדבר על חשד, שניתן לה מקום פה ושם בימים עברו, נתפוגגה כליל במהלך כהונתו של המבקר, פרשת מניות הבנקים, הרוח הנפרד וההמלצה לוועדת הביקורת, בניגוד לכל מיני דברים שלדעתי לא היה להם מקום, העמידו דברים על מקומם.

אני שותף ואלה שחושבים, שטוב שהבחירה תהיה עליידי הכנסת במליאתה ולא עליידי ועדת הכנסת, עם זאת, לא על סמך ניסיון העבר כמובן, אני עדיין חושש מאוד שבמפה הפוליטית שלפנינו, אם גם בעתיד צפוי לנו שוויון בין הכוחות ושינוי משקל בתוך הפרלמנט, דבר שמחדד מאוד את המאבק על כל פוזיציה במערכת, לא את השלטונית, אלא גם הממלכתית — הדבר עלול להגביר את מה שקרוי כוח הסחיטה של גורמים קטנים, אנחנו עלולים לעמוד בפני תופעות שגם בתחום מערכת המשפט וגם בתחום מערכת הביקורת יהיה ניסיון לנצל את הסיטואציה, כדי לקבוע על סמך שיקולים לא ענייניים, שיקולים שאינם נגזרים עליידי ההיגיון הפנימי והאינטרס המהותי של אותו תחום, לכן אני חושב, שגם אחרי שנקבע שהבחירה תהיה במליאת הכנסת, מן הראוי היה שההמלצה למליאה תיעשה עליידי אזה גוף ממליץ. אולי גם הוא יבחר עליידי הכנסת, אך יהיה בו שופטים ואנשים מתאימים אחרים, כדי שיהיה ברור למעלה מכל ספק שאכן מבקר המדינה אינו עוד איזו פונקציה, חשובה ככל שתהיה, ושיש צדק בבחירת מי שעומד בראש הרשות הרביעית של מערכות הממשל והחיים הציבוריים, רשות הביקורת.

משום כך אני גם מצטרף להצעתו של חבר הכנסת שאקי בנושא של הגדרת המהות של תחום הביקורת, לדעתי, היא טעונה שינוי והשוואה כלשהי להגדרות הקיימות בסעיפי המהות לגבי הרשויות האחרות.

אם אני דן בנושא של תחום הרשויות והיחס ביניהן, אנחנו יודעים שההפרדה אינה מוחלטת, אלא זו הפרדה ששומרת על זיקת מורכבות מאוד בין רשות לרשות ובין תחום לתחום. לכן אני תוהה על סעיף 5 בניסוחו המחודש, אינני בא לחשוש כמי שהציע את שינוי הנוסח, בשר המשפטים, שהיה לו כוונה מיוחדת להחליש את מקומה ומעמדה של הכנסת בעניין הזה ולחוק במשהו את מעמדה של הממשלה. אני מקבל כונה-פירה את קריאת הביניים שלו, שהכוונה היא להאחד את הסגנון, ואכן, אנחנו קוראים בחוק-יסוד: השפיטה, בסעיף 2: "בענייני שפיטה אין מרות על מי שבירד סמכות שפיטה וזולת מרותו של הדין". שר המשפטים אומר לנו: השתמשנו במלה "מרות" כדי להאחד את הסגנון, סגנון צריך להאחד לא רק

בדרך של שימוש באותה מלה, אלא גם בדרך של אקווילונט של מהות העניין, וכך צריך לשאול: אין על מבקר המדינה מרות הממשלה או מרות אחרת — זולת מי? זולת הדין? הדין מרותו על כולם. קשה להשוות כאן את הכלתי שווים.

מכל מקום, כותרת הסעיף היא "איתלות". בנוסף על האמור כאן — ואולי צריך לתקן זאת גם בחוק-יסוד: השפיטה, כדי שהכותרת תתאים לאמור בגוף הסעיף — אולי צריך לומר גם כאן וגם שם שדובר בהבטחת איתלות, אפשר להוסיף שתיים-שלוש מלים, אדוני שר המשפטים, הכותרת שמופיעה גם בחוק-יסוד: השפיטה וגם בחוק-יסוד: מבקר המדינה היא "איתלות". בחוק מבקר המדינה, בגוף הסעיף, היו המלים "איתלות". בחוק-יסוד: השפיטה היו המלים "אולי כעבר הן היו, אני חושב שכדי שהכול יהיה ברור וכדי שהכותרת תתאים לאמור בגוף הסעיף, לא חיפול שעה משערות ראשו אם גם בחוק-יסוד: השפיטה, ובחוק-יסוד: מבקר המדינה, יהיה האלמנט של איתלות, בנוסף על המלים "ואין עליו מרות הממשלה". את איתלות של מערכת השפיטה הכבדת לא בזה שאמרת רק שאין מרות, אלא בזה שפירטת: אין מרות של שום גורם אחר וזולת הדין, בזה אמרת שהשופטים תלויים רק בחוק, אבל כאן אינך יכול לנסח נוסח גורף כזה לגבי מבקר המדינה. לכן אני מציע לך לשקול, לא במקום, אלא אולי כתוספת, את הכללת המושג של איתלות.

אם נשאר גם את האחריות כלפי הכנסת, אולי לא נצטרך את הסעיף המדבר על קשר עם הכנסת, שהוא סעיף לא נוח. "קשר עם הכנסת" — זה דבר חסר ממשות, זה עניין תקשורתי, ככלל, אחר כך יכול שר התקשורת להיות ממונה על זה, על קשר עם הכנסת, אינני חושב שהוא הכוונה, אבל, אם יש אחריות כלפי הכנסת, מזה מובן גם שיש דיווח לכנסת ויש געגוע שוטף עם ועדת הביקורת של הכנסת, על כל מה שכוון בכך.

אני רוצה להצטרף לאלה שמעלים את ההצעה, שאולי ראוי שנאריך את חקופת הכהונה של המבקר לשש או לשבע שנים, לא הייתי נרתע גם משמונה שנים, בפרוצדורה של בחירת מבקר, כפי שהצעתם, אבל, אני מציע שהוא ייבחר לתקופת כהונה אחת, ההשפעה תהיה לא רק על המבקר עצמו באותה תקופה — ושוב, אני אומר את הדברים לא מתוך חשש שמתבסס על משהו שהיה באיזו קדנציה בעבר; זכינו שהניסיון אינו מפרנס חששות כאלה, אבל, חוקים כאלה, בייחוד חוקי יסוד, אנחנו מחוקקים גם מפני עין הרע, לשעות קשות יותר, לשעות של השתכחות של נודמות, לא לשעות שהדברים מתנהלים חתיקונם, הדבר הזה, יותר משהוא ירסן את המבקר, ירסן את הפוליטיקאים.

הערה בנושא תקציב המבקר: אני חושב שצריך לחשוב על מעמדה של ועדת הביקורת בהקשר הזה, וכשם שבנושא תקציב הביטחון יש לנו תקדים של ועדה משותפת, אני חושב שמי שרואה באמת את הצרכים של מבקר המדינה ויכול לתת את דעתו עליהם, בצד מחוקקים גם מפני עין הרע, לשעות קשות יותר, שהגוש לפנינו — את הוועדה לביקורת המדינה.

אני בעד זה שבחירת ממלא מקום למבקר המדינה, בעת הצורך, תהיה עליידי ועדת הכנסת, מפני שוועדת הכנסת ולא הוועדה לביקורת המדינה מגלמת את הכנסת ככנסת-יחידה — אני מסכים לקריאת הביניים שהייתה כאן — אבל אני חושב שלעת מצוקה מן הראוי שיהיה אולי סעיף שמספר מינימלי של חברי הכנסת, למשל, 30 חברי הכנסת, יכולים לחבוט שגם בחירה של ממלא המקום תהיה במליאת הכנסת, שוב, מפני עין הרע, כדי שבמקרה של קושי לא תנוצל לרעה תקופה של עד שישה חודשים בשום צורה.

לדיון לוועדה שנתיים אחרי שזה קרה. הדוח הוגש, הביקורת הסתיימה בפברואר 1985. תוך פרק זמן סביר השר חייב, אם הוא אינו מתכוון לקיים המלצה מסוימת — איני אומר שאוטומטית הוא חייב לקיים אותה — להודיע על כך ליושב-ראש הכנסת, ליושב-ראש הכנסת יעביר את זה לוועדה לביקורת המדינה והדבר יחייב את הוועדה להחליט, לכן, להזמין אותו. יכול להיות שיש לו Case, יכול להיות שיש לו הנמקה. רק דבר אחד לא יקרה: שאפשר יהיה להפנות את הגב ולחכות שאולי מוזכר הוועדה לביקורת המדינה יציע ליושב-ראש הוועדה לדלות את הסעיף הזה מתוך הדוח עכ-הכס, ואז ייזכרו בעניין, ואולי לא, ויכול להיות שעשר שנים לא ייעזו בנושא הזה.

על נציב תלונות הציבור — דווקא למדתי קצת את הנושא מקרוב בחודשים האחרונים — אני מציע לכנסת לקיים במליאתה דיון נפרד. הוא ראוי לכך.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא. איננו רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן נחמיאס. איננו. רשות הדיבור לחבר הכנסת ויקטור שם-טוב. איננו. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר. איננה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דן תיכון.

דן תיכון (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, במידה שאפשר לחלק ציונים, הייתי אומר שזו דיתה שנה פורייה ביותר למבקר המדינה. לעובדי משרדו ואף לוועדה לענייני ביקורת המדינה, כשזו הפכה מוועדה שהיא מן הפחות חשובות בכנסת לאחת הוועדות החשובות ביותר והפוריות ביותר. גולת הכותרת של עבודת הוועדה היתה הקמתה, זו הפעם הראשונה, של ועדת חקירה ציבורית בעקבות דיונים ובעקבות דוח נפרד שהוגש עלי-די מבקר המדינה לוועדה.

כשאני מסתכל על הדוחות הרבים, 34 במספר, כשהם מוצגים על גבי המדפים, ערוכים כשורה ארוכה, ולידם התשובות של המשרדים השונים ולידם דוחות המעקב, וכשאני עובר על הדוחות הללו, שכולם כתובים בעברית צחה, אני שואל את עצמי לעתים קרובות: ובכן, מה התועלת שאנחנו מפיקים מכל זאת?

לגבי חוק-היסוד — אדוני שר המשפטים, לדעתי החוק הוא חוק טוב, שבא למלא את החסר, שכן מי שזוכר את ההתרועעות שקדמה לבחירת מבקר המדינה האחרון, כשהכנסת רמתה ללשכת עבודה, כשכל אחד בא עם המועמד שלו והיה מין סחר-מכר בעניין המועמד המתאים, לרבות השמצות, ודאי שלא ירצה לחזור על המופע הזה, וטוב אנחנו עושים כשאנחנו מעבירים את הבחירה למליאת הכנסת. אני מקווה שהמופע המביש הזה לא יחזור בפעם הרביעית. שכן מדובר עתה במבקר השלישי, כמדומני.

שר המשפטים מ' נסים:

ואף-על-פי-כן, יצאו פירות טובים.

דן תיכון (הליכוד):

כן, כן. צריכה לשבח את מבקר המדינה. אני קשור אתו כמעט מדי יום ביומו ומכיר ומקיר אותו, על אף חילוקי הדעות שיש לנו מפעם לפעם.

בהזדמנות זו אני רוצה להעלות כמה נושאים שפשוט מטרידים אותי. בעיה ראשונה — מאז שנתי וחשבון רווח והפסד של הממשלה שמוגש ברוח. אדוני מבקר המדינה, לא

השאלה שמעסיקה את כולנו היא איך לעשות את עבודת המבקר יותר אפקטיבית. אני רוצה לומר לעצמנו: אל נבקר משהו, גם לא את המבקר, על כך שהוא נעדר שיניים. נשאל את עצמנו, ראשית כול, מדוע אנחנו נעדר שיניים, מדוע ועדות הכנסת — גם אותן ועדות כנסת שיוכלות להיות בעלות שיניים — מוותרות ושמות את השיניים בכוס כשיניים תותבות. בהרכב דברים שבסמכותנו אנחנו מכופפים את קומתנו הפרלמנטרית מול שיקולים, בדרך כלל קואליציוניים, אבל לא רק כאלה.

אני רוצה לומר, באופן טלגרפי, מה אני חושב. שאפשר לעשות כדי שהדוח והביקורת יהיו יותר אפקטיביים. אני חושב שצריך להגביל ולקצר את התקופה של 12 שבועות שניתנה לשר הכלכלה לשם תגובה. כל מה שהופך את הביקורת לפחות אקטואלית, פחות חשה את דופק הזמן, מפחית מעוצמת האפקטיביות שלה. אני חושב שכל ביקורת על משרד, כשהיא ממסיתת, עליה להתפרסם מיד, המראה הזה בעיתוני סוף השבוע, או לא בסוף השבוע, שבו מתפרסם הדוח, החגיגה —

דן תיכון (הליכוד):

למחרת הצגת הדוח.

יאיר צבן (מפ"ם):

— למחרת הצגת הדוח על 20 משרדים — צרת רבים לא רק חצי נחמה אלא נחמה כפולה ומכופלת. והרי מכל דוח דולים סיפור פינקטי, לפעמים לא העניין החשוב ביותר, ואותו מפרסמים, ואז כל מיניסטר וכל שר וכל מנכ"ל אומר: כמהומה הכללית אין התמקדות עלי, ואם לביקורת, בצירוף של התקשורת, יש משקל וערך — כל חודש יהיה לנו סיפור: פעם על משרד זה, פעם על משרד זה, והציבור, גם התקשורת והכנסת, יוכלו לתת את דעתם על מסקנות המבקר באופן אפקטיבי יותר.

גם אני בעד זה שהסגנון יהיה מחודד, ובמקרים מסוימים — לפי קריטריונים שהזמן אינו מאפשר לדבר עליהם — שאפשר יהיה לפרסם שמות.

אני רוצה לומר משהו שהוא, לדעתי, שאלת מפתח: אין בחוק שום סעיף המורה מה צריך לעשות עם ההמלצות.

דן תיכון (הליכוד):

למה? מביאים את זה לאישור המליאה.

יאיר צבן (מפ"ם):

כן, אבל מה צריך לעשות השר עם המלצות מבקר המדינה?

דן תיכון (הליכוד):

לקיים את החלטות הכנסת.

יאיר צבן (מפ"ם):

אנחנו יודעים שלהחלטות הכנסת אין מעמד מחייב, אלא אם כן הן באות בצורת חוק, יש אפשרות — וזאת הפריקטיקה של 34 שנים — במקרים רבים פשוט להתעלם, והדרך שלא להתעלם היא לחייב בחוק, ששר שאיננו מתכוון, בתוך פרק זמן סביר, לקיים המלצה מהמלצות המבקר, יודיע על כך ליושב-ראש הכנסת שבחורה במבקר, זה הכול.

דן תיכון (הליכוד):

שולחים תשובה לוועדה. אתה, לא יודע?

יאיר צבן (מפ"ם):

אני יודע ואחא יודע גם כן. אני אומר: לא כשזה מגיע

הבעיה של אזכור שמות: צריך אחת ולתמיד להתייחס אליה ולבדוק האם זה צעד חיובי, האם זה צעד אחד קדימה. אני חושב שכן.

וגם עניין הסקת המסקנות: המבקר עשה פעם אחת צעד נועז והציע להסיק מסקנות נגד עובדים במינהל מקרקעי ישראל. ואכן, הוועדה קיבלה את ההמלצה הזאת. אבל, כשאתה שואל היום בעצם נגד מי במינהל מקרקעי ישראל צריך להסיק מסקנות, כל פקיד יאמר לך: עליו ולא עלי, עליו ולא עלי. אם כן, יש כאן ביקורת שהיא ערטילאית, היא מתייחסת לאנשים אך כל אחד יכול להשתחרר מן הביקורת הזאת בקלות יתירה.

אני חייב להזכיר גם את עניין הביקורת על התאגידים הממשלתיים, קרי החברות הממשלתיות. אדוני יושב-ראש הוועדה, אני מציע לך לאמץ בכל זאת את הנוהג שהיה קיים ולהקים ועדות משנה, שאחת מהן תהיה ועדה לענייני חברות ממשלתיות. שכן בעצם האלמנט המרתיע מצוי ביכולת של הוועדה לכסות חלקים גדולים ונרחבים יותר מרוח מבקר המדינה, וחבל שאנחנו מסתפקים בוועדה ראשית ולא מתפצלים לוועדות-משנה, שכן האפקטיביות של הוועדה הולכת ופוחתת.

אני גם חייב לבקר במקצת את מבקר המדינה — וכאמור אני מכיר ומוקיר את עבודתו. התנהגותו בנושא הרווח המיוחד, דוח מניות הבנקים, או מה שנקרא "מפולת", לא נתקבלה על דעתי. אני חושב, שבזה שהוא הציע לוועדה אולטימטום ולא נתן לה למצות את הנושא על-ידי עריכת דיון מקיף הוא חרג בעצם מן הנורמות שנקבעו לוועדה, ואני מצטער על כך, שכן לעניות דעתי צריך היה מבקר המדינה לתקוף את נושא הוויסות שנתיים אם לא שלוש שנים קודם לכן. חבל שכראשית הדרך, כשהנושא עלה על סדר-היום של הוועדה בבקשה לקבלת חוות דעת, דווקא המבקר התנגד למסירת חוות הדעת, ורק לאחר מכן, בלחץ אנשי הוועדה, הוא קיבל את דעת הוועדה ובסופו של דבר אכן הוגש דוח מיוחד. באותו דוח היתה הערה של המבקר שחייבים להתייחס אליה. שכן המבקר עמד על כך, שנגיד בנק ישראל סירב לשלח פעולה עם מבקר המדינה, זה דבר שאסור לעבור עליו לסדר-היום, אדוני השר. לא יכול להיות שבנק ישראל יהיה מחוץ לביקורת של מבקר המדינה.

אסתפק בהערות הללו.

דוד ליכאי (המערך):

מבקר המדינה לא נתן שום אולטימטום לוועדה משום —

דן תיכון (הליכוד):

אתה יודע שאנחנו חלוקים בנושא הזה. אני נשאר בדעתי ואתה אדוני, יושב-ראש הוועדה, נשאר בדעתך. זה בוודאי אני הנושא הראשון ולא הנושא האחרון שאנחנו חלוקים בו.

להערכת, מבקר המדינה אכן נתן אולטימטום, ויותר מזה — אני ציפיתי שמבקר המדינה יגיע לנושא הזה כמה שנים קודם. בעצם, חבל שאין אנחנו מלווים את האירועים באופן שוטף יותר. תודה רבה.

היור' ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם כ"ץ-עוז. איננו באולם. אני מבקשת משר המשפטים להשיב.

שר המשפטים מ' נסים:

גברתי יושב-ראש, כנסת נכבדה, צר לי שלא יכולתי

יעלה על הדעת שאתה תגיש דוח רוח והפסד לתאריך X, ומאזן לתאריך Y. צריך פעם אחת לאחד את הרוחות הללו כדי שתתקבל חמונה אמينة וניתן יהיה להתייחס לדוחות הפיננסיים של הממשלה.

הערה נוספת כאשר לאחריות בפני הכנסת, וזאת בעקבות הרווח המיוחד על מניות הבנקים: כוויכוח הציבורי שליווה אותו דוח מפורסם לא הייתי בטוח שהמבקר אחראי בפני הכנסת, ונדמה היה לי שהממשלה רצתה לאמץ את הנושא הזה לעצמה.

התרשמתי לעתים שניתן כביכול אולטימטום לוועדה לענייני ביקורת המדינה, שכן אם זו לא תחליט אזי הממשלה תיאלץ להחליט החלטות קיצוניות.

לכן חשוב להדגיש, שמבקר המדינה אכן אחראי בפני הכנסת, כפוף למעשה לכנסת ועומד בקשר הדוק עם הוועדה לענייני ביקורת המדינה.

בעיה נוספת שמטרידה אותי היא עניין הבקשה לקבלת חוות דעת. לפי סעיף 21 לחוק מבקר המדינה, יש לנו ויכוח, ובמיוחד לי, עם מבקר המדינה. אני חושב שזכותו של חבר הכנסת לבקש חוות דעת ממבקר המדינה ובצורה זו בעצם לקבוע ולהשפיע על סדר-יומו של מבקר המדינה ומשרדו. לצערי הרב, אני חלוק על כך עם מבקר המדינה. הוא סבור שיש למעט בבקשות לחוות דעת, שכן ביקורת שאיננה עוקבת אחרי האירועים מדי יום ביומו מחטיאה, ביקורת שמתפרסמת באיחור של שתיים-שלוש שנים, אין בה תועלת. שכן תשובה לאחר השנה הרביעית וההתייחסות לאחר השנה החמישית — זה פשוט לא טוב. אני חושב שיש להשתמש כמוסד חוות הדעת, להשתמש בו לעתים קרובות יותר, על אף העובדה שמבקר המדינה אינו אוהב זאת.

כאשר להשפעה שיש לדוחות מבקר המדינה: כזכור לך, אדוני שר המשפטים, בחוק התקציב היה סעיף מפורסם — סעיף 3 — שהממשלה, קרי שר האוצר, אהב להשתמש בו. שכן הוא עקף את מליאת הכנסת, אבל, חברי הכנסת לא אהבו לאמץ אותו. הם חשבו שיש להגיש תקציב נוסף ולא להסתתר מאחורי טיעון משפטי על-פי סעיף 3. ואכן, הוועדה לענייני ביקורת המדינה ביקשה חוות דעת ממבקר המדינה, הוא התייחס לסעיף 3, דומני ברוח 33, והמליץ שהממשלה, קרי שר האוצר, לא תחזור ולא תשתמש בסעיף 3 לחוק התקציב. ואכן, שר האוצר הקודם נענה וקיבל את הטיעון הזה, והוא לא כלל את סעיף 3 בחוק התקציב לשנת 1984, שכן ההמלצה של מבקר המדינה נתקבלה על-ידי מליאת הכנסת.

והנה לפתע, בחוק יסודות התקציב אנחנו מוצאים שהסעיף הזה חזר פעם נוספת. ואני שואל את אותה שאלה שנשאלה על-ידי עמיתי מהוועדה: מה התועלת בקבלת המלצות הוועדה על-ידי מליאת הכנסת? ולאחר ששר אוצר הודיע שהוא מקבל את ההמלצות, האם לשר האוצר שבא אחריו, בידיעתו או שלא בידיעתו, מותר להחזיר את העטרה לסורה?

ואשר לפיצול הדוח: נעשה ניסיון לפצל את הדוח השנתי לשניים. הניסיון לא הצליח, לפי דעתי. אני נוטה לקבל את ההצעה של עמיתי, חבר הכנסת צ'כן, שהמבקר יפרסם במרוצת השנה את הדוחות שלו, שכן האפקטיביות של הפרסום יום אחד כשנה מאבדת מערכה. דנים על הדוח הזה פעם אחת בשנה, ולמחרת הוא יורד מסדר-היום, כשם שהעיתון מתיימן לאחר יום. זה פשוט לא טוב.

מבקר המדינה, וכך כתבנו בהערת השוליים: מקור הסמכות ואי-תלות. אם נשאר את המושג אחריות, נהיה חייבים בכך. העת לפרש אותו כפי שמפרשים את המלה "אחריות" בחוק-יסוד: הממשלה.

דן תיכון (הליכוד):

מי מבקר את המבקר?

שר המשפטים מ' נסים:

תוריד אותו מתפקידו ברוב של שני שלישים בכנסת.

דן תיכון (הליכוד):

הוא כשר ודם.

שר המשפטים מ' נסים:

ומי מבקר את בית-המשפט?

דן תיכון (הליכוד):

בית-המשפט העליון.

שר המשפטים מ' נסים:

ומי מבקר את בית-המשפט העליון? יש לנו מושגים או מוסדות שלגביהם אנחנו דורשים מלכתחילה אי-תלות בחוק, שאם לא כן, אנחנו נקפח את הציבור משום שיהיו לנו בתי-משפט ואולי מבקר מדינה שהם תלויים, או שיש עליהם מרות, ומימי בראשית של המדינה חתרנו להבטיח את היסודות הללו.

לכן מקור הסמכות — כן, ניסחנו את זה כך: "מבקר המדינה יפעל מכוח הכנסת". זה מקור הסמכות. סירבנו לקבל את הנוסח הקיים, ואנסה לשכנע את ועדת החוקה, חוק ומשפט לקבל את גרסתנו, שנחקקה לא משום הרצון לפתוח פתח לפגיעה. חבר הכנסת לבאי שאל: האם יש בכך פתח לפגיעה בעצמאות המבקר? — לא ולא. חוששני שהשימוש במלה "אחריות" נוכח חוק-יסוד: הממשלה יהיה בו משום חשש, אם לא פתח, לפגיעה בעצמאות המבקר. אני יודע את דעתו של מבקר המדינה. הוא רוצה בהישראות המושג הקיים, אבל חלקנו עליו ובידועין לא קיבלנו את דעתו משום הנימוק שפרסתי בפניכם.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

אדוני, אפשר לשאול שאלה?

שר המשפטים מ' נסים:

בוודאי.

היו"ר ח' גרוסמן:

כן, בבקשה.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

על-פי ההגדרה שנתת כאן כרגע, משמעות החוק הזה היא בעצם יצירת רשות רביעית בלתי תלויה, אתה גם השווית אותה לבית-המשפט העליון.

שר המשפטים מ' נסים:

לא.

אברהם כ"ץ-עוז (המערך):

אם ההבנה של משמעות החוק בניסוח הקודם שלו הייתה: מבקר המדינה, לרבות כל המעשה הביקורתי סביבו וועדות הכנסת בנושא זה — מה הוא כלי הביקורת של הכנסת על הממשלה כמצב החדש, על-פי ההגדרה החדשה? אני מציג שאלה זו, כי בניסוח הזה הרחקת מאוד את המבקר מהכנסת. לפי דעתי, יש הרחקה ואי-ימילוי של פער שנוצר.

להיות נוכח כמשך כל הדיון. הצעת החוק הזאת לא היתה אמורה לבוא היום לדיון. רק הבוקר נתבקשתי מטעם יושב-ראש הכנסת להביאה. אבל הדעתי מראש שבמשך חלק מהדיון לא אוכל להיות נוכח. אני מצטער על כך, אבל אני יכול לומר, שלא נכחתי משום שהיה עלי להכין עוד כמה הצעות חוק, כדי שנוכל להביאן בפני הכנסת. לכן, מטבע הדברים לא אוכל להשיב לכל המשתתפים בדיון, שהיה בוודאי חשוב ורציני. אולם כל אימת שהייתי באולם מצאתי שהיו בדיון הכרה בערך המוסר, בערך האנשים שכינה ומכנים במוסד הזה של מבקר המדינה, ובחשיבות של ביקורת המדינה לקיומו של משטר חקין ולקיומו של טוהר המידות במינוהל של מדינת ישראל. אני מבטיח שאת הנאומים שלא שמעתי אקרא בעיון, ובמסגרת הוועדה אפשר יהיה לשקול כל אחת מן ההצעות שהועלו וודאי עוד יועלו.

אתיחס, אם כן, גברתי היושבת-ראש, לנושא עיקרי אחד, לסוגיה של אי-תלות מבקר המדינה. קודם כול, אני מבקש לקבוע, שמבקר המדינה במדינת ישראל לא רק שהיתה להם אי-תלות על-פי החוק, לא רק שנהנו מאי-תלות על-פי החוק, אלא גם קימו את אי-תלות הזאת הלכה למעשה, אף אם הוראה כזאת לא היתה קיימת בחוק. זו הערכתי, זו אמונתי. על כך אמרתי כמה דברים כפתח הדיון הזה, כאשר הגשתי את הצעת החוק.

עכשיו אני מבקש לומר בכל הדרת הכבוד לאלה אשר חלקו על הניסוח המצוי בהצעת החוק באשר לסוגיית אי-תלות: לא בכדי הגענו לניסוח הזה. קיימנו דיונים מוקדמים רבים ונוקבים בינינו לבין עצמנו במשרד המשפטים וגם דיונים ממושכים עם מבקר המדינה במסגרת משרד המשפטים, במסגרת דיון מוקדם. ידענו את עמדתו של מבקר המדינה בסוגיה הזאת. הוא רצה במושג "יהיה אחראי בפני הכנסת", ואנחנו, דווקא אנחנו, קודם במשרד המשפטים ואחר-כך בוועדת השרים לחקיקה, הגענו פה אחד למסקנה שעלינו לשנות את הנוסח הקיים, והכוונה היא אחת, כמעט יחידה, ואסביר מדוע אינני אומר: יחידה. אנחנו רוצים להבטיח את אי-תלות של מבקר המדינה בפני כל גורם פוליטי, לרבות הכנסת, וכאשר משתמשים בכיטוי "אחראי בפני הכנסת" אין אתה יכול לפרש את המושג "אחראי" פעם כך ופעם כך. בחוק-יסוד: הממשלה נאמר שהממשלה אחראית בפני הכנסת.

יאיר צבן (מפ"ם):

אם מבקר המדינה ישמור על אי-תלותו כלפי הכנסת כפי שהממשלה שומרת על אי-תלותה כלפי הכנסת, זה יהיה לא רע.

שר המשפטים מ' נסים:

אינני רוצה להגיד שאנחנו מתקרבים לפורים. על כל פנים, שמעתי את דבריך.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אפשר להגיד כעניין זה שמתקרבים ליום הכיפורים, לא רק לפורים.

שר המשפטים מ' נסים:

פורים, פורים. אני חושב שהדיון נוקב ורציני. נא לאפשרו.

ובכן, רצינו להבטיח זאת, וכל בר כי רב רחד יומא יפרש את המושג של אחריות הממשלה בפני הכנסת כמושג היוצר תלות, לכן, לא רצינו להשתמש בביטוי הזה ושיברנו את מוחנו, אם אפשר להתבטא כך, איך לבטא את הזיקה של המבקר לכנסת כלי שתהיה לו תלות בכנסת. בניגוד לדבריו של חבר, חבר הכנסת דן תיכון, שאמר שהמבקר צריך להיות כפוף לכנסת, אני אומר: לא כפוף. הכנסת היא מקור הסמכות של

לאחד את הניבים ולהשתמש במושגים אחדים, כשהכוונה היא משותפת, אחת, ולהשתמש במושגים שונים, כשהכוונה היא שונה. אין להשאיר ספקות. כמו בעניין האחריות, פעם אחת תפרש כך ופעם אחת תפרש כך.

לכן, הלכנו בדרך הרצויה ביותר, בכל הכבוד, וגם הנוכחה ביותר והמבטיחה ביותר את אי־התלות. כמובן, כל זה יידון גם בוועדת החוקה, חוק ומשפט ונעמק חקור. אבל, אני מאמין שבסופו של דבר זה יהיה הנוסח, מפני שזה הנוסח הרצוי והראוי למבקר המדינה בחוקי־סוד: מבקר המדינה. כוונתנו להבטיח אי־תלות, להבטיח ביתר שאת את אי־התלות הקיימת היום. לשון החוק תורמת להשגת המטרה הזאת.

גברתי היושבת־ראש, אבקש, כפי שאמרתי בראשית דברי, להעביר את הצעת חוקי־סוד: מבקר המדינה ואת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר) לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה.

אברהם כ"ץ־עוז (המערך):

אני מבקש להעיר. חוקי־סוד דינו שיהיה מועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט. אבל, הוראות מעבר — כמו כל החוקים הקשורים בחוק מבקר המדינה בעבר, ומן הדין שגם בעתיד — יועברו לוועדה לענייני ביקורת המדינה.

שר המשפטים מ' נסים:

אבקש להשיב.

היו"ר ח' גרוסמן:

אינני חושבת שצריך להשיב, ועדת הכנסת היא אשר תחליט.

שר המשפטים מ' נסים:

אולי חבר הכנסת כ"ץ־עוז ישתכנע ולא יהיה צורך להעביר לוועדת הכנסת.

היו"ר ח' גרוסמן:

בכל מקרה שיש חילוקי דעות מעבירים את ההחלטה לוועדת הכנסת. בנושא זה איננו מקיימים דיון כמליאה. יש הצעה, אתה משיב, ואולי גם הוא ירצה להשיב. יש נוהג, יש תקנון. נעביר את ההצעה לוועדת הכנסת והיא תחליט לאיזה ועדה להעבירה.

יאיר צבן (מ"פ):

האם ראוי שחוקי־סוד יתקבל במעמד של 14 חברי הכנסת?

שר המשטרה ח' בר־לב:

כן.

היו"ר ח' גרוסמן:

התקנון איננו מונע זאת מאתנו. חבר הכנסת יאיר צבן, כבר קיבלנו חוקים, ואני חוששת שגם חוקי־סוד, במעמד של פחות מחברי הכנסת.

מי בעד הצעת חוקי־סוד: מבקר המדינה. קריאה ראשונה?

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה שתקבע ועדת

הכנסת

— רוב

— אין

נגד

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת כ"ץ־עוז, הכול משום שנעזרת מהמליאה כאשר נתתי לך את רשות הדיבור.

שר המשפטים מ' נסים:

זה במקום נאום.

אברהם כ"ץ־עוז (המערך):

שר המשפטים מ' נסים:

חבר הכנסת כ"ץ־עוז, אם השוויתי את מבקר המדינה לבית־המשפט, השוויתי אותו רק למטרה אחת, של הבטחת אי־התלות. זה רצוננו. כשם שבית־המשפט הוא בלתי־תלוי, לאמור אין עליו מרות של רשות אחרת בהפעלת שיקול הדעת, כך לדעתנו, לדעת הממשלה, צריך שתהיה אי־תלות כזאת למבקר המדינה. כשאצטט את חוקי־סוד: השפיטה ואדבר על הנושא של אי־תלות ומרות, אבהיר את הדברים עוד יותר.

שימו לב, לא הסתפקנו בביטוי "מקור הסמכות", דהיינו, שמבקר המדינה יפעל מכוח הכנסת, אלא כתבנו בסעיף 10 לחוקי־הסוד — שמעתי את הנאומים ומצאתי שלא חמיד שמו לב לסעיף זה — "מבקר המדינה יקים קשר עם הכנסת כפי שייקבע בחוק".

אשר לשאלה איך תובטח ביקורת הכנסת על הממשלה — בכל הכבוד, זו שאלה מיותרת. זה נובע מכך שהממשלה אחראית בפני הכנסת. לכן, הכנסת היא המפקחת על הממשלה והיא הרשות המפקחת, לא במרכאות, היא הרשות שמשמיעה ביקורת — אני רוצה להשתמש בביטוי קצת שונה במתכוון — על הממשלה. איזו פגיעה יש כאן? החוק הזה יפגע בזכות הביקורת או בחובת הביקורת של הכנסת על הממשלה? — אין כל מקום לחשוש. היא הנותנת, משום שהמלה הזאת שהממשלה אחראית בפני הכנסת יוצרת את התלות ומבטיחה את הביקורת ואת הפיקוח של הכנסת על הממשלה, אסור שמושג זה יופיע לגבי מבקר המדינה; אסור, ולכן זאת עמדתנו. באנו לחשל ולהבטיח אי־תלות, ולא היפוכו של דבר. לדאבוני, יימצא שאלה המבקשים את טובת העצמאות של מבקר המדינה ורוצים במונח "אחראי בפני הכנסת", תורמים, שלא ביוודעין, ליצירתו ביום של הימים של חשש התהוותה של תלות בין המבקר לבין הכנסת מכוח המשמעות של הביטוי הזה — אחריות — לפי חוקי־סוד: הממשלה. זה היסוד האחד של הסעיף הזה.

היסוד האחר — אמרנו שמבקר המדינה ימלא את תפקידו לפי שיקול דעתו בלבד ולא תהא עליו מרות הממשלה. יצא הקצף על הביטוי הזה. אני חייב להביע תמיהה, אם תרצו, תמיהה מרובה. איזהו המוסד שלגביו אנחנו דורשים עצמאות ואי־תלות ברמה הגבוהה ביותר, אם לא בתי־המשפט? הדברים ידועים ואין צורך להאריך.

מה נאמר בחוקי־סוד: השפיטה? — הערת השוליים היא אי־תלות. הוא הדין כאן בחוקי־סוד: מבקר המדינה. בנופשו של הסעיף נאמר, שבכנייני שפיטה אין מרות על מי שכירו סמכות שפיטה, לאמור שופט, זולת מרותו של הדין. מה אמרנו פה? — מבקר המדינה ימלא את תפקידו לפי שיקול דעתו בלבד ולא תהא עליו מרות הממשלה. זה הביטוי המשפטי המוצק והנכון להבטחת אי־התלות. זאת היא אי־התלות, בכך שאין מרות. כך זה קיים מאז חוק השופטים. 1953 — 32 שנה.

כפי שאמרתי בפתח דברי, אנחנו כבר רוצים להכין חוקה למדינת ישראל. זה אחד מחוקי־הסוד האחרונים שאנחנו מביאים בפני הכנסת, כדי להשלים את חוקי־הסוד. עלינו

— הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה: הצעת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר): שאלות ותשובות —

ההצעה להעביר את הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ח' גרוסמן:

הצעת חוק-יסוד: מבקר המדינה נתקבלה פה אחד בקריאה ראשונה.

הצעת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר), התשמ"ה — 1985, בקריאה ראשונה — מי בעד החוק?

ה צ כ ה

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה שתקבע ועדת

הכנסת — רוב

נגד — אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק מבקר המדינה (הוראות מעבר), התשמ"ה — 1985, לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

ד. שאלות ותשובות

4. האם בא משרדך כדברים עם משרד התחבורה בנדון, ומה היו התוצאות?

תשובת סגן שר החוץ ר' מילוא:

נושא התיירות לאי-האלמוגים נדון בין ישראל למצרים טרם פינוי סיני. המצרים הודיעו או שסידורים מתאימים ייעשו כדי לכלול את אי-האלמוגים בתוכניות התיירות באזור ויתירו ויקלו בהתאם לחוקים ולתקנות המצריים על תיירים הבאים כסירות מישראל לבקר באי. יוזכר גם שבחוקה השלום עם מצרים הוסכם על שיט בלא הפרעה במפרץ-עקבה.

מאז הועלה הנושא במגעינו עם המצרים פעמים רבות. בין היתר הצענו מפגש קונסולרי-משטרי לריון בבעיות המתעוררות על הגבול. לרבות נושא התיירות לאי-האלמוגים. לוא קיבלו המצרים את הצעתנו, יש להניח שהיו נפתרות רבות מהבעיות הקיימות כיום בנושא זה, ובכלל זה אלה המצויות בשאלתה של חבר הכנסת צבן.

במגעינו עם המצרים העלינו — באמצעות שגרירנו בקהיר, וכן שוב כימים האחרונים, באמצעות מערכת הקישור, במפגש אלגוריה ב־12 וב־13 בפברואר 1985 — את נושא התיירות הישראלית לאי-האלמוגים. אף חזרנו והעלינו זאת לאחרונה הן במשרד החוץ המצרי והן בעת שיוחות באר-שבע עם המצרים. הצעתנו לריון בנושאים המתעוררים בקשר למשטר הגבול, לרבות, כמובן, נושא התיירות לאי-האלמוגים הועלה שוב, ואנו מקווים שהעניין יבוא על פתרונו.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת יאיר צבן.

יאיר צבן (מפ"ם):

אני מבקש רשות לשאלה נוספת, לצערי, משום שסגן השר לא השיב על השאלתה, לפי דעתי, כפי שראוי להשיב על שאלתה — על כל השאלות שכלולות בה. אני מבקש להעיר על כך. אני מבקש לדעת, האם עד אשר תושג הבנה בינינו לבין המצרים, ואני מייחל לכך שתושג הבנה בינינו ובין המצרים, ותתאפשר באורח מוסכם תיירות לאי-האלמוגים, האם עד אז יש או אין למשרד החוץ מה לעשות כדי למנוע תקריות לא רצויות, והאם מוכן סגן השר להשיב על שאלות 3 ו-4, מה עשיתם עם עיריית אילת ומה עשיתם עם משרד התחבורה בעניין זה?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

ראשית, כפי שנאמר בתשובה על השאלתה, פנינו למצרים בנושא זה והתקבלה הבטחה מצרית מפורשת שיותר ויותר שיט לאי-האלמוגים, ההבטחה הזאת, לצערנו, לא קיימה, ורק לאחרונה הועלה הנושא עם המצרים ונסמרה

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף האחרון בסדר-היום, שאלות ותשובות. אבקש מסגן שר החוץ להשיב על שאלות.

487. הרצאות של ישראלים באוניברסיטאות

אמריקניות

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר החוץ ביום ט"ו בטבת התשמ"ה (8 בינואר 1985):

בכתבה שפורסמה ב"הארץ" — "על קונים ועל מכורים", יהודה ליטני, 18 בדצמבר 1984, סופר כי קונסול ההסברה יורם בן-זאב, מהקונסוליה הכללית של ישראל בלוס-אנג'לס, ניסה למנוע את הרצאתו של יהודה ליטני בקמפוס של U.C.L.A., בטענה שהלה, כמו מר מירון כנכנישתי, שהרצה באותו מקום לפניו, הוא "שמאלני".

אי-לכך הריני שואל:

האם מתפקידו של קונסול הסברה ישראלי לפעול לסיכול הופעתם של ישראלים בעלי דעות ביקורתיות, שאינן עולות בקנה אחד עם השקפות הממשלה, בפני ציבור אמריקני?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' פלד)

הידיעה שפורסמה ב"הארץ" ב־18 בדצמבר 1984 אינה נכונה.

נציגי ישראל אינם פועלים לסיכול הופעותיהם של ישראלים בעלי דעות מכל סוג שהוא בחוץ-לארץ.

565. יכטות בבעלות ישראלים המפלגות

לאי-האלמוגים

חבר הכנסת י' צבן שאל את שר החוץ ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

בעיתונים נמסר שיכטות של ישראלים המפלגות מהמרניה באילת לאי-האלמוגים עלולות לגרום לתקריות עם השוטרים המצרים, וכי לדברי קצין ישראלי במסוף טאבה "הפרובוקציה של בעלי היכטות מעצבת את המצרים ועלולה לערער את סבלנותם".

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה היא מדיניות הממשלה בסוגיה זאת?

2. מה עושה משרדך כדי למנוע תקריות מסוג זה?

3. האם בא משרדך כדברים עם עיריית אילת במגמה למנוע תקריות כאלה, ומה היו התוצאות?

שגרירנו בקהיר, שוב בימים האחרונים, ובאמצעות מערכת הקישור, שוב במפגש באלגוריה כ"ד וב"כ 13 בפברואר — את התומרה הרבה שבה אנו רואים תקריות אלה, כשם שחזרנו והעלינו לאחרונה, הן במשרד החוץ המצרי והן בעת שיחות באר-שבע עם המצרים, את הצעתנו לדון בנושאים המהעוררים בקשר למעבר הגבול, לרבות נושא החירות לאי-האלמוגים.

673. התבטאות שגריר ישראל באו"ם בנושא הגדה המצרית

חבר הכנסת ו' שם-טוב שאל את שר החוץ ביום כ' בשבט התשמ"ה (11 בפברואר 1985):

שגריר ישראל באו"ם בנימין נתניהו הכריז בניו-יורק, על-פי פרסום ב"ניו-יורק פוסט" ביום 28 בינואר 1985, בדלקמן: "נסיגה ישראלית מהגדה המצרית פירושה התאבדות, וישראל אף פעם לא תעשה זאת. אנו לא נמשיך להתקיים, אם נצא מאזור זה; אנו נמות".

אבקש לדעת:

1. האם הודעת השגריר תואמת את מדיניות הממשלה ואת קווי היסוד שלה?

2. אם התשובה שלילית, אילו אמצעים תנקוט הממשלה נגד שגריר המכריז הכרזות הנוגדות את מדיניות הממשלה?

סגן שר החוץ ר' מילוא:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ו' צבן)

1. הציטוט מה"ניו-יורק פוסט" אינו מדויק. במכתב למערכת "הארץ", מיום 11 בפברואר 1985, העמידה דוברת משלחת ישראל באו"ם את הדברים על דיוקם: "על שאלת העיתון 'ניו-יורק פוסט' מדוע ישראל מתנגדת לנסיגה לגבולות 1967, השיב השגריר נתניהו שישראל לא תוכל לוותר על נוכחות צבאית במרחב יהודה ושומרון וכי זה עיקרון המוסכם על כל מרכיבי ממשלת האחדות הלאומית. השגריר הסביר כי בלי שליטת צה"ל במעבר הירדן ובצירים העולים לגב ההר תהווה הערצמה הגוברת של החזית המזרחית סכנה קיומית לישראל".

דברי השגריר מכבדים, למיטב הכנתי, את עמדת ממשלת ישראל על-פי קווי היסוד שלה.

2. לאור התשובה על שאלה 1, שאלה 2 אינה רלבנטית.

674. התקנת משדרים בישראל לשידורי תעמולה נגד ברית-המועצות

חבר הכנסת ת' טובי שאל את שר החוץ ביום כ' בשבט התשמ"ה (11 בפברואר 1985):

כ"ד 21 בדצמבר 1984 התפרסם ב"דבר", כי הממשלה קיבלה מארצות-הברית בקשה לאפשר לה להרכיב בישראל משדרים לשידורי תעמולה נגד ברית-המועצות והמדינות הסוציאליסטיות. נאמר כי ראש הממשלה מנהל משא-ומתן עם הממשל האמריקני בנושא זה. לאחרונה, פסקו הפרסומים על כך.

הנני שואל את כבוד השר:

1. מה היא החלטת הממשלה בנושא הנ"ל?

2. מדוע לא תדחה הממשלה את הפנייה הזאת מארצות-הברית?

הבטחה, לרבות הודעה של המצרים, שניתנו ההוראות לכוחות-המצרים בשטח כדי למנוע תקריות מסוג זה. לדעת משרד החוץ, התקריות האלה אינן נגרמות ולא נגרמו בשל פעולה זו או זו של משרד החוץ או של גורמים ישראלים, אלא היו תגובות בלתי צפויות ובלתי מקובלות על-פי ההסכמים שנחתמו ונעשו עם מצרים בנושא זה, ולכן היה קשה מאוד לנקוט צעדים מצדנו כדי למנוע אותם. הצעדים היו צריכים להינקט מצדם של המצרים.

עיריית אילת נמצאת, כמובן, בקשר עם הגורמים הנוגעים בדבר במקום ומשתתפת במאמצים להביא לפתרון. משום שמדובר בנושא חירותי מובהק של עיריית אילת יש בו נגיעה.

אשר לשאלה של חבר הכנסת צבן לגבי סדר התשובה, אני מקבל את ההערה הזאת ואומנם ניסיתי לתת את התשובות על השאלות כולן, אם כי לא על-פי החלוקה שהשואל ביקש. להבא, לפחות בכל הנוגע לשאלות שלו, אקפיד על כך שהתשובות תהיינה אחת לאחת ולא תשובה אחת כוללת.

יאר צבן (מפ"ם):
אני מעריך את זה מאוד.

615. נגיחת היכטה של ישראלי על-ידי ספינת משמר מצרית

חבר הכנסת ב' שליטא שאל את שר החוץ ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

נגיחת היכטה של תושב ישראלי על-ידי ספינת מצרית היא מעשה שאינו מקובל. מדובר ביכטה של אורח הנראית כך וידועה ככזו. למרות עובדה זו, נגחה הספינה המצרית את הסירה על אנשיה וסיכנה את קיומה. מצב כזה אינו מקובל בין מדינות לחמות, לא כל שכן בין כאלה המצויות במצב רגיעה של שלום.

ברצוני לשאול:

1. האם ממשלת ישראל רואה בתקרית זו מצב מקובל ורגיל?

2. כיצד הגיבה ישראל נוכח הפרה זו של יחסים בין עמים?

3. האם דרשה ישראל להעניש את האשמים בתקרית מהצד המצרי והאם אלה נענשו?

תשובת סגן שר החוץ ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

נושא החירות לאי-האלמוגים נדון בין ישראל למצרים טרם פינוי סיני. המצרים הודיעו אז שסידורים מתאימים, שיעשו כדי לכלול את אי-האלמוגים לתוכניות החירות באזור, יתירו ויקלו, בהתאם לחוקים ולתקנות המצריים, על חירות הבאים כסירות מישראל לבקר באי.

מאז הועלה הנושא במגענו עם המצרים פעמים רבות. בין היתר הצענו מפגש קונסולרי-משטרי לדין בבטיות המתעוררות על הגבול, לרבות נושא החירות לאי-האלמוגים. לו קיבלו המצרים הצעתנו, יש להניח שהיו נפתרות רבות מהבעיות הקיימות כיום בנושא זה.

נגיחת היכטה הישראלית על-ידי ספינת מצרית, שאלה מתייחס חבר הכנסת בני שליטא בשאלתה, היא אחת מהדוגמאות של תקריות הקורות מדי פעם וקשורות בחירות לאי-האלמוגים. במגענו עם המצרים העלינו — באמצעות

ופרסמה דוח. כדוח יש רשימה שהועברה לירושלים על-ידי שגרירותנו בבואנוס-איירס, מייד לאחר פרסומה, והיא הועמדה כחודש ינואר לרשות "הוועד הישראלי של קרובי הנעלמים" בארץ. על-מנת לאפשר לכל המעוניינים לנסות פעם נוספת לאחר עקבות של יקיריהם שנעלמו.

כמובן, גם עכשיו. כפי שהיה בעבר, לא תיעשה ואין להעלות על הדעת שתיעשה, לגבי המאמצים שנעשים, הבחנה כלשהי על-פי השקפת עולמם או פעולותיהם במישור הפוליטי של יהודים שנעצרו או נעלמו בארגנטינה.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אחת ועד משפחות הנעדרים בארגנטינה הוא שמעורר כרגע את השאלה מדוע ממשלת ישראל איננה דורשת לקבל רשימה שמית של הנעדרים היהודים, ומדוע איננה מצטרפת לרשימה להעמיד לדין את האחראים לפי הדוח. האדישות הזאת, או ההתנהגות כפרופיל נמוך מאוד, כלפי התופעה שזה עתה דובר עליה, היא שמעוררת תמיהה רבה דווקא אצל משפחות הנעדרים האלה.

סגן שר החוץ ר' מילוא:

כתשובה על השאלה הנוספת של חבר הכנסת מתי פלד ברוצני להפנות את תשומת לבו שכתקופה האמורה של שלטון הגנרלים היה הפעול הנמוך של הפעולה כמעט תגא להצלחתה. ואכן, העובדה שבאותו זמן הצלחנו להציל יהודים רבים נכעה, בין היתר, מכך שפעלנו בפרופיל נמוך.

מאז החלף השלטון ונבחר הנשיא אלפונסיו ובארגנטינה שוררת דמוקרטיה אין משרד החוץ רואה צורך בפעולות בפרופיל גבוה במיוחד, מפני שהממשלה הארגנטינית עצמה פועלת היום כדי לחשוף את האמת כולה. ציינתי את אותה ועדה ציבורית בראשותו של הסופר סבאטו כחלק מהמאמץ של ממשלת ארגנטינה שלא להסתיר דבר ולחשוף הכול. ואכן קיבלנו רשימות והן הועברו לוועד הישראלי של קרובי הנעלמים כדי שניתן יהיה לאתרם.

איננו הופכים את הנושא הזה לנושא פוליטי. מבחינתנו הנושא הוא מעניין אך ורק מבחינת היהודים שנעלמו או נעצרו והמאמצים לשחרורם. לכן, כל הפעולות שנעשות בנושא זה מודרכות אך ורק על-ידי השיקול הזה.

676. דרורים במערכת ההסברה

חבר הכנסת א' הראל שאל את שר החוץ ביום כ' בשבט התשמ"ה (11 בפברואר 1985):

מאז הקמת המדינה העדה הדרוזית מגלה נאמנות רבה למדינת ישראל, אולם רק מעטים מנציגיה משולבים במערכת ההסברה של המדינה.

אודה לך אם תשיב לי:

1. כמה נציגים דרוזים משולבים במערכת ההסברה של משרד החוץ בחוץ-לארץ?

2. מה בדעת המשרד לעשות כדי לשלב דרוזים נוספים במערכת ההסברה של המשרד?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

1. לצערנו אף לא אחד.

סגן שר החוץ ר' מילוא:

מתקיימים מגעים עם ממשלת ארצות-הברית בשאלת הקמת משרדים בישראל. המגעים טרם הושלמו.

675. עיניו יהודים ורציתם בארגנטינה

חבר הכנסת מ' פלד שאל את שר החוץ ביום כ' בשבט התשמ"ה (11 בפברואר 1985):

בגיליון מספר 22 בינואר 1985 של "ידיעות אחרונות" פורסם מאמר אשר בו נכתב, כי בתחילת 1977, בעת ביקור בארגנטינה, תבעו שגריר ישראל ועוזרו מן העיתונאי שיימנע מלחקור את היעלמותם של עצירים יהודים, בטענה כי מדובר ב"יהודים שמאלנים" אשר "מוטב שישולקו מן הזירה".

לפי דוח רשמי של ממשלת ארגנטינה החדשה, עונו ונרצחו היהודים בשל הודהות ראשי הכת הצבאית עם האיריאולוגיה הנאצית.

אבקשך לענות על השאלות:

1. האם יש בדעת משרד החוץ לפרסם הודעה כלשהי ביחס לדוח של ממשלת ארגנטינה הנוכחית?

2. האם מתכוון שר החוץ לנקוט אמצעים כלשהם נגד האחראים להפקרת יהודים רק בשל היותם בעלי נטיות שמאלניות?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

גברתי הישועה-ראש, כנסת נכבדה, כתשובה על שאלתא בעל-פה של חברת הכנסת גאולה כהן, שנמסרה לכנסת לפני כמה שבועות, התייחסתי מעל במה זו לנשוא השאלתא של חבר הכנסת מתי פלד, והייתי רוצה להוסיף בקשר לכך, כהתייחס להערות או לשאלות של חבר הכנסת מתי פלד, שהפעולות שנעשו על-ידי ממשלת ישראל ועל-ידי משרד החוץ ושגרירות ישראל בבואנוס-איירס, הן בתקופת כהונתו של השגריר הקודם, מרס נירגר וזכרוננו לברכה, והן בתקופת כהונתו של השגריר הנוכחי, מר דב שמורק, היו פעולות נמרצות ביותר להציל יהודים שנודפו בארגנטינה.

הפעולות שנעשו, נעשו ללא כל הבחנה בין נטיותיהם הרעיוניות והפוליטיות של אותם עצורים ונעלמים. ישראל הכריזה, כי היא רואה עצמה אחראית לגורל היהודים במצוקה שבארגנטינה. הודענו לממשלת ארגנטינה אז, כי נהיה מוכנים לתת מקלט לכל יהודי שיאפשר לו לצאת מארגנטינה, ואכן רבים יצאו ומצאו מקלט בישראל. כאמור, הפעילות בתקופה זו התמקדה במאמץ למצוא או לאתר את הנעדרים ובהשתדלות אצל השלטונות למען שחרור העצורים. במקרים רבים הצלחנו בפעולתנו. המקרה שזכה לתהודה רבה בעולם היה שחרורו של העיתונאי יעקב טימרמן, אשר הגיע מייד לאחר שחרורו לישראל. ידוע בוודאי לחבר הכנסת פלד, שדעותיו של יעקב טימרמן אינן רק משמאל למרכז אלא היו גם רחוקות מאוד מישראל ומהציונות. איש לא העלה בדעתו להימנע מלהשקיע מאמץ רב בשחרורו או בשחרור כל יהודי אחר, ללא כל קשר לדעותיו ולעמדותיו הפוליטיות.

לשמחתנו, בנובמבר 1983 התקיימו בחירות כלליות בארגנטינה. ושלטון הגנרלים החלף בשלטון דמוקרטי. השלטון הזה, מייד עם עלותו, מינה ועדה ציבורית בראשותו של הסופר הידוע ארנסטו סבאטו על-מנת לחקור את נסיבות היעלמותם של אלפי אזרחים בימי המשטר הצבאי, ביניהם כ-1,000 עד 1,500 יהודים. הוועדה סיימה את עבודתה

5. אסיר ביטחוני המבקש לשנות את סיווגו רשאי לפנות לנציבות בתי-הסוהר בבקשה מנומקת וזו נכנת לגופה. פרט לכך עומדות בפני אסיר כזה כל הדרכים העומדות בפני כל אסיר אחר בכל הנוגע להגשת תלונות, לפנייה לרשויות המדינה ולפנייה לערכאות משפטיות.

452. סירובו של ראש מועצת עראבה להוריד את דגל אש"ף

חברת הכנסת ג' כהן שאלה את שר המשטרה ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

בעיתון "על המשמר" מיום 13 בדצמבר 1984 התפרסמה ידיעה, שלפיה ראש מועצת הכפר עראבה סירב להוריד את דגל אש"ף, שהונח על חוטי חשמל בכפרו, למרות בקשתו של מפקד משטרת סחי'ן.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם הידיעה כפי שפורסמה היא נכונה?

2. אם כן — האם משרדך שקל להעמיד את ראש מועצת עראבה לדין? האם הוגש כתב אישום?

3. אם לא הוגש כתב אישום, מדוע?

תשובת שר המשטרה ח' בר-לב:
(לא נקראה, ומסרה לפרוטוקול)

1. הפרטים נכונים, בתוספת זאת: ראש המועצה מסר, כי הוא מוכן להסיר את הדגל. בהעדר תקציב — להזמנת חברת חשמל, מכבי האש — נבצר ממנו לעשות כן, אך אין זאת שאין ברצונו לעשות כן.
2 — 3. אין כל עילה חוקית להעמדת ראש המועצה לדין פלילי. הוא לא ביצע כל עבירה ולפיכך אין מקום להגיש נגדו כתב אישום.

509. הפסקתה של הוראת אסירים עליידי מתנדבים מעצורי המחתרת

חבר הכנסת ב' שליטא שאל את שר המשטרה ביום כ' בטבת התשמ"ה (13 בינואר 1985):

הפסקת הוראתם של אסירים עליידי מתנדבים מעצורי המחתרת. עצירים אלה הם בעלי רמה אינטלקטואלית והם יכולים ורוצים להעניק מהידע שלהם לאחרים.

בקשר לזאת ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם היתה סכנה שעצירים אלה יחנכו להפרת חוק וללקיחת החוק בידים?

2. האם יש לשלטונות בתי-הסוהר מידע שכך היה המצב בעבר?

3. מדוע אין משתמשים בכוחות פנימיים מתוך הכלא עצמו למען חינוכם של אסירים?

שר המשטרה ח' בר-לב:
1. האפשרות לכך נצפתה.

2. התשובה שלילית.

3. בהחלט משתמשים בכוחות פנימיים. כרם עצירים או אסירים ביטחוניים ו/או כאלה שפעולותיהם חתרו תחת אושיות החוק והמדינה לא ילמדו אסירים אחרים בין כותלי בתי-הסוהר.

2. משרד החוץ ישמח אם דרוזים ינסו להתקבל למשרד באמצעות בחינות הכניסה לצוערים של משרד החוץ, הנערכות אחת לשנה. מכרוזים על בחינות אלה מתפרסמים מטעם נציבות שירות המדינה. עובדי משרד החוץ, בארץ ובחוץ-לארץ, העוסקים בהסברה, הם חלק בלתי נפרד מסגל שירות החוץ. אין עובדי הסברה מיוחדים.

שיגור מרצים לחוץ-לארץ לשליחויות הסברה קצרות מטעם משרד החוץ חדל כמעט לגמרי זה שנים אחדות בגלל אילוצים תקציביים. זה חל על מרצים מכל הסוגים ומכל המגזרים. יש בדתנו לעשות מאמץ ולחדש את שליחויות ההסברה הקצרות. במסגרת זו תיבדק בצורה חיובית האפשרות לשלב את בני העדה הדרוזית.

הי"ר ח' גרוסמן:

תודה לסגן שר החוץ. אבקש משר המשטרה להשיב על שאלותי.

342. הגדרת מעמדם של עצירים ואסירים ביטחוניים

חבר הכנסת מ' בראון שאל את שר המשטרה ביום כ"ט בכסלו התשמ"ה (23 בדצמבר 1984):

מצבם, זכויותיהם וחובותיהם של עצירים ושל אסירים המוגדרים "ביטחוניים" שונה ממצבם של עצירים ואסירים פליליים רגילים.

בקשר לזה אבקשך להשיב על השאלות כדלקמן:

1. מי הוא הקובע מי ומי הוא עציר או אסיר "ביטחוני"?
2. האם קביעה זו מעוגנת בחוק?
3. כמה שונים תנאי המעצר והמאסר של העצירים והאסירים הביטחוניים מאלו של עצירים ואסירים רגילים?
4. כמה שונות זכויותיהם וחובותיהם של עצירים ואסירים ביטחוניים מאלו של עצירים ואסירים רגילים?

5. מה הן הדרכים העומדות בפני העציר או האסיר הביטחוני לברר את עניין מעמדו ולערער על קביעת היותו "ביטחוני"?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. עצור ביטחוני או אסיר ביטחוני הוא אדם המוחזק במשמורת בתי-הסוהר עקב חשד שביצע עבירה נגד ביטחון המדינה, או על יסוד פסק-דין שמצאו אשם בביצוע עבירה נגד ביטחון המדינה, לפי העניין. סיווגו של אסיר כאסיר ביטחוני נעשה בידי שירות בתי-הסוהר, בהתאם לחוות הדעת של גורמי הביטחון.

2. המונח "אסיר ביטחוני" איננו מעוגן בחוק, אלא הוא מונח מינהלי המציין את סיווגו של אסיר בבית-הסוהר.

3 — 4. מבחינה עקרונית, אין הבדל בין "אסיר ביטחוני" לבין "אסיר פלילי" שלא סווג כאסיר ביטחוני, ואלה כאלה זכאים לאותן זכויות המוקנות בחוק לאסירים הפליליים. השוני העיקרי בין אסיר ביטחוני לבין אסיר פלילי מתבטא במקום אחזקתו של האסיר. בדרך כלל מוחזקים אסירים ביטחוניים בנפרד מאסירים שאינם אסירים ביטחוניים, וגם סדרי האחזקה והאבטחה של אסיר כזה שונים. הצורך בקביעת סידורי ביטחון קפדניים במיוחד לגבי אסירים ביטחוניים, צורך שהוכר בפסיקת בית-המשפט העליון, מונע לעתים הענקת זכויות יתר מסוימות, כגון חופשה ושאר זכויות שהענקתן עלולה לפגוע בביטחון המדינה ובביטחון בית-הסוהר.

ומכלבלת. הוא מאורס לצעירה והמשפחה לא יודעת מה לעשות וכיצד לנהוג. המשפחה אינה יודעת אם בנה מת או חי.

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה עשתה המשטרה כדי לגלות את הנער?

2. מה הן המסקנות האחרונות לגבי היעדרותו?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. פעולות המשטרה כללו בעיקר את הצעדים האלה: א. נערכו חיפושים מקיפים לאורך התוף, בסיוע כלבי גישוש לזיהוי עקבות: ב. נערכו חיפושים בלב הים, בסיוע צוללנים: ג. בעקבות מידע שנתקבל נערכה בדיקה במסעדה בבקעה, אך אין ממצאים: ד. פרטי הנער פרסמו בעיתונות ובטלוויזיה: ה. נבדקה האפשרות האם פרטי הנער נרשמו במסופי משטרת הגבולות, אך בלא תוצאות.

2. מהנסיבות המיוחדות של ההיעדרות עולה החשש, כי הנער מצא את מותו בטביעה בים הכינרת.

512. פעולות "שכנע" של תנועת "כך"

חבר הכנסת מ' פלד שאל את שר המשטרה ביום כ' בטבת התשמ"ה (13 בינואר 1985):

בעיתון "קול ירושלים" מיום 28 בדצמבר 1984 פורסמה כתבה על פעולות תנועת "כך". שמטרתן "לשכנע" נשים יהודיות לנתק קשרים עם גברים לא-יהודים. פעולות אלה מבוצעות, על-פי הכתבה, על-ידי מחלקת של תנועת "כך" שבראשה עומד המוכיר הכללי של התנועה, אלי אדיר. בין השאר, סיפר אדיר בכתבה כי אנשי "כך" נפגשו עם אשה הרוצה לנסוע עם חייר מהודו לארצו, וניסו לשכנע אותה לנתק עמו את הקשר. משלא הצליחו, הם מתכוונים להיפגש עם האיש עצמו ו"נסכיר לו שהוא רק חזיר פה ונבהיר לו את מעמדו". אלי אדיר הסתייג מאמירה חריגה שמעתי כי אנשי "כך" יימנעו מפעולה בלתי חוקית, ואמר רק כי "נשתדל שהכול יהיה חוקי, אך אי-אפשר לעבור לסדר-היום כאשר מאבדים נפש יהודי".

אי-לכך הריני שואל:

1. האם הוזמן אלי אדיר, או אחרים מאנשי "כך", לחקירה במשטרה?

2. האם נפתחה חקירה משטרתית כדי לבדוק, אם במקרה זה או בפעילויות אחרות של תנועת "כך" מאותו סוג, בוצעו או עומדות להתבצע עבירות של איום בכוח או שימוש בכוח?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. התשובה שלילית, ככל שהעניין נוגע לנושא השאילתא.
2. מהכתבה לא עולה חשד לביצוע עבירה פלילית על-ידי אנשי תנועת "כך" ולכן לא נפתחה חקירה. כמוכן, אם וכאשר תגיע תלונה של אדם בגין ביצוע עבירה כלשהי נגדו, היא תיחקר לגופה.

542. התנסלות שוטרי בולשת על ד"ר סעד זיידאני

חבר הכנסת ת' טובי שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

נמסר לי כי ביום שלישי, 1 בינואר 1985, בחצות, כשתושב תמרה, ד"ר סעד זיידאני חזר מכפר-ייסיף לכפרו, נסעה אחריו

אין מחסור בכוחות הוראה, לא מבין האסירים ולא מבין המתנדבים מבחור.

510. יחס השלטונות לעצירות בכלא נווה-הרצה

חבר הכנסת ת' טובי שאל את שר המשטרה ביום כ' בטבת התשמ"ה (13 בינואר 1985):

נמסר לי כי העצירות סמיחה חמדן, ויולה סעד, ג'מילה בדרן, ראודה כשיר, מגידה סלאימה, פטמה דקק, חולה אורק, בסמה נג'אר וכן שלוש העצירות מלבנון פטמה בשא, לילה שור ורידאד חרביתי, שמחזקות בכלא נווה-הרצה, מתלוננות על כי שלטונות הכלא נהגו כלפיהן בשרירות ופיזור אותן, כשציינו בצורה שקטה את יום 15 בדצמבר, אחד התאריכים החשובים להן כפלשתיניות. שלטונות הכלא אף הטילו עליהן עונשים שונים, בעיקר סגירתן כתאיהן ל-23 שעות ביממה לתקופות שונות. העצירות חשות כי שלטונות הכלא נוהגים בהן בנוקשות מופגנת ובחסור התחשבות.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם מוכן השר להורות על בדיקת תלונתן של העצירות הנ"ל?

2. מדוע לא אפשרו שלטונות הכלא לעצירות לציין את אחד המועדים החשובים להן?

3. האם מוכן השר להורות לשלטונות הכלא לאפשר לעצירות לציין את מועדיהן בכבוד ובסדר?

4. האם מוכן השר להורות לשלטונות הכלא לבטל את העונשים שהוטלו ומוטלים על העצירות בכלא נווה-הרצה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. תלונותיהן של העצירות נבדקו ונמצא כי הן אינן מוצדקות.

2. מכיוון שהשמעת נאומי הסתה נגד רשויות המדינה אינה הדרך לציון מועד חשוב לאסירות.

3. אין מקום להוראה זו, מכיוון שמנהלת בית-הסוהר תאפשר לעצירות לציין את מועדיהן בכל פעם שצוין כזה ייעשה בתיאום עם מנהלת בית-הסוהר ובתנאי שבציון זה לא תפעלנה העצירות בניגוד לחוק ותוך כדי הסתה.

4. התשובה שלילית. העצירות היו שותפות להפרת משמעת חמורה בבית-הסוהר והן נענשו על-פי סמכות מנהלת בית-הסוהר ועל-פי החוק. האסירות הביטחוניות ניצלו את הפריבילגיה שניתנה להן, להלך חופשיות באגף לצורך השמעת נאומי הסתה נגד רשויות המדינה. על אף פניות רבות של מנהלת בית-הסוהר להפסקת נאומים אלו, סירבו האסירות להישמע להוראות ולא התייחסו כלל לנאמר להן. לאחר שסיימו את נאומיהן חזרו האסירות בכוחות עצמן למקומן ולא כפי שנטען בשאילתא, כי שלטונות הכלא נהגו כלפיהן בשרירות ופיזור אותן.

511. גורלו של הצעיר נאצר סלומא אבר-אחמד,

תושב נצרת

חבר הכנסת ע' דראושה שאל את שר המשטרה ביום כ' בטבת התשמ"ה (13 בינואר 1985):

הצעיר נאצר סלומא אבר-אחמד יצא מביתו בנצרת ביום 7 באוגוסט 1984. מכוניתו נמצאה על חוף הכינרת, ובה הבגדים אשר לכש כשיצא מהבית. משפחתו עצובה, ממורמרת

אבקש לנצל הזדמנות זו כדי להדגיש ולהבהיר שנית, ואודה לחבר הכנסת אם יואיל להסביר זאת גם לאלה שהתלוננו באוזניו, כי משטרת ישראל איננה מעקלת רכוש, איננה הורסת מבנים, איננה בודקת בשר, אלא יש שהיא מאבטחת פעולתן של רשויות הפועלות מכוח חוק, זאת במסגרת תפקידה של המשטרה בשמירה על הסדר הציבורי.

2. הפעולה הנדונה כוצעה עליידי הוטרניר המחוזי, ומשמרה הגבול נתבקש למלא תפקיד מאבטח בלבד.

3. כאמור, זו איננה פעולה משטרתית וממילא אין משרד המשטרה הכתובת המטפלת בעניין זה.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני השר, כאשר המשטרה ומשמרה הגבול מאבטחים פעולה מסוימת, כפי שאתה אומר, והפעולה הזאת חורגת גם ממסגרת החוק ופוגעת באנשים וברכושם, האם זה לא אומר שהמשטרה מסייעת לפגוע בחוק ובכוונותיהם של האנשים? מה הוא גבול האבטחה של המשטרה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

גבול האבטחה הוא, האם יש הוראה של סמכות לאבטח קיום פעולה, בין שזו הוצאה לפועל כזו או כזו, המשטרה נותנת אבטחה, אם לדעת מיהו המשטרה לא נהגה בהתאם לחוק או שההוצאה לפועל לא היתה בהתאם לחוק, יש דרכים להתלונן על כך.

547. ארגון פעולת ירי בקריית-ארבע

חבר הכנסת א"ח שאקי שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

במקומון הירושלמי "כל העיר" פורסם ב-28 בדצמבר 1984 מכתב למערכת מאת מר גדעון ספיר, וממנו עולה בבירור קיום כוונה לארגן פעולה של ירי פרובוקטיבי בקריית-ארבע, שתכליתו, כביכול, לאזן את מה שמתואר במכתב כמעשיהם של תושבי קריית-ארבע בדהיישה. למותר לציין מהי המשמעות החמורה של דברים אלו ומהן הסכנות שהם טומנים בחובם.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם הוזמן כותב המכתב לחקירה כגון "הצהרת כוונות" זו, שכל כולה ליכוי יצרים והסתה למאבק אלים בין יהודים לערבים?

2. אם טרם הוזמן, האם קיימת מחשבה לעשות זאת?

3. לאור התיאור של כותב המכתב את אלו שנסוגו מכוונת ההתארגנות האמורה כ"שפים אמיתיים" ואת התוכנית המחרירה שלו כ"דבר ממשי להבסת הטורף החמוש של הימין הישראלי", כלום אין כבוד השר סבור שיש לפעול בעניין בדחיפות הראויה?

תשובת שר המשטרה ח' בר-לב:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. התשובה שלילית.

2. התשובה חיובית.

3. מפקד מרחב ירושלים נתבקש להזמין את כותב המכתב למסירת המידע שכידו ובעקבות כך לנקוט את הצעדים המחויבים.

מכונית אזרחית מס' 84—11076 כשאורותיה הגבוהים דלוקים. ד"ר זיידאני ירד לשולי הכביש. הרכב הנ"ל נעצר לפניו ושלושה מבין נוסעיו ירדו ורצו לכיוונו כשהם מקללים ומגדפים אותו. אז החל ד"ר זיידאני לנסוע והרכב הנ"ל דרף אחריו. בצומת-תמר, ירד נוסעי הרכב הפרטי לעבר מכוניתו של ד"ר זיידאני וארבעה כדורים נפגעו במכונית, שלושה מהם בדלת האחורית. במקרה לא נפגעה בתו בת השש שישנה באותה עת במושב האחורי. לדבריו, מסתבר כי אנשים אלה הם שוטרי הבולשת. הם טענו שהציבו סינה מעל לרכבם ואותו לד"ר זיידאני לעצור. אולם אנשים שנכחו במקום, ביניהם קצין "גולני", מוכנים להעיד ששוטרי הבולשת לא השתמשו בסינה, לא לפני ולא אחרי היריות. השוטרים עצרו את ד"ר זיידאני ולמחרת הוא שוחרר.

הגני שואל את כבוד השר:

1. האם מוכן השר להורות על חקירת הנושא?

2. האם פעלו השוטרים הנ"ל על-פי ההוראות, ומה הן ההוראות במקרים כאלה?

3. אם לא — האם מוכן השר לפעול למניעת הישנותם של מקרים כאלה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. איני צריך להורות על חקירת הנושא מאחר שהנושא נחקר על-ידי קצין בודק שמונה לשם כך.

2—3. התשובות טרם ניתנו, מאחר שהנושא עדיין בחקירה. עם סיום החקירה ייבדקו תוצאותיה ויוסקו המסקנות הנדרשות.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מותר לבקש, שהשר יואיל להעביר לי את תוצאות הבדיקה והחקירה, כאשר תסתיים?

שר המשטרה ח' בר-לב:

ברצון.

548. הרעלת בשר בחנות בכפר בענה

חבר הכנסת ת' טובי שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

נמסר לי כי ביום רביעי, 9 בינואר 1985, בשעות הצהריים הגיע כוח של שוטרי משמרה הגבול לחנות למכירת בשר השייכת לתושב כפר בענה, מוחמד יאסין ככרי. השוטרים הרעילו כמות גדולה של בשר שנמצאה באותה עת בחנות בטענה כי הבשר לא נתקבל ממשטחה על-פי הנוהל התקין. היות שהחנות נמצאת בבית-המגורים של המשפחה, התלוננו בני המשפחה כי ניזוקו מהרעלת הבשר.

הגני שואל את כבוד השר:

1. האם מוכן השר להורות על חקירת המקרה הנ"ל?

2. על-פי אילו הוראות פעלו שוטרי משמרה הגבול במקרה הנ"ל, והאם נושא זה נמצא כתחום טיפול?

3. אילו צעדים עומד השר לנקוט כדי למנוע הישנות מקרים מסוג זה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. התשובה שלילית. הפעולה לא כוצעה על-ידי המשטרה ולא נתקבלה במשטרה כל תלונה בעניין זה.

577. התעללות שוטרים באזרח

חבר הכנסת ר' כהן שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

ביום ג', 15 בינואר 1985, התפרסמה בעיתונים ידיעה, ולפיה התעלל שוטרי באזרח מ"ע (שמו רצוף במקור) מרמת-גן. היכה אותו והשפיל אותו.

אבקש מכבודו להשיבני:

1. האם הידיעה נכונה?
2. אם כן — האם כל הדיונים בכנסת וכל ההוראות שלך עדיין אינם מרתיעים קצינים ושוטרים מכיצוע מעשים חריגים?
3. האם יש ברעתך לנקוט אמצעים יעילים יותר כדי להשליט חוק וסדר במשטרה?

4. מה הם האמצעים?

5. מה נעשה במקרה הספציפי הזה בנוגע לבדיקת העובדות ולהעמדת האחראי לדין?

6. מה עשתה המשטרה כדי לפצות את האזרח הנ"ל על הפגיעה הפיזית והמורלית הנ"ל?

7. מה עושה המשטרה כדי לשכנע את הציבור, שחייב וכבודו של האזרח אינם הפקר בידי אנשי המשטרה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' בראון)

1. המקרה נחקר על-ידי היחידה המיוחדת לבידור תלונות בגין שימוש בכוח, מייד לאחר הגשת התלונה. לכאורה התלונה נמצאה מוצדקת.

2. אינני גורס כך. כעיקרון המשטרה אינה משטרה אלימה, אך חריגים אומנם קיימים, לצערי הרב. אני פוסל חריגים מעין אלו ואני פועל, פעלתי ואפעל למניעתם.

3 — 4. להערכתי, האמצעים הקיימים הם יעילים אך יש להעמיק ולבסס את פעולות ההסברה, ההדרכה וההרתעה.

5. נגד השוטרים הנלווים במקרה זה הוגש כתב אישום על-ידי פרקליטות מחוז תל-אביב לבית-משפט השלום בתל-אביב.

6. טרם נדונה שאלת הפיצויים. היא מתבררת בדרך כלל בתביעה אזרחית לאחר שהוכרע הדין בתביעה הפלילית.

7. המשטרה משתדלת, עד כה לא כל כך בהצלחה, לצערי, להוכיח לציבור, כי המקרים שעליהם מדווחים כלי-התקשורת הם חריגים היוצרים תמונת מצב מעוותת. למשל, מאז חודש אוקטובר 1984 פועלים ארבעה בתי-דין משמעתיים, במקום האחד שפעל עד אז, על-מנת להדביק את הפיגור בבירור תיקים תלויים ועומדים. מובן מאליו, כי ארבעה בתי-דין מספיקים לדון בתלונות רבות יותר מבית-דין אחד. המקרים כרוכים מתפרסמים ומכאן הרושם כאילו בחודשים האחרונים אנו עומדים בפני גל חדש.

נעשה ניסיון להסביר לציבור, כי מעל למחצית המקרים המתפרסמים לא התרחשו בעת האחרונה אלא לפני שנתיים, שלוש שנים ויותר, כמו כן מנסים להסביר לציבור כי בכלי התקשורת מתפרסמת בדרך כלל גרסה המתלונן בלבד. לעתים קרובות הפער בין גרסה המתלונן לאמת גדול למדי. כך גם זוהה לעתים מקרה אחד למספר רב של פרסומים, עד שנוצר הרושם

שמדובר במקרים שונים ורבים. היו מקרים שעל אותה עבירה היו שמונה כתבות, כל אחת בוורסיה שונה במקצת, והקורא שאיננו עוקב בעניין ובתשומת לב מיוחדת, יכול בהחלט לקבל רושם שמדובר בשמונה מקרים במקום במקרה אחד.

במקרים רבים תונה האזרח איך ייתכן שעל עבירה כה חמורה ניתן גורדין כה קל. אילו ידע האזרח את ממצאי התהליך המשפטי, לא היה תונה.

המשטרה גם מנסה להסביר לציבור, כי לא היא קובעת איפה ייערך הבידור המשפטי. החלטת זו, ככל המקרים החמורים, שמורה ליועץ המשפטי לממשלה ולו בלבד.

זאת ודברים נוספים מנסים המשטרה ומשרדי להביא לידיעת הציבור. ברם, מלאכה זו איננה קלה, לאור אוזירת ה"עליהם" הקיימת כיום, אך זו לא תרפה את ידינו.

במשטרה עצמה אנו פועלים כדי לאתר ולנטרל את אותו מיעוט שבמיעוט של שוטרים אלימים. חלקם מוצאים מהמשטרה, וחלקם מועברים לתפקיד שאין בו מגע עם הציבור.

מעבר לזה, עוסקים בימים אלה הממונה על הביקורת ועל תלונות הציבור על כל אנשיו בביקורים ביחידות השונות, לצורך מתן הסברים והרצאות שמטרתן להדריך את האנשים כיצד להימנע משימוש בכוח שלא כדן, זאת — נוסף על ההדרכה במפגשים השבועיים המתקיימים בכל יחידות המשטרה. במפגשים הללו מועלה נושא השימוש בכוח והשלכותיו השליליות הן על המשטרה והן על הציבור.

בי-27 בפברואר קיימתי דיון עם סגל הפיקוד הבכיר של משטרת ישראל — השתתפו בו 120 מפקדים — על-מנת לדון בבטיית השימוש בכוח שלא כדן והשלכותיו השונות.

אני רוצה לקוות שאם ה"עליהם" הזה ייפסק ואם אנחנו בפנים נעשה את הדרוש, אכן התופעה השלילית הזאת תצטמצם ביותר.

578. מציאת גווילים של ספרי תורה

חבר הכנסת ד' דיני שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

בעיתון "ערב שבת" מתאריך 5 בינואר 1985 פורסמה ידיעה, שמתוכה עולה כי גווילים של ספרי תורה, שנגנבו בהתפרצויות ל-25 בתי-כנסת בפתח-תקווה לפני למעלה מארבע שנים, נמצאו ונמסרו לקבורה למועצה הדתית — לפי גרסתו של מפקד משטרת פתח-תקווה לשעבר, יעקב ברדה. המועצה הדתית בפתח-תקווה הכחישה שקיבלה לידיה גווילים. דובר המחוז והמפקד החדש הודיעו כי לא נמצאו גווילים. כרדה החזיק בגרסתו שאכן נמצאו גווילים. המפקד החדש קבע שוב שאין גווילים, ועתה גם ברדה חזר בו.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. אילו מן הידיעות הנ"ל הן נכונות?

2. מה בדעת השר לעשות בנודן?

תשובת שר המשטרה ח' בר-לב:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. למיטב ידיעתי, לא נמצאו גווילי ספרי תורה.

2. אם כוונת השואל בשאלתו לסחירה שנתגלעה בין הדוברים, הרי מקורה של זאת באי-הבנה, ואין מקום לעשות מאומה בעניין זה.

לתשובתו אשקול את דרכי הפעולה הראויות בנוגע לחופשות עצורים בכלל ולחופשות "עצורי המחתרת" בפרט.

581. הנפת דגל פלשתיני בכפר עראבה

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

ב-11 בינואר הונף דגל פלשתיני על קו מתח גבוה, במגרש הכדורגל בכפר עראבה. מפקד משטרת סח'נין זימן אליו את יושב-ראש המועצה המקומית, מוחמד יוסוף איכרי, וביקשו לדאוג להורדת הדגל — כך עליפי "הארץ" מ-13 בינואר 1985. הלה סירב. מפקד מרחבי-הגליל הבהיר, כי הוא רואה ביושב-ראש המועצה המקומית "אחראי למעשה, וכי הפעם תסתפק המשטרה כהטלת הוצאות הסרתו של הדגל על המועצה".

אי לכך הריני שואל:

1. על סמך מה הטיל קצין משטרה את האחריות על הנפת הדגל על יושב-ראש המועצה המקומית?

2. מה הוא הבסיס החוקי שלפיו מטיל קצין המשטרה את ההוצאות הכספיות של הסרת הדגל על המועצה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' פלד)

1. לא הוטלה אחריות אישית על יושב-ראש המועצה המקומית עראבה על-ידי נציג משטרת מרחבי-הגליל.

2. אין בסיס חוקי להטלת הוצאות בגין הסרת הדגל על המועצה או על מי מאנשיה. מקובל היה לפנות לראש המועצה להסרת דגלי אש"ף והורדת סממאות שנכתבו על קירות של מוסדות ציבור. פניות אלו תמיד נענו בלא עוררין.

גם באירוע זה, אי-ההיענות של ראש המועצה להורדת דגל אש"ף נבעה מחוסר תקציב ולא על בסיס של חוקיות הפנייה אליו. הדגל הונף על עמוד מתח גבוה בגובה של 12 מטר ומורות הורדתו באמצעות חברת החשמל נדרש תשלום יקר.

582. לימודים של חיילים משוחררים

היושבים בבתי-סוהר

חבר הכנסת ד' שילנסקי שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

א. סעיף 9 בחוק חיילים משוחררים קובע, כי חייל משוחרר, המשלים את השכלתו התיכונית במוסד חינוך המתנהל בפיקוחו ובאישורו של משרד החינוך, יישא אוצר המדינה ב-75% משכר הלימוד.

ב. משרד החינוך מטפל בתיאום עם בתי-ספר אקסטרניים כסידורים הקשורים בכינוע הסעיף הנ"ל.

ג. ידוע לי שמשרד המשטרה לא נקט באמצעים על מנת להפעיל את המוזכר בסעיף א' לעיל לגבי חיילים משוחררים הנמצאים בבתי-סוהר.

שאלתי לכבוד השר:

האם יפעל כבודו על-מנת שחיילים היושבים בבית-הסוהר יוכלו ללמוד על-פי ההטבה המוזכרת לעיל?

תשובת שר המשטרה ח' בר-לב:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

אם כוונת השואל בשאלתו לפעולות שנעשו על-ידי המשטרה בעקבות ההתפרצויות לחמישה בתי-הכנסת, הרי המשטרה הקימה צח"מ — צוות חקירה מיוחד — שביצע חקירה, אשר הביאה לתפיסת פריטים רבים שנגנבו מבתי-הכנסת. פריטים אלה הוחזרו לאחר זיהוי לבעליהם — 2 רימונים; 2 גביעים; 1 פוט; 3 אצבעות לקריאה; 1 מגדל לספר תורה; 1 ספר תורה; ציפורי מכסף לספר תורה; 1 כיסוי מבד לספר תורה.

579. מציאת אקדח במתקן כליאה

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

אבקש לעדכני בתוצאות הבדיקה — אם נעשתה — הנוגעת לשאלה:

כיצד הוברח נשק — אקדח ומחסנית — והגיע לידי האסירים באגף "רקפת" בבית-המעצר שליד כלא-דמלה?

תשובת שר המשטרה ח' בר-לב:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

הנושא נמצא בחקירה מקפת על-ידי היחידה הארצית לחקירות פשעים חמורים, אך החקירה טרם הושלמה ועדיין אין ממצאים סופיים.

580. חופשות לעצורי ארגון הטרור

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

בית-המשפט המחוזי, הדן בעניין עצורי "ארגון הטרור", הבהיר ב-10 בטבת התשמ"ה, 9 בינואר 1985, כי "הסמכות להעניק חופשה לעציר קיימת על-פי דין והיא מצויה בידי שר המשטרה". ועוד נאמר: "מבחינתנו אין מניעה כי המוסמכים לכך ישתמשו בסמכות הענקת החופשה הנ"ל לגבי הנאשמים בח"ק זה".

לאור הנ"ל הנני שואל:

האם כבוד השר מוכן להתחשב במשפחות עצירי "ארגון הטרור" ולהעניק לנאשמים חופשה בהקדם?

תשובת שר המשטרה ח' בר-לב:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

השאלה המועלית בשאלתא היא שאלה עקרונית וכללית, ועניינה האם בסמכות שר המשטרה להעניק חופשה לעצורים בתום ההליכים.

בית-המשפט המחוזי קבע ראשית (ב"ש 420/84, ת"פ 203/84), כי שר המשטרה ואלה המוסמכים לפעול מטעמו אינם רשאים להעניק לעצור הנתון במשמורת בית-סוהר חופשה קצרה. בית-המשפט אף ראה לנכון להפנות קריאה למתוקק למען יתוקן החוק באופן שיכיר בסמכות שר המשטרה להעניק חופשות לעצורים, וזאת נוכח האפליה הקיימת בכגון דא בין אסיר לעצור. מאוחר יותר קבע בית-המשפט המחוזי באותו מותב (ב"ש 421/84, ת"פ 203/84), כי הסמכות להעניק חופשה לעצור קיימת על-פי דין, והיא מצויה בידי שר המשטרה והבאים מכוחו.

לאור סתירה לכאורה זו, פניתי ליועץ המשפטי לממשלה על-מנת לקבל את חוות דעתי בשאלה משפטית זו. בהתאם

בתחנת המשטרה. השוטר שבא אליו הביתה איננו מוסמך לקחת ממנו כסף. מסיבות ברורות. בתחנת המשטרה יושב נציג בתי-המשפט ורק הוא מוסמך לקבל ליד כסף. אזרח מתבקש לבוא לתחנה במקרים שהאזרח מוכן לשלם, אבל השוטר מנוע מלקחת ממנו מזומנים.

602. האסיר מחמוד פריתך

חבר הכנסת ת' יואד שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

האסיר מחמוד פריתך, הכלוא בכלא-רמלה, סובל מגידול סרטני בעמוד השדרה. הדבר גרם לשיתוק חלקי בגופו ומצבו הולך ומידרדר. הנ"ל אינו מקבל טיפול רפואי נאות בין כותלי הכלא.

הנני שואל את כבוד השר:

האם מוכן השר לפעול לשחרורו של האסיר הנ"ל?

שר המשטרה ח' בר-לב:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ח' טובי)

1. האסיר מחמוד פריתך אומנם סובל מגידול סרטני, ומצבו הבריאותי כיום חמור מאוד. האסיר מאושפז בבית-החולים כרמלה לאחר שנבדק פעמים מספר על-ידי רופאים מומחים מבית-החולים "אסף הרופא", ואף אושפז שם במחלקה הכירורגית.

הומלץ על שחרורו המוקדם מטעמים רפואיים, אולם מסיבות ביטחוניות לא ניתן, לצערי הרב, לשחררו. עם זאת, אבוא שנית בדברים עם גורמי הביטחון בעניין זה, במטרה לבחון שנית את אפשרות שחרורו של האסיר מטעמי בריאות.

606. התנהגות המשטרה כלפי הומוסקסואלים

חברת הכנסת ש' אלוני שאלה את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

הגיעו אלינו תלונות רבות של הומוסקסואלים בוגרים, שזהותם ידועה למשטרה בדרך ישירה ובלתי ישירה, על התעמרות השוטרים בהם, על מסדרי זיהוי המוניים ובזיונים, על יחס מזלזל, לא אנושי ומשפיל בלא סיבה סבירה, בתקופה האחרונה הוחמר הדבר שבעתיים באזור תל-אביב בעקבות החיפושים אחרי החייל הנער ד"מ (שמו נמסר כמקור).

שאלותי הן:

1. האם מוכן השר לבדוק את הנושא לגופו, וכן לתת הוראות מחמירות לשוטרים לכבד את זכויות האדם, גם אם הוא שונה, אפילו לצורכי חקירה ולשם מילוי תפקידים?

2. האם תואיל להביא לידיעת הציבור הוראות אלה ותודיענו מה הן?

3. מי האיש כלשכתך, שאינו איש משטרה, הממונה על תלונות נגד שוטרים?

שר המשטרה ח' בר-לב:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' בר-און)

1. התשובה חיובית.
2. מדיניות המשטרה ונהליה מחייבים את השוטרים להתייחס לכל אזרח כאדם, ללא קשר למינו, גזעו או העדפותיו המיניות. חל איסור להתייחס באופן שונה או מחמיר

חיילים משוחררים המרצים תקופת מאסר אינם יכולים, בגלל עצם המאסר, ללמוד באותם בתי-ספר אקסטרניים, הפועלים בתיאום עם משרד החינוך.

במוסדות שבהם אסירים לימודים אקסטרניים או רגילים, במסגרת הפרויקטים השונים שנערכים, אין מניעה שהוראת החוק תחול עליהם.

ברצוני להדגיש, כי אסירים רבים משתתפים בהשלמת לימודי יסוד ולימודים אחרים במסגרת שירות בתי-הסוהר ובתוך בתי-הסוהר. לימודים אלו ממונים במלואם באמצעות תקציב שירות בתי-הסוהר, זאת מעבר להשתתפות אוצר המדינה ב-75% משכר הלימוד, הקבוצה בחוק חיילים משוחררים.

601. תשלום קנסות במזומנים במקום בהמחאות

חבר הכנסת ב' שליטא שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

גורמים משטרתיים תובעים לא אחת מעבריינים שנקנסו כתשלום שלם כמזומן אף שאין בנק בסמוך. כך הדבר לגבי עברייני התנועה, לגבי תשלומים הנגבים כגמול התעופה ככל שעות היום והלילה, ואפילו כעת ביקורי בית.

לאור זאת, ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם אין בכך, לדעת השר, "טרטור" מיותר לאזרח באשר הוא?

2. מדובר באנשים, שכתובתם ומענם ידועים, והמחאה מזויפת או חסרת כיסוי עלולה לגרום אותם לעבירה נוספת — האם סביר כבוד השר למרות זאת, שיש טעם לעמוד על תשלום כמזומנים דווקא?

3. האם מאפשרת משטרת ישראל לקצין האחראי במקום שיקול דעת עצמי בנושאים מסוג זה?

שר המשטרה ח' בר-לב:

1. אומנם נגרמת טרחה לאורך הנדרש לשלם את חובו כמזומנים, אולם אין לו להלחין אלא על עצמו שלא שילם חובו כמקובל בחוק. בנוגע לתשלום דמי גרירת רכב במקום חנייה אסור, אני מוכן לבדוק את האפשרות שהתשלום יהיה גם על-ידי המחאה.

2. התשובה חיובית. תשלום חוב על-ידי המחאות פותח להתחמקות. כתובת ידועה אינה ערובה לנתינת המחאה עם כיסוי או המחאה בלתי מזויפת.

3. הכלל שנקבע בפקודות הקבע של המשטרה הוא, שאין המשטרה גובה כספים או מקבלת פיקדונות או המחאות בלא שניתן שיקול דעת בעניין זה. יוצא מן הכלל הוא הטיפול בפקודות מאסר נגד חייב שעומד לצאת מן הארץ. במקרה זה יש שיקול דעת הקשור בדיחיפות שעת היציאה מן הארץ ובשעת היום שבה מתבצעת הפקודה, כלומר אם בשעה זו פתוח בית-המשפט או בנק הדואר אם לאו.

הי"ד ח' גרוסמן:
רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת בני שליטא.

בני שליטא (הליכוד):
לעתים מתבקש אדם להתלוות לשוטר לתחנת המשטרה משום שאין לו מזומנים. האם בדברים כאלה מקובלים על השר?

שר המשטרה ח' בר-לב:
אדם מתבקש להתלוות לשוטר, כדי לשלם את החוב

2. האם יש הנחיות ספציפיות באשר לשחרורם בערבות של עברייני מין או לגבי עצירותם?

3. אם אכן קיימות הנחיות, כאמור בשאלות 1 ו-2, מה הן הנחיות אלה?

4. האם, לדעתך, ההנחיות הקיימות נותנות לקטינים את ההגנה הדרושה בהתחשב בחומרת הבעיה בשנים האחרונות?

שר המשטרה ח' ברילב:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת כ' שליטא)

אודה לך, חבר הכנסת בני שליטא, אם תמסור את התשובה לחבר הכנסת לין.

משרדי אינו מוציא הנחיות לתחנות המשטרה. אין זה תפקיד משרד המשטרה. לשם כך קיימת משטרת ישראל. משרד המשטרה קובע מדיניות לפעולת המשטרה. לפיכך, אני מניח שכונות השואל מתייחסת למשטרת ישראל ולא למשרד המשטרה.

1. במשטפה אין הנחיות מיוחדות, המכתיבות כיצד לנהוג במקרים של תלונות על עברייני מין. סוגיה זאת מוצאת את פתרונה במסגרת פקודת המשטרה ונהליה מתייחסים לסוגיה הכוללת של מעצר חשודים, שבהם מפורטת בין היתר העילה של חומרת העבירה.

2 ו-3. על-פי הדין ופקודות הקבע של המשטרה, האחראי לחקירה חייב לשקול כל מקרה לגופו בטרם יורה על כליאת חשוד, ושיקוליו חייבים להיות ענייניים ורלבנטיים. הארכת המעצר מעבר למקסימום של 48 שעות מותנית בהיענות בית המשפט לבקשת המשטרה. מכאן שהטיפול במעצר של עברייני מין נגד קטינים כמוהו כטיפול בכל חשוד אחר ובכל עבירה אחרת. ההחלטה בדבר מעצר החשוד והארכת המעצר מתקבלת על-פי נסיבות המקרה וצורכי החקירה.

4. ההנחיות הקיימות משביעות רצון בהתחשב במסגרת החוק הקיים. כל עוד לא יתוקן החוק ולא יוכנסו בו הוראות ספציפיות מחמירות לגבי מעצרו של מבצע עבירות מין נגד קטינים, תמשיך המשטרה לפעול בהתאם להנחיות הקיימות. ציון כי מעצר במשטרה שלא לצורך ניהולה התקין של החקירה הוא מעצר עונשי והוא פסול, ובית המשפט לא יאשר מעצר כזה. כידוע, נבחנת שאלת סמכויות המעצר והחיפוש במסגרת ועדה ציבורית שהוקמה על-ידי שר המשפטים, שתפקידה להמליץ על השינויים הנדרשים בחוק הקיים. אני מקווה כי הבעיה הנדונה תמצא את פתרונה ההולם במסגרת זו.

609. פגזים בכפר מוסמוס

חבר הכנסת ח' זיאד שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

ב-15 בינואר 1985 הועקה משטרת ואדי-ערה לכפר מוסמוס שליד אום-אל-פחם, לאחר שתלמיד בית-הספר גילו שני פגזים בחצר בית-הספר וכקצת מרפאת קופת-חולים. המשטרה הגיעה למקום ופוצצה את הפגזים. אין זו הפעם היחידה שפגזים נופלים בתוך הכפר, והיו גם פצצות.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם המשטרה חקרה מנין הגיעו הפגזים שנמצאו ופוצצו ב-15 בינואר 1985?

2. האם פגזים אלה נופלים בתוך הכפר כתוצאה מאימונים צבאיים שהצבא עורך בקרבת המקום?

לאוכלוסייה מסוימת מחמת מאפיינים כלשהם של אותה אוכלוסייה. מובן שאיסור זה אינו מונע חקירה משטרתית הוגנת, הנגזרת משיקולים ענייניים, אשר לעתים מהיבים חקירת חלק מסוים מהאוכלוסייה הקשורה לפרשה הנחקרת.

3. עקרונות, מטופלות תלונות הציבור נגד שוטרים במסגרת לשכת הממונה על הביקורת ועל תלונות הציבור במשטרת ישראל.

607. תלונת צעיר ערבי תושב עכו

חבר הכנסת ח' זיאד שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

באמצע חודש ינואר 1985, בזמן שחזר הצעיר פאווי שעבאן מעבודתו הביתה, בדרכו ברחוב עכו החדשה הוא נעצר על-ידי רכב משטרה. שוטרי ביקש ממנו להזהרות, וכשעשה כן לקח אותו לתחנת המשטרה בעכו. שם הוא הוכנס לחדר ושלושה אנשים בלבוש אזרחי היכו אותו. האזרח הנ"ל הגיש תלונה במשטרת עכו.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם נבדק המקרה הנ"ל?

2. האם נחקרו ארבעת השוטרים שתקפו את האזרח והיכו אותו?

3. על רקע הישנותן של פעולות כנ"ל מצד שוטרים כלפי אזרחים, מה הם הצעדים שינקוט משרד המשטרה כדי למנוע הישנות מקרים כאלה?

שר המשטרה ח' ברילב:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ח' טובי)

1 — 2. המקרה לא נבדק, כי לא הוגשה תלונה בנדון.

3. א. משטרת ישראל מדריכה את השוטרים מראשית גיוסם למשטרה, באמצעות הקורסים השונים, על אודות התנהגות נכונה במגע עם הציבור; ב. משטרת ישראל פועלת כדי לאתר ולנטרל את אותו מיעוט שבמיעוט של שוטרים אלימים. בחלקם הם מוצאים מהמשטרה ובחלקם הם מועברים לתפקיד שאין עמו מגע עם הציבור; ג. הממונה על הביקורת ועל תלונות הציבור, על כל אנשיו, עוסקים בביקורים ביחידות משטרתיות רבות לצורך מתן הרצאות שמטרתן להסביר ולהדריך את האנשים להימנע משימוש בכוח שלא כדון. זאת בנוסף על ההדרכה במפגשים השבועיים המתקיימים בכל יחידה ויחידה, שבהם מועלה נושא השימוש בכוח והשלכותיו; ד. כאמור, קיימתי בחודש שעבר דיון עם סגל הפיקוד הכביר של המשטרה על-מנת לדון בסוגיה הזאת ועל-מנת לצמצם את התופעה עד למינימום.

608. טיפול בתלונות על עבירות מין

חבר הכנסת או' לין שאל את שר המשטרה ביום ד' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

עיתונאים ואזרחים שונים דיווחו לי, כי במקרים שונים, כאשר הוגשה תלונה במשטרה על עבירה מין שבוצעה בילדים, נעצר החשוד ושוחרר לאחר זמן קצר, הגם שחומר הראיות המחשיד נגדו היה מוצק וכבד משקל.

אודה לך את תשיב לי:

1. האם יש הנחיות ברורות במשרד המשטרה, המכוונות לכל תחנות המשטרה, כיצד לנהוג במקרים של תלונות על עברייני מין?

תשובת שר המשטרה ח' ברילב:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

התשובה חיובית.

637. חקירת אנשי ציבור ביחידה לחקירות הונאה

חבר הכנסת ב' שליטא שאל את שר המשטרה ביום ח' בשבט התשמ"ה (30 בינואר 1985):

אבקש מכבוד השר להשיבני כדלקמן:

1. כמה ראשי רשויות וחברי הכנסת נחקרו ביחידה לחקירות הונאה של זיגל בשנה האחרונה?

2. כמה חברי הכנסת וראשי רשויות נחקרים כשעה זו ממש ביחידה לחקירות הונאה?

3. כמה חקירות נגד חברי כנסת וראשי רשויות נפתחו מאז משמש מר זיגל כראש היחידה לחקירות הונאה? כמה מהן נסתיימו בפסקדין מרשיע?

שר המשטרה ח' ברילב:

1. בשנה האחרונה נחקרו 8 אנשים הנמנים עם הקטיגוריה של ראשי רשויות מקומיות וחברי הכנסת.

2. בשעה זו ממש נמצאים 4 אנשים הנמנים עם הקטיגוריה זו.

3. במשך 11 שנות כהונתו של תת-ניצב בנימין זיגל כמפקד היחידה: 31 אנשים נחקרו; 3 אנשים הורשעו; 7 מקרים הועברו לפרקליטות, ולגבי אחד מהם מתנהל דיון בבית-המשפט.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות לשאלה נוספת, לחבר הכנסת בני שליטא.

בני שליטא (הליכוד):

אני רוצה לשאול: האם הפער הקיים בין מספר החקירות לבין מספר האישומים בפועל שהיו לגבי אנשים בקטיגוריה הזאת אינו מחייב הרהור מסוים אצל שר המשטרה ואצל הגורמים השונים בקשר לאופי החקירות האלה?

שר המשטרה ח' ברילב:

בהחלט לא, כי הפער הזה מעיד לא על המשטרה אלא על המחלונות. עובדה היא שכנגד 30 אנשי ציבור כאלה הוגשו תלונות. לפני החקירה המשטרה איננה יכולה לקבוע מהי תלונה שאין לה רגליים ומהי תלונה שיש לה רגליים. לפיכך, חובת המשטרה — אמרתי זאת כמה פעמים בכנסת — לחקור כאשר יש תלונה, אפילו אנונימית, בתנאי שמצוינות בה עובדות מסוימות: שמות של אנשים, תאריכים, מקומות ומעשים. אם יש תלונות נגד 30 אנשי ציבור, אין מנוס למשטרה מלחקור. תת-ניצב זיגל ככבודו ובעצמו — כידוע לך, כוודאי, חבר הכנסת בני שליטא, ואולי אף לאחרים — גם נגדו הוגשו תלונות על כך שהוא קיבל מזון חינם ורכוש חינם ותשלומים מגרמניה, כל מיני סיפורים — — —

בני שליטא (הליכוד):

מדוע החקירות שלהם נגמרות בתוך שלושה שבועות?

שר המשטרה ח' ברילב:

מדוע? משום שדברים כאלה אפשר לבדוק בתוך כמה שבועות. במקרה שלך לא היה אפשר לבדוק בתוך כמה שבועות, והחקירה במשטרה התעכבה עשרה חודשים. היתר

3. האם אין בדעת המשטרה לפעול כדי למנוע נפילת פגזים ויריות לתוך אזורי המגורים?

4. האם אין בדעת הממשלה לפעול כדי להרחיק אימונים אלה מקרבת הכפרים בסביבה?

שר המשטרה ח' ברילב:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ת' טובי)

1. התשובה חיובית. מחקירת המשטרה עולה, כי חלמדי בית-הספר מצאו בכפר שקית שאלמוני הסתירה מתחת לגל אבנים במרחק של כ-200 מטר מבית-הספר. השקית הכילה רימון עשן, נפל של פגז מרגמה ורימון יד.

2. התשובה שלילית.

3. מאחר שהפגזים אינם נופלים באזור כתי הכפר או באזור בית-הספר, ממילא לא קיים צורך למנוע תופעה שאיננה מתרחשת.

4. קביעת שטחי אימונים אינה נמצאת כתחום אחריות המשטרה, אך אני משוכנע כי בקביעתם מתחשבים הגורמים המוסמכים גם כתנאי צפיפות האוכלוסייה שבסמוך לשטח האימונים.

610. השחתת מטע זיחים של שני תושבים

בכפר סח'נץ

חבר הכנסת ת' זיאר שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

נמסר לי כי כשבוע שעבר השחיתו אלמונים מטע זיחים השייך לאחמד ג'נאים חמר ואחמד 'אבוריא בשטח 9 האלמונים נכנסו ברכבם מסוג ג'יפ כצבע ירוק ודרסו את שתלילי הזיחים. כתוצאה מכך נהרסו 105 שתילים.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם נחקר המקרה הנ"ל?

2. האם נעצרו חשודים במקרה?

3. האם מוכן השר להורות על מתן פיצוי לאנשים הנ"ל בגין הנוזקים שנגרמו להם?

שר המשטרה ח' ברילב:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ת' טובי)

1. התשובה חיובית.

2. התשובה שלילית.

3. אין זה מתפקידו להורות על מתן פיצוי לאנשים שניזוקו. במקרה הנדון הועבר חומר החקירה למחלק תביעות וניזוקין במשרד הביטחון ושם תטופל הכביה.

611. פתיחה באש על מכונית ערבית ליד הכפר

רמה בגליל

חבר הכנסת מ' מינארי שאל את שר המשטרה ביום ז' בשבט התשמ"ה (29 בינואר 1985):

בליל 6 בינואר 1985 פתח חייל באש על מכונית ערבית ליד הכפר רמה בגליל. שני הנוסעים במכונית נפצעו והועברו לבית-החולים בצפת.

אבקש לענות על השאלה:

האם נפתחה חקירה נגד החייל?

העובדה היא שהיו תלונות ממשיות נגד 30 אנשי ציבור ורק לגבי 10 הושלם התיק והמשטרה חשדה שיש דברים בנו, וזה הועבר לפרקליטות. אני חושב שזה מעיד על אופי התלונות. שני-שלישים מהתלונות הן "מצוצות מן האצבע". אבל, זה לא אומר ש-100% של התלונות "מצוצות מן האצבע". וזה לא אומר שהמשטרה יכולה לקבוע על הסף: זה לא, וזה כן. והמשטרה אין לה ברירה, אלא לחקור כאשר היא מקבלת תלונה שיש בה "בשר".

ת"י"ר ח' גרוסמן:

תודה. הישיבה הבאה של הכנסת — מחר בשעה 16:00.
ישיבה זו נעולה.

התעכב בפרקליטות המדינה, כפי שאתה יודע. ובמקרה שלך לא היתה תלונה אחת, היו שלוש תלונות, וצריך היה לחקור את האנשים.

בני שליטא (הליכוד):

אינני שואל עלי, אני שואל באופן עקרוני.

שר המשטרה ח' בר-לב:

באופן עקרוני יש תלונות שבדיקתן יכולה להיגמר במשך שבוע, יש תלונות שבדיקתן אורכת שנים. נעזוב את המקרה שלך. חבר הכנסת רכטמן, שהורשע, החקירה נגדו ארכה שלוש שנים. משך החקירה אינו אומר ולא כלום.

הישיבה ננעלה בשעה 19:52.